

VROUWELIJKE BEELDEND KUNSTENAARS IN NEDERLAND

ARBEIDSMARKTPOSITIE, CARRIÈREVERLOOP, REPRESENTATIE

Maxime van Haeren
Hannah Sweering
Hans Mariën (HTH Research)

Stichting Niemeijer Fonds

Boekmanstichting
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid

VROUWELIJKE BEELDEND KUNSTENAARS IN NEDERLAND

ARBEIDSMARKTPOSITIE, CARRIÈREVERLOOP, REPRESENTATIE

Een onderzoek van de Boekmanstichting, in opdracht van Stichting Niemeijer Fonds

Maart 2024

Maxime van Haeren
Hannah Sweering
Hans Mariën (HTH Research)

Stichting Niemeijer Fonds

Boekmanstichting
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting (NL)	6
Summary (ENG)	9
1. Inleiding	11
2. Arbeidsmarktpositie	17
3. Carrièreverloop	31
4. Representatie	42
4.1 Representatie bij subsidies Mondriaan Fonds	43
4.2 Representatie bij kunstprijzen	52
4.3 Representatie onder (hoofd)docenten	58
4.4 Representatie in musea	61
4.5 Representatie in galeries en op beurzen	70
5. Reflecties uit het werkveld	77
6. Conclusies en aanbevelingen	88
Bijlage	98

INHOUDSOPGAVE

‘What if Picasso had been born a girl?’
- Linda Nochlin¹

---

¹ Quote uit het essay [Why have there been no great women artists?](#) (1971) van Linda Nochlin.

SAMENVATTING (NL)

Dit onderzoek naar de positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars in Nederland focust op hun arbeidsmarktpositie, carrièreverloop en representatie. Er worden nieuwe cijfers gepubliceerd, bestaande onderzoeken worden kritisch tegen het licht gehouden, en er zijn gesprekken gevoerd met de beeldendekunstsector. Er wordt veel gezegd en geschreven over de achtergestelde positie van vrouwen in de kunstwereld, dit onderzoek wordt daarom gedreven door de vraag: op welk onderzoek berusten die uitspraken zich en wat is de betrouwbaarheid ervan om uitspraken te doen voor de situatie in heel Nederland? Kunnen we eerder verricht onderzoek kritisch afwegen, én nieuwe en meer betrouwbare gegevens presenteren?

ARBEIDSMARKTPOSITIE

Het inkomen van vrouwelijke beeldend kunstenaars is gemiddeld 20 procent lager dan dat van hun mannelijke collega's, met uitzondering van de leeftijdscategorie 35-44 jaar. In die leeftijd verdienen vrouwen meer

omdat zij vaker een tweede baan (werkkring) hebben. Het inkomensverschil is kleiner als we kijken naar alleen het persoonlijk primaire inkomen.² Dit wijst erop dat mannelijke beeldend kunstenaars meer inkomsten uit uitkeringen ontvangen dan vrouwelijke beeldend kunstenaars. Ook zien we dat het inkomensverschil in het beeldend kunstenaarsberoep (20 procent) een stuk kleiner is dan het inkomensverschil in overige creatieve beroepen (33 procent), daarmee kan de achtergestelde positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars enigszins genuanceerd worden. Ruim 50 procent van de beeldend kunstenaars met één of meerdere werkkringen (banen) heeft een persoonlijk primair inkomen van minder dan 2.000 euro per jaar, dit geldt voor vrouwen vaker dan voor mannen.

CARRIÈREVERLOOP

Het overgrote deel van de alumni van autonome beeldendekunstopleidingen tussen 2002-2022 is vrouw (64 procent), terwijl op de arbeidsmarkt nog maar een kleine meerderheid van de werkzame beeldend kunstenaars tussen 2017-2022 vrouw is (54

procent). Daarnaast stroomt de meerderheid van de alumni de creatieve sector uit en wordt uiteindelijk werkzaam in een andere sector. Mannelijke alumni blijven vaker werkzaam in de creatieve sector dan vrouwelijke alumni.

REPRESENTATIE

Onderzoek naar subsidieregelingen van het Mondriaan Fonds laat zien dat mannen een hoger percentage ontvangen van het totaal gehonoreerde bedrag van de onderzochte regelingen samengenomen. Dat kan verklaard worden doordat mannen later in hun carrière vaker subsidie aanvragen in de basisregeling, en vrouwen vaker subsidie aanvragen in de startersregeling – het vaste subsidiebedrag van de basisregeling is twee keer zo hoog als het vaste bedrag van de startersregeling. Daarnaast vragen vrouwen bij projectsubsidies, waarbij zij zelf een variabel bedrag aanvragen, gemiddeld een iets lager bedrag aan dan mannen.

Onder zowel winnaars van kunstprijzen als jury's van kunstprijzen zien we een evenredige afspiegeling van de man-vrouwverhouding die aanwezig is op de

---

2 Inkomen uitsluitend uit eigen onderneming en arbeid, exclusief uitkeringen. In dit onderzoek kijken we daarnaast ook naar het persoonlijk inkomen, wat het totale inkomen inclusief uitkeringen behelst. Wanneer we spreken over het persoonlijk primaire inkomen kan een kunstenaar naast dat inkomen dus bijvoorbeeld een uitkering ontvangen, of in het geval van een meerpersoonshuishouden het inkomen van een partner.

SAMENVATTING (NL)

---

arbeidsmarkt. Wel valt op dat non-binaire kunstenaars nog niet gerepresenteerd worden.

Op opleidingen voor autonome beeldende kunst zijn vrouwen goed vertegenwoordigd, afgespiegeld aan de verhoudingen op de arbeidsmarkt. Ook non-binaire docenten zijn goed vertegenwoordigd, maar in leidinggevende functies ontbreken zij nog.

Bestaande onderzoeken laten zien dat vrouwen ondergerepresenteerd zijn in museumcollecties. Deze onderzoeken zijn echter niet allemaal even representatief en worden toch vaak aangehaald om een beeld over de situatie in Nederland te schetsen. We brachten in beeld wat de beperkingen van deze onderzoeken zijn en doen aanbevelingen voor vervolgonderzoek en dataverzameling.

Over de representatie van vrouwen op galeries en beurzen in Nederland is weinig bekend. Wel kunnen we met cijfers laten zien dat vrouwen als galeriehouders ondergerepresenteerd zijn. Daarnaast ontvingen galeries van het Mondriaan Fonds vooral bijdragen om mannelijke beeldende kunstenaars op internationale beurzen te

tonen, hoewel het vrouwelijke aandeel in de laatste jaren is gestegen.

REFLECTIES UIT HET WERKVELD

We voerden gesprekken met beeldende kunstenaars en vertegenwoordigers van onder andere musea, presentatie-instellingen, beurzen, galeries, beroeps- en brancheverenigingen, kunstacademies en bedrijfscollecties. Een aantal reflecties die uit deze gesprekken naar voren kwamen:

- De beeldende kunstsector staat bekend als kind- en familie-onvriendelijk.
- Er heerst een stereotiep beeld over 'vrouwelijke' kunst dat de representatie van vrouwen niet ten goede komt.
- Instellingen benadrukken het belang van intersectionaliteit.
- Het gender en de achtergrond van leidinggevend in instellingen is sterk bepalend voor de keuze welke kunstenaars gerepresenteerd worden.
- Grensoverschrijdend gedrag en seksisme is een probleem voor vrouwelijke beeldende kunstenaars.
- De beeldende kunst-canon en het kunstgeschiedenis curriculum op opleidingen zijn nog verre van representatief en inclusief.

- Er is behoefte aan meer kwantitatief en kwalitatief onderzoek naar genderongelijkheid in de sector.

AANBEVELINGEN

Er wordt in de beeldende kunstsector vaak gestreefd naar een 50-50 representatie van mannen en vrouwen. Maar kijkend naar cijfers over de arbeidsmarkt en het aantal alumni van beeldende kunstopleidingen, zou voor een reële afspiegeling eigenlijk moeten worden gestreefd naar een 60-40 of uiteindelijk zelfs 70-30 representatie (kijkend naar het percentage alumni in de meest recente jaren) van respectievelijk vrouwelijke en mannelijke autonome beeldende kunstenaars.

Er moeten structureel cijfers verzameld worden over de representatie van vrouwelijke kunstenaars in musea. Hiervoor zien wij een rol weggelegd voor de Museumvereniging, die jaarlijks cijfers verzamelt bij al haar leden maar nog geen uitvraag doet naar de representatie van beeldende kunstenaars in de collectie, (tijdelijke) tentoonstellingen en aanwinsten.

Gezien de NGA (Nederlandse Galerie Associatie) de markt voor beeldende kunst momenteel al uitgebreid peilt, zien wij een rol voor de NGA in het verzamelen van

---

SAMENVATTING (NL)

---

gegevens over onder andere gender van de door galeries gerepresenteerde kunstenaars.

De Vereniging van Nederlandse Kunstbeurzen zou een belangrijke rol kunnen spelen in het verzamelen van gegevens over de representatie van mannen, vrouwen en non-binaire kunstenaars op Nederlandse beurzen. Bij al het vervolgonderzoek benadrukken we het belang van een intersectionele benadering, waarbij wordt gedacht vanuit meerdere aspecten van verschil die zich kunnen kruisen in één persoon. Onderzoek dat niet alleen naar kansenongelijkheid op basis van gender kijkt, maar ook rekening houdt met andere assen van uitsluiting, zoals etniciteit, geaardheid, of sociaaleconomische positie.

SUMMARY (ENG)

SUMMARY (ENG)

This research into the position of women artists in the Netherlands focuses on their labor market position, career trajectory, and representation. New data is being published, existing studies are being critically examined, and conversations have been held with the arts sector. Much is said and written about the disadvantaged position of women in the art world. Therefore, this research is driven by the question: what research do these statements rely on, and what is the reliability of such research to make statements about the situation across the Netherlands? Can we critically evaluate previous research and present new and more reliable data?

LABOR MARKET POSITION

The income of female artists is on average 20 percent lower than that of their male counterparts, except for the age category 35-44 years. In this age group, women earn more because they more often have a second job. The income difference is smaller when looking only at personal primary income.³ This suggests that male artists receive more

income from benefits than female artists. We also see that the income difference in the fine arts profession (20 percent) is much smaller than the income difference in other creative professions (33 percent), which somewhat nuances the disadvantaged position of female artists. Over 50 percent of artists with one or more jobs have a personal primary income of less than 2,000 euros per year. This applies more often to women than to men.

CAREER PROGRESSION

The vast majority of alumni from fine arts education programs between 2002-2022 are women (64 percent), while in the labor market, only a slight majority of working artists between 2017-2022 are women (54 percent). The majority of alumni leave the creative sector and eventually work in another sector. Of all alumni men are more likely to remain active in the creative sector than women.

REPRESENTATION

Research into grants of the Mondriaan Fund shows that men receive a higher percentage from the combined investigated grants. This

can be explained by the fact that more men apply for the Artist Basic grant later on in their career, while women more often apply for the Artist Start grant (the fixed subsidy amount of the Basic grant is twice as high as the fixed amount of the Start grant). Additionally, women applying for the Artist Project grant, where they request a variable amount themselves, ask for a slightly lower amount, on average, than men.

Both winners of art prizes and the juries of art prizes reflect the gender ratio present in the labor market. However, non-binary artists are not yet represented.

In fine arts education programs, women are well represented as educators, reflecting the proportions in the labor market. Non-binary teachers are also well represented, but they are lacking in leadership positions.

Existing studies show that women are underrepresented in museum collections. However, these studies are not all equally representative, nonetheless they are often cited to paint a picture of the situation in the Netherlands. We outlined the limitations of these studies and made recommendations for further research.

---

³ Income solely from own business and employment, excluding benefits. In this study, we also examine personal income, which encompasses total income including benefits. Regarding the personal primary income, an artist can in addition to that income, for example, receive benefits or, in the case of a multi-person household, the income of a partner.

SUMMARY (ENG)

Little is known about the representation of women in galleries and art fairs in the Netherlands. However, we can show with figures that women are underrepresented as gallery owners. Additionally, galleries supported by the Mondriaan Fund mainly received contributions to exhibit male artists at international fairs, although the female share has increased in recent years.

REFLECTIONS FROM THE SECTOR

We held discussions with artists and representatives from museums, exhibition spaces, art fairs, galleries, trade and industry associations, art academies, and corporate collections. Some reflections that emerged from these discussions include:

- The fine arts sector is known as being child and family unfriendly.
- There is a stereotype about 'female' art that does not benefit the representation of women.
- Institutions appreciate the importance of intersectionality.
- The gender and background of leaders in institutions strongly influence which artists are represented.
- Gender-based harassment and sexism are problems that female artists regularly face.

- The arts canon and the art history curriculum in arts education can improve in areas of representation and inclusion.
- There is a need for more quantitative and qualitative research into gender inequality in the sector.

RECOMMENDATIONS

In the fine arts sector, there is often a strive for a 50-50 representation of men and women. However, looking at the figures on the labor market and the number of fine arts education alumni, the goal should be to strive for a 60-40 or eventually even 70-30 (looking at the percentage of female alumni in most recent years) representation of female and male artists.

There needs to be systematic collection of data on the representation of female artists in museums. This could be a role for the Museumvereniging, which collects data annually from all its members but does not yet inquire about the representation of visual artists in the collection, (temporary) exhibitions, and acquisitions.

Given that the NGA (Dutch Gallery Association) already extensively surveys the market for visual arts, we see a role for the NGA in collecting data on, among other

things, the gender of artists represented by galleries.

The Vereniging Nederlandse Kunstbeurzen (Association of Dutch Art Fairs) could play an important role in collecting data on the representation of men, women, and non-binary artists at Dutch fairs.

In all follow-up research, we emphasize the importance of an intersectional approach, considering multiple aspects that may intersect in one person. Therefore, research should focus not only on gender, but on the numerous other vectors of exclusion, which can include – but are not limited to – ethnicity, sexual orientation and socio-economic position.

1. INLEIDING

---

1. INLEIDING

‘De kunstwereld is nog altijd een jongensclub’, ‘Waarom kunst van vrouwen minder opbrengt’, ‘Getallen doen ertoe: vrouwen in de kunsten zijn nog steeds in de minderheid’, maar ook: ‘Vrouwelijke kunstenaars domineren landenviljoens op Biënnale van Venetië’. Dit is een greep uit krantenkoppen van de afgelopen jaren. Er wordt geregeld gesproken over de achtergestelde positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars in Nederland. Er zijn verschillende onderzoeken uitgevoerd (waarvan het meest recent een verkennend onderzoek door Women Inc.⁴) en in de media wordt bericht over genderongelijkheid in de kunsten. Maar hoe verhouden die onderzoeken en artikelen zich precies tot elkaar en tot de werkelijkheid, en zijn er wellicht nuances aan te brengen? Hoe representatief zijn de gedane onderzoeken voor de situatie in Nederland en welke perspectieven en cijfers ontbreken nog? Bovendien wordt in eerdere onderzoeken vaak gewezen naar de gevolgen van

genderongelijkheid, maar kunnen we met nieuw onderzoek ook oorzaken hard maken voor dit probleem? In opdracht van het Niemeijer Fonds heeft de Boekmanstichting een onderzoek uitgevoerd naar de positie van vrouwelijke⁵ beeldend kunstenaars in Nederland. Daarbij benutten we de opbrengsten van uitgediepte microdata van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), deskresearch en focusgroepgesprekken met experts uit de beeldendekunstsector.

ONDERZOEKSOPDRACHT

In dit onderzoek richten we ons op drie aandachtsgebieden: de arbeidsmarktpositie, het carrièreverloop en de representatie van vrouwelijke beeldend kunstenaars. Daarbij wordt steeds gekeken naar hoe vrouwen zich op deze gebieden verhouden tot hun mannelijke en (waar hier data over beschikbaar zijn) non-binaire collega’s.

Om de **arbeidsmarktpositie** van vrouwelijke beeldend kunstenaars in beeld te krijgen, onderzoeken we inkomens, arbeidsduur, het aantal werkkringen (of banen) en de arbeidsvorm (zelfstandig of in loondienst). Dit doen we aan de hand van een momentopname van gegevens over de jaren 2017–2022 samengenomen. Daarbij bestuderen we momentopnamen van 1, 5, 10 en 15 jaar na het afstuderen. We onderzoeken inkomens, arbeidsduur, het aantal werkkringen (of banen) en de manier van werken (zelfstandig of in loondienst). Voor het **carrièreverloop** kijken we naar de doorstroom vanaf opleidingen, het verloop van de carrières daarna en de impact van het krijgen van kinderen op de carrière. Om de **representatie** van (nog levende) vrouwelijke beeldend kunstenaars inzichtelijk te maken, kijken we naar ontvangers van subsidies van het Mondriaan Fonds, winnaars van belangrijke kunstprijzen, aanstellingen als (hoofd)docent op hbo-kunstvakopleidingen voor autonome

---

4 Heithuis, S. et al. (2021) *Een nog onverteld verhaal: verkennend onderzoek naar gender(on)gelijkheid in de kunstwereld*. Amsterdam: Stichting WOMEN Inc. en ABN Amro.

5 Het gebruiken van het bijvoeglijk naamwoord ‘vrouwelijk’ verwijst vaak naar de sekse van een persoon en niet naar iemands identiteit. Iemand is kunstenaar, én vrouw. Om stereotypering te voorkomen zou het correcter zijn om ‘de kunstenaar die vrouw is’ of ‘de kunstenaar die man is’ te schrijven – zo legt Women Inc. uit op haar [website](#). Toch kiezen we er in dit rapport omwille van de leesbaarheid voor om te spreken van ‘vrouwelijke kunstenaars’, ‘mannelijke kunstenaars’, en waar er data beschikbaar zijn over personen die zich anders dan cisgender identificeren spreken we over ‘non-binaire kunstenaars’.

---

1. INLEIDING

---

beeldende kunst en representatie bij musea en galeries voor hedendaagse kunst en beurzen.

Er zijn momenteel slechts enkele onderzoeken beschikbaar die ingaan op de positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars in Nederland, en vaak zijn die niet representatief genoeg om brede uitspraken te doen. Het doel van dit onderzoek is daarom tweeledig: enerzijds om de beschikbare onderzoeken in beeld te brengen en te laten zien hoe (on)representatief deze zijn en waarom, anderzijds om zelf onderzoek te doen en representatieve cijfers te presenteren waarmee de mogelijke oorzaken van de al dan niet achtergestelde positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars in beeld worden gebracht.

ONDERZOEKSMETHODEN

Voor dit onderzoek maken we gebruik van een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksmethoden.

Het kwantitatieve onderzoek bestaat enerzijds uit een analyse van microdata⁶ van het CBS. Voor vragen over de arbeidsmarktpositie van beeldend kunstenaars gebruiken we data uit de Enquête Beroepsbevolking (EBB), die gaan over personen die als beeldend kunstenaar werkzaam zijn. Voor vragen over het carrièreverloop kijken we naar registerdata, die informatie geven over de alumni van alle hbo-opleidingen autonome beeldende kunst in Nederland. Met deze microdata brengen we het perspectief van momenteel werkzame beeldend kunstenaars in beeld, en daarnaast van alumni autonome beeldende kunst en hoe zij uiteindelijk het werkveld in- of uitstromen.

Anderzijds zijn er verschillende cijfers verzameld om de representatie van vrouwelijke beeldend kunstenaars verder in beeld te krijgen, zoals over de genderverhouding onder docenten bij opleidingen autonome beeldende kunst, onder ontvangers van subsidie van het Mondriaan Fonds en onder ontvangers van kunstprijzen.

Het kwalitatieve onderzoek bestaat uit deskresearch, waarin relevante onderzoeken en gegevens zijn verzameld. Daarbij is steeds specifiek in beeld gebracht hoe representatief bestaande onderzoeken zijn, en hoe verschillende onderzoeken zich tot elkaar verhouden. Ook zijn er focusgroepgesprekken gevoerd met een variëteit aan vertegenwoordigers uit de beeldende kunstsector. Er hebben in totaal drie focusgroepgesprekken plaatsgevonden, waarbij 33 personen aanwezig waren. De aanwezigen bestonden uit kunstenaars, galeriehouders en vertegenwoordigers van musea, brancheorganisaties, presentatie-instellingen, beurzen, fondsen, docenten van autonome beeldende kunstopleidingen en andere experts. De focusgroepen zijn belangrijk voor het illustreren, aanvullen en toetsen van de kwalitatieve en kwantitatieve gegevens die zijn opgehaald in dit onderzoek.

---

⁶ Bij het CBS hebben we data opgevraagd op microniveau, wat betekent dat er verschillende aspecten (zoals leeftijd, inkomen, geslacht, et cetera) gekruist kunnen worden die nieuwe inzichten opleveren. Dit stelt ons in staat om precieze uitvragen te doen vanuit onze eigen onderzoeksvraag.

---

1. INLEIDING

DEFINITIES EN BEPERKINGEN

Autonoom beeldend kunstenaar

Het blijkt in de praktijk vaak moeilijk om duidelijk af te bakenen wat onder beeldende kunst verstaan wordt. Om beeldend kunstenaar te zijn, hoef je niet per se fine arts te hebben gestudeerd. En een afgestudeerd autonoom beeldend kunstenaar kan ook werkzaam zijn als fotograaf of modemaker. Het beeldendkunstenaarschap wordt ook geregeld toegeëigend door designers, vindt cross-overs met andere kunst domeinen en sectoren, en (beeldend) kunstenaars kunnen zich ook vereenzelvigen met verschillende kunstberoepen. Voor dit onderzoek is gekozen om toe te spitsen op de autonoom beeldend kunstenaar. Dit betekent dat we voor het onderzoek naar de arbeidsmarktpositie kijken naar personen met het beroep ‘beeldend kunstenaar’⁷, en dat we

voor het carrièreverloop de alumni van opleidingen ‘Autonome beeldende kunst’⁸ bestuderen. De representatie van vrouwelijke beeldend kunstenaars spitsen we toe op hedendaagse beeldende kunst in musea, galeries, op beurzen en bij kunstprijzen.

We laten het domein design en vormgeving expliciet buiten beschouwing, en beroepen als ontwerper, documentairemaker, fotograaf of modeontwerper worden niet meegenomen. Dit sluit echter niet uit dat een beeldend kunstenaar die in dit onderzoek wordt meegenomen bijvoorbeeld ook een praktijk als vormgever kan hebben. Die afwijkingen kunnen we alleen niet in beeld brengen. Op basis van de gekozen afbakeningen geldt voor de meeste uitspraken in dit onderzoek dat ze een betrouwbare representatie van beeldend kunstenaars kennen. Toch zullen sommige autonome kunstenaars, die zichzelf wel als zodanig identificeren, buiten beeld blijven. Bij de data

die worden genoemd in dit onderzoek, is steeds aangegeven wat de afbakening van die data precies is.

Gender

Waar mogelijk gaan we in dit onderzoek uit van genderidentiteit op basis van zelfidentificatie, en houden daarbij de categorieën man (m), vrouw (v) en non-binair (x) aan.⁹ De realiteit is echter dat (grootschalige) gegevens vaak nog in een binair geslachtsmodel worden verzameld, waarbij de categorieën man-vrouw op basis van de geregistreerde sekse bij de geboorte leidend zijn. Dit geldt bijvoorbeeld voor de microdata van het CBS, waar dit onderzoek in belangrijke mate op leunt. Waar data over andere genderidentiteiten wel beschikbaar waren tijdens dit onderzoek, zijn ze meegenomen in de resultaten. Als het binaire gegevens betreft, spreken we van ‘man-

---

7 Het kwantitatieve onderzoek naar de Enquête Beroepsbevolking (EBB), aan de hand waarvan we uitspraken doen over de arbeidsmarktpositie, bepaalt het beroep beeldend kunstenaar door respondenten te vragen naar 1) de omschrijving van hun beroep en 2) de voornaamste (eventueel leidinggevende) werkzaamheden. Met deze informatie wordt het beroep gecodeerd door het CBS.

8 Zie voetnoot op pagina 33 voor een overzicht van welke opleidingen hierin zijn meegenomen.

9 Wanneer er in het onderzoek gerapporteerd wordt over mensen die zich genderdivers of genderqueer identificeren, kiezen we ervoor om het bijvoeglijk naamwoord ‘non-binair’ te gebruiken. Mounir Samuel schrijft in *Je mag ook niets meer zeggen: een nieuwe taal voor een nieuwe tijd*: “Non-binair persoon’ is een paraplu-begrip voor personen die zich niet aan de binaire gendernorm van vrouw en man conformeren en/of die norm overstijgen. Dit uit zich soms in genderexpressie door mannelijke en vrouwelijke kenmerken te combineren of juist te verwerpen. Onder deze noemer vallen tientallen genderidentiteiten. In het Nederlands is dit de meest gebruikte aanduiding door en voor personen die buiten het binaire ‘genderspectrum’ van vrouw en man vallen’ (Samuel 2023, 49). We zijn ons er echter van bewust dat ook de term ‘non-binair’ niet voor iedereen inclusief is, en dat genderidentiteit veranderlijk kan zijn.

---

1. INLEIDING

---

vrouwverhouding’, en waar het mogelijk was om ook genderdiverse personen te identificeren spreken we van ‘genderverhouding’.

Voor de leesbaarheid van het onderzoek kiezen we ervoor om te spreken over ‘vrouwelijke kunstenaars’, ‘mannelijke kunstenaars’ en ‘non-binaire kunstenaars’, maar we zijn ons er daarbij van bewust dat deze verwijzen naar de eigenschappen van een persoon en niet per se naar diens genderidentiteit. We herkennen en benadrukken het gebrek aan data over diverse genderidentiteiten op structurele en systematische wijze. Daarom agenderen we het belang van het op grote schaal erkennen en meten van verschillende genderidentiteiten.

Intersectionaliteit

In dit onderzoek focussen we op de positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars. Daarmee zijn wij ons ervan bewust dat dit onderzoek weinig rekening houdt met intersectionaliteit, ook wel kruispuntdenken

genoemd. Intersectionaliteit is een theoretisch denkkader¹⁰ dat wordt gebruikt om inzichtelijk te maken hoe verschillende dimensies van iemands sociale positie (zoals gender, etniciteit, geaardheid, leeftijd, religie, sociaaleconomische positie) bepalen hoe mensen en groepen in de maatschappij van elkaar verschillen en op elkaar reageren (BKB 2021). Er zijn meerdere assen van verschil en uitsluitingsmechanismen. Bijvoorbeeld: iemand kan vrouw zijn en Zwart. En lesbisch, en alleenstaande moeder, en ook slechtziend. Maar voeg daar aan toe dat ze erg rijk is, dan verandert dit haar positie ten opzichte van iemand met al diezelfde kenmerken die arm is (Movisie 2019). Onderzoek vanuit intersectioneel perspectief neemt meer dan één discriminatiegrond of as mee – terwijl onderzoek naar etniciteit vaak genderblind is, en onderzoek naar gender vaak kleurenblind is (Arikoglu et al. z.j.). In dit onderzoek spitsen we dus toe op die éne as van verschil: of iemand zich identificeert als, of staat geregistreerd als, een vrouw. We zijn ons er daarbij van bewust dat we andere assen van

verschil, waaronder etniciteit, huidskleur, geaardheid of fysieke gezondheid, niet meenemen. In veel van de bestaande onderzoeken die wij gebruiken zijn dergelijke intersectionele gegevens ook niet beschikbaar. Waar deze cijfers beschikbaar waren, hebben we zoveel mogelijk assen in beeld proberen te brengen – zo lees je in de microdata van het CBS over iemands geslacht, leeftijd en arbeidsvorm. Toch is dit een duidelijke beperking op ons onderzoek. In de toekomst is het belangrijk om vanuit een intersectioneel perspectief verder te onderzoeken hoe structurele ongelijkheid zich in verschillende mate kan ontwikkelen. Kansongelijkheid in de kunsten kent namelijk veel dimensies.

LITERATUUR

Samuel, M. (2023) Je mag ook niets meer zeggen: een nieuwe taal voor een nieuwe tijd. Amsterdam: Nieuw Amsterdam.

Arikoglu, F., S. Scheepers en A. Koranteng Kumi (z.j.) [Intersectioneel denken: handleiding voor](#)

---

¹⁰ Intersectionaliteit en intersectioneel feminisme is een begrip dat werd ontwikkeld door wetenschapper Kimberlé Crenshaw in 1989 (Crenshaw 1989). Onderzoeker Gloria Wekker introduceerde dit denkkader in Nederland. Nuttige bronnen om verder in te lezen over intersectionaliteit zijn bijvoorbeeld BKB 2021 en Arikoglu et al. z.j..

---

1. INLEIDING

[*professionelen die intersectionaliteit of kruispuntdenken in de eigen organisatie willen toepassen*](#). Brussel: Ella.

BKB (2021) [*Rapportage kennistafels intersectionaliteit: verkenning van hoe een intersectionele benadering de preventieve aanpak van racisme en discriminatie kan versterken*](#). Amsterdam, Den Haag: BKB Campagnebureau, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Movisie (2019) '[*Intersectionaliteit, wat moeten we ermee?*](#)'. Op: www.movisie.nl, 25 februari.

2. ARBEIDSMARKTPOSITIE

---

2. ARBEIDSMARKTPOSITIE

Wat is de arbeidsmarktpositie¹¹ van vrouwelijke beeldend kunstenaars ten opzichte van hun collega's? Er bestaat landelijk een loonkloof tussen mannen en vrouwen.¹² In eerdere onderzoeken werd aangetoond dat er een significant loonverschil bestaat tussen mannelijke en vrouwelijke beeldend kunstenaars.¹³ Maar ontstaat dat verschil al direct na de opleiding of ontstaat het gedurende de loopbaan? En wat valt er te zeggen over de hoeveelheid werkuren die vrouwen verrichten ten opzichte van mannen, ook in verhouding tot de werklust van het zorgen voor een gezin – waarvan het merendeel nog altijd op de schouders van vrouwen rust (Witteveen et al. 2021)? Om hier beter zicht op te krijgen, brengen we inkomen, arbeidsduur (aantal

uren werk per week) en de arbeidsvorm (zelfstandig of in loondienst) in beeld.

WAT WETEN WE AL?

Het CBS houdt verschillende cijfers bij die inzicht bieden in de arbeidsmarktpositie van beeldend kunstenaars. De belangrijkste bron voor deze cijfers is de [Enquête Beroepsbevolking \(EBB\)](#), een doorlopend steekproefonderzoek onder personen van 15 tot 90 jaar in Nederland, waarbij elk kwartaal gepubliceerd wordt over een vaste set arbeidsmarktvariabelen.¹⁴ Het CBS verstaat onder beeldend kunstenaars: alle personen die in de EBB aangeven minimaal één uur per week werkzaam te zijn als beeldend kunstenaar¹⁵ (CBS 2017). Dit kunnen

mensen zijn met opleiding (in het mbo, hbo of wo) of zonder opleiding (autodidact) tot beeldend kunstenaar. De meest recente cijfers over het aantal beeldend kunstenaars zijn te vinden in StatLine, het online dataarchief van het CBS: in 2021 waren er 16.000 beeldend kunstenaars actief in Nederland, onder wie 7.000 mannelijke en 9.000 vrouwelijke beeldend kunstenaars (CBS 2022).

Het CBS heeft verschillende publicaties uitgebracht waarin cijfers over de arbeidsmarktpositie van (beeldend) kunstenaars bij elkaar gebracht worden, zoals de *Monitor Kunstenaars en afgestudeerden aan creatieve opleidingen* (2014 en 2017) en de [Monitor Kunstenaars en andere werkenden met een creatief beroep](#) (2021). Deze

-
- 11 De arbeidsmarktpositie van een persoon laat zien hoe iemand actief is op de arbeidsmarkt; bijvoorbeeld de manier waarop iemand werkzaam is (als zelfstandige, in loondienst, of zonder inkomen) en de hoogte van het inkomen. De publicatie *De arbeidsmarktpositie van zzp'ers in de culturele en creatieve sector* (Vinken et al. 2023) vliegt het begrip breed aan en geeft de meest recente schets van wat we wel en niet weten over de arbeidsmarktpositie van culturele en creatieve zzp'ers.
- 12 Cijfers van het CBS laten zien dat het gecorrigeerde loonverschil tussen mannen en vrouwen (waarbij getracht wordt uurlonen te vergelijken tussen mannen en vrouwen met vergelijkbare achtergrondkenmerken en banen) in 2022 6,9 procent verschil laat zien in het bedrijfsleven en 1,8 procent bij de overheid (CBS 2023).
- 13 Het CBS heeft hierover verschillende cijfers gepubliceerd, waaronder in de *Monitor Kunstenaars en werkenden met een creatief beroep* (2021) en in CBS StatLine. Ook de vier edities van de *Collectieve Selfie* en Cultuurmonitor van de Boekmanstichting rapporteerden hier eerder over. Women Inc. heeft in haar rapport een schets gemaakt van het inkomensverschil in 2021 op basis van deze gegevens (Heithuis et al. 2021).
- 14 De doelpopulatie van de Enquête Beroepsbevolking (EBB) bestaat uit personen van 15 tot 90 jaar in Nederland, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking). In 2021 zijn 164 duizend personen benaderd om via internet deel te nemen aan de eerste peiling van de EBB. Meer informatie over de uitvoering van het onderzoek is te vinden via de [onderzoeksomschrijvingen van de EBB](#) op de website van het CBS.
- 15 Het beroep beeldend kunstenaar wordt bepaald door respondenten te vragen naar 1) de omschrijving van hun beroep en 2) de voornaamste (eventueel leidinggevende) werkzaamheden. Met deze informatie wordt het beroep gecodeerd door het CBS.
-

---

2. ARBEIDSMARKTPOSITIE

---

laatstgenoemde, meest recente publicatie is gebaseerd op onder meer gegevens uit de EBB in de perioden 2010-2012, 2013-2015 en 2017-2019. Hieruit blijkt dat in 2017-2019 het percentage mannen onder werkende kunstenaars (59 procent) en percentage mannen onder andere werkenden in creatieve beroepen (55 procent) hoger is dan het percentage mannen in de totale werkzame beroepsbevolking (53 procent) (CBS 2021).¹⁶ De categorie ‘kunstenaars’ omvat hier niet alleen beeldend kunstenaars, maar bijvoorbeeld ook architecten, ontwerpers, musici, acteurs, schrijvers en vertalers. De *Monitor kunstenaars en andere werkenden met een creatief beroep* biedt dus niet direct inzicht in eventuele genderverschillen binnen de groep *beeldend kunstenaars zelf*.

Een onderzoek waarin wél specifiek wordt ingegaan op genderverschillen in de arbeidsmarktpositie van beeldend kunstenaars, is de *Collectieve Selfie* op initiatief van Beeldende Kunst Nederland (BKNL). De *Collectieve Selfie* is jaarlijks verschenen in de periode 2016-2019.¹⁷ De

meest recente publicatie (editie 4) bevat onder andere analyses van gegevens uit de EBB van 2010 tot en met 2018 (Berenschot 2019). Uit deze analyses blijkt dat vrouwelijke beeldend kunstenaars in de jaren 2011 en 2012 in de minderheid waren (47 procent), maar in de periode 2013-2017 in de meerderheid (gemiddeld 56 procent). In 2018 was het aandeel vrouwelijke en mannelijke beeldend kunstenaars gelijk (beiden 50 procent van in totaal 14.000 actieve beeldend kunstenaars).

Daarnaast bevat de *Collectieve Selfie* analyses van verschillen tussen vrouwelijke en mannelijke beeldend kunstenaars op het gebied van werkkringen (aantal banen) en inkomen. Hiervoor is gebruikgemaakt van microdata van het CBS, behorend bij gegevens uit de EBB van 2017. De identificatie van ‘beeldend kunstenaars’ vond plaats op basis van het beroep in de eerste werkring, dat wil zeggen de baan waaraan de meeste tijd besteed wordt. Volgens deze identificatie waren er in 2017 in totaal ruim 12.000 beeldend kunstenaars actief in

Nederland. In de analyses van het aantal werkkringen is onderscheid gemaakt tussen beeldend kunstenaars met uitsluitend één werkring en beeldend kunstenaars met minimaal twee werkkringen. De resultaten tonen aan dat mannelijke beeldend kunstenaars vaker dan vrouwelijke beeldend kunstenaars uitsluitend één werkring hadden (84 tegenover 74 procent). Vrouwelijke beeldend kunstenaars hadden dan logischerwijs vaker dan mannelijke beeldend kunstenaars minimaal twee werkkringen (26 tegenover 16 procent). Dit betekent dat vrouwen hun activiteiten als beeldend kunstenaar relatief gezien vaker combineerden met één of meerdere andere banen dan mannen. Daarnaast hadden vrouwelijke beeldend kunstenaars met uitsluitend één werkring gemiddeld gezien een lager persoonlijk bruto jaarinkomen dan mannelijke beeldend kunstenaars met uitsluitend één werkring (9.860 tegenover 14.790 euro).

---

¹⁶ In dit onderzoek zijn binnen de steekproefpopulatie van de EBB (met een leeftijdsgrens van 75 jaar) ‘kunstenaars’ en ‘andere werkenden met een creatief beroep’ afgebakend op grond van het beroep dat zij uitoefenen in hun eerste werkring, dat wil zeggen de baan waarin zij de meeste uren werken.

¹⁷ Deze publicaties kennen een rijke cijferverzameling, samengesteld door Henk Vinken (Pyrrhula Research Consultants) en onderzoeksbureau Berenschot.

2. ARBEIDSMARKTPOSITIE

In het vervolg van dit hoofdstuk actualiseren we de inzichten uit de *Collectieve Selfie* met de meest recente cijfers uit de EBB, waarvoor we gebruikmaken van microdata van het CBS. Naast het aantal werkkringen en het inkomen kijken we ook naar de arbeidsduur (gemiddeld aantal gewerkte uren per week). Wat betreft het inkomen gaan we niet alleen in op het persoonlijk bruto jaarinkomen, maar ook op de ontwikkeling in inkomen gedurende de loopbaan. Op deze manier vullen we een lacune in de bestaande kennis, die in eerder onderzoek is aangekaart (zie Berenschot 2019 en Heithuis 2021).

ANALYSE UIT ENQUÊTE BEROEPSBEVOLKING (EBB) VAN CBS

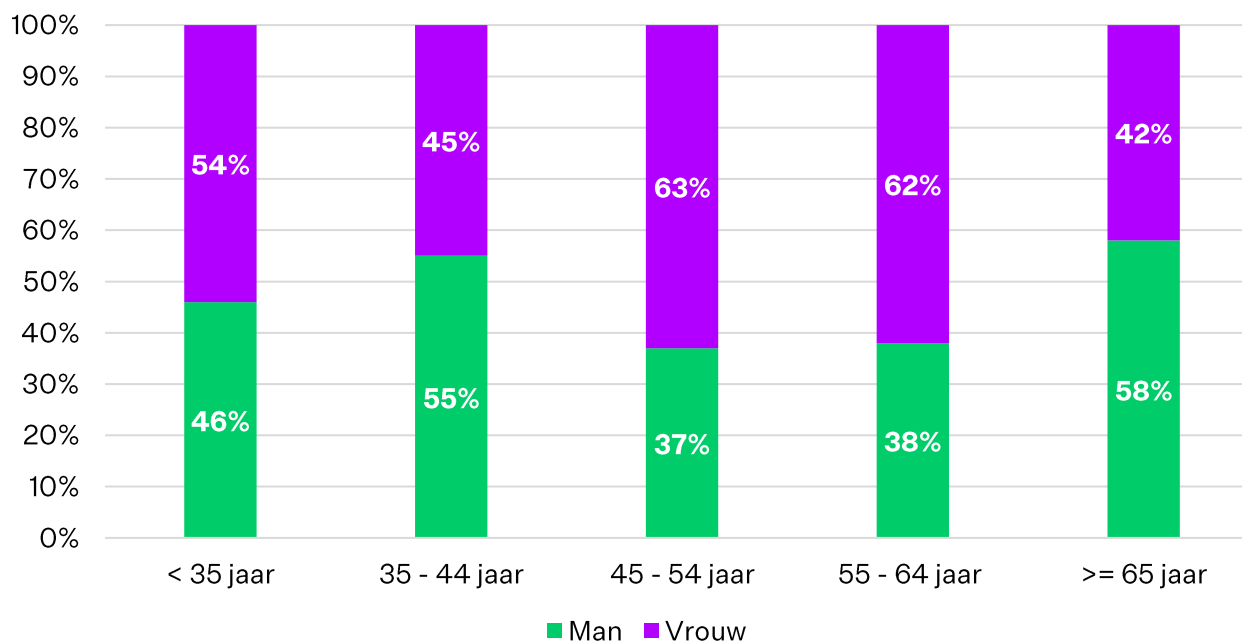
Zoals hiervoor aangegeven is de EBB een steekproefonderzoek. In jaarbestanden zitten ongewogen jaarlijks ongeveer 300 beeldend kunstenaars. Om analyses beter te kunnen verdiepen naar genderverschillen en de validiteit van de resultaten te vergroten zijn in dit hoofdstuk data van de EBB uit de jaren 2017 tot en met 2022 samengenomen.

TABEL 1. AANTAL BEELDEND KUNSTENAARS WERKZAAM IN NEDERLAND TUSSEN 2017-2022

Sekse	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Gemiddeld
Man (%)	45	54	39	52	47	40	46
Vrouw (%)	55	46	61	48	53	60	54
Totaal (n=aantal)	12.300	12.500	15.500	15.100	17.100	16.000	14.800

Bron: CBS

Figuur 2. Beeldend kunstenaars naar sekse en leeftijd (periode 2017-2022)

Bron: CBS

---

2. ARBEIDSMARKTPOSITIE

Inkomensgegevens betreffen enkel de periode 2017-2021.¹⁸

SEKSE EN LEEFTIJD

Over deze gehele onderzoeksperiode zijn er jaarlijks gemiddeld circa 15.000 beeldend kunstenaars werkzaam, waarvan 54 procent vrouw en 46 procent man (tabel 1). Daarbij zien we dat de gemiddelde leeftijd vrij hoog ligt. 14 procent van de beeldend kunstenaars is jonger dan 35 jaar, 39 procent tussen de 35 en 55 jaar, en 47 procent ouder dan 55 jaar. Er is marginaal verschil in de gemiddelde leeftijd tussen mannen en vrouwen (figuur 2). De mannelijke beeldend kunstenaar is gemiddeld 53 jaar, de vrouwelijke beeldend kunstenaar gemiddeld 52 jaar.

De leeftijdscategorieën 45-54 jaar en 55-64 jaar tellen relatief veel vrouwelijke beeldend kunstenaars, in de leeftijdscategorie

65+ is juist het percentage mannelijke beeldend kunstenaars relatief hoog (figuur 2).

OPLEIDING

Bijna driekwart van de beeldend kunstenaars heeft een hbo- of wo-diploma behaald. Van deze hbo- en wo-opgeleiden heeft bijna de helft (46 procent) een opleiding in de beeldende kunsten.¹⁹ Daarbij is er geen verschil waarneembaar tussen mannen en vrouwen.

WERKKRINGEN

De microdata van het CBS geven ook inzicht in het aantal werkkringen (ofwel aantal banen).²⁰ 82 procent van de beeldend kunstenaars heeft één werkring: als beeldend kunstenaar. Bijna 1 op de 5

beeldend kunstenaars (18 procent) heeft naast het werk als beeldend kunstenaar ook nog een tweede werkring.²¹ In de eerste werkring als beeldend kunstenaar wordt gemiddeld 28 uur gewerkt. In de tweede werkring, die binnen of buiten de culturele sector kan zijn maar in elk geval een ander beroep dan 'beeldend kunstenaar' behelst, wordt gemiddeld 11 uur gewerkt.

Beeldend kunstenaars zijn bijna altijd werkzaam als zelfstandige. De eerste werkring (als beeldend kunstenaar) bestaat voor 94 procent uit zelfstandig werkenden en voor 6 procent uit werkenden in loondienst. Daarmee zijn er relatief veel beeldend kunstenaars werkzaam als zelfstandige binnen dit beroep, in vergelijking met zowel de rest van de culturele en creatieve sector als de rest van de werkzame beroepsbevolking.²² In de tweede werkring van beeldend kunstenaars zien we een andere verhouding:

---

18 De inkomens over 2022 waren ten tijde van het onderzoek nog niet beschikbaar in de CBS microdata.

19 Het betreft ISCED code 213. Die bevat algemene kunstopleidingen zoals 'Kunst- & cultuurwetenschappen', beeldendekunstopleidingen zoals 'Autonome beeldende kunst' en opleidingen in de kunstgeschiedenis.

20 Het aantal werkkringen kan gezien worden als het aantal banen dat mensen hebben. Het CBS geeft geen exacte definitie van het begrip 'werkring'. Het begrip wordt door het CBS vooral in de vragenlijst van de EBB gebruikt. Het CBS vraagt aan mensen met betaald werk hoeveel werkkringen ze hebben, en hoeveel uren ze daarin werken.

21 In andere creatieve sectoren (exclusief beeldende kunst) heeft gemiddeld 17 procent van de werkenden een tweede werkring. Dat is dus een vergelijkbaar percentage. In niet-creatieve sectoren heeft gemiddeld 9 procent van de werkenden een tweede werkring.

22 In de deelsector 'kunsten en erfgoed' is 61 procent zzp'er, bij media en entertainment is 39 procent zzp'er en in creatieve zakelijke dienstverlening werkt 50 procent zelfstandig (Vinken et al. 2023). Van de totale werkzame beroepsbevolking in Nederland is 12 procent zzp'er (Cultuurmonitor 2023).

2. ARBEIDSMARKTPOSITIE

40 procent werkt zelfstandig en 60 procent in loondienst. In de tweede werkkring wordt dus vooral in loondienst gewerkt.

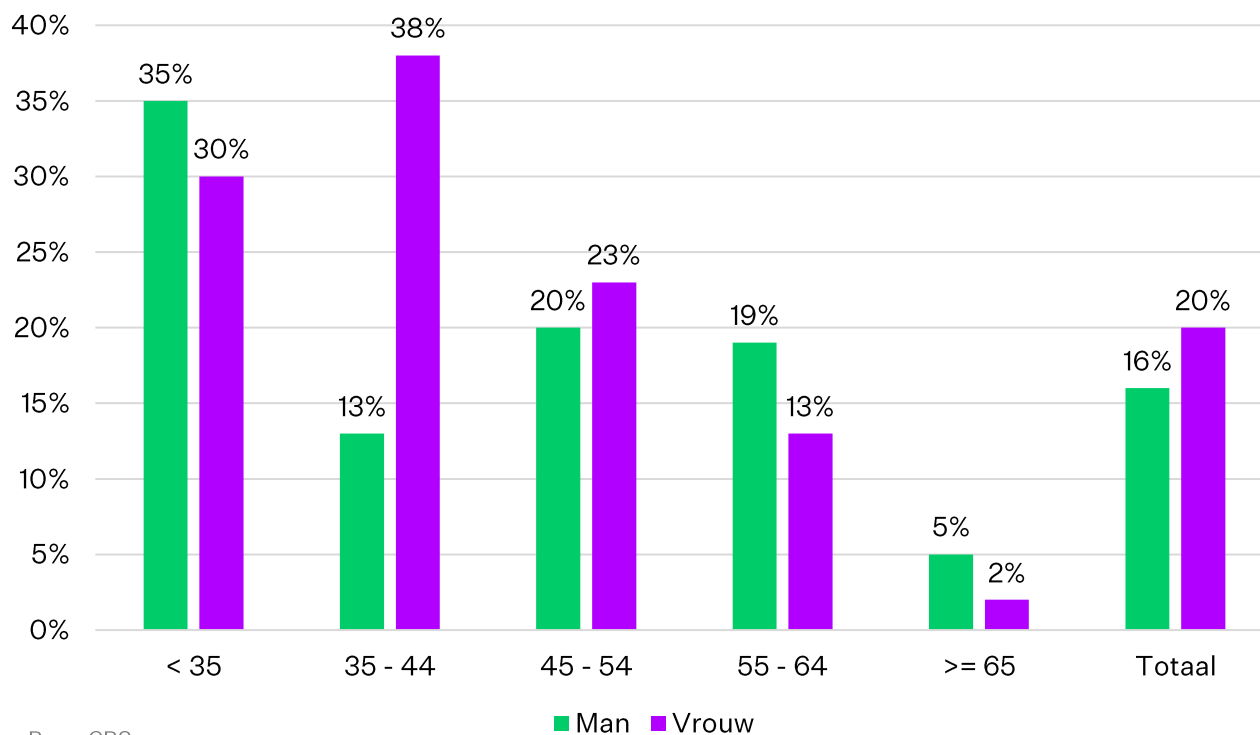
Vrouwen hebben vaker een tweede werkkring (figuur 3). Van de vrouwen heeft 1 op de 5 beeldend kunstenaars een tweede werkkring, bij de mannelijke beeldend kunstenaars is dit bij 1 op de 6 het geval. Daarbij zien we een uitschieter in de leeftijdscategorie van 35 tot 44 jaar: daar heeft 38 procent van de vrouwen een tweede werkkring, terwijl dit bij 13 procent van de mannen het geval is.

Daarbij lijken vrouwelijke beeldend kunstenaars met kinderen van 0 tot 5 jaar in het huishouden vaker een tweede werkkring te hebben dan vrouwen zonder kinderen of zonder kinderen in die leeftijd – dit is echter gebaseerd op zeer lage n-tallen.²³ Vrouwelijke beeldend kunstenaars met kinderen van 6 tot 11 jaar in het huishouden hebben minder vaak een tweede werkkring, hetzelfde geldt voor mannen. Dit zou erop kunnen wijzen dat vrouwen (en mannen) in de ‘tropenjaren’ met jonge kinderen het beroep van beeldend kunstenaar op een lager pitje zetten en naast

hun beeldendkunstenaarschap financiële zekerheid zoeken in een tweede werkkring (in loondienst). Vanwege de lage n-tallen moet die conclusie echter voorzichtig benaderd worden.

Mannen werken gemiddeld meer uren in de eerste werkkring. De mannelijke beeldend kunstenaar werkt gemiddeld 31 uur en de vrouwelijke beeldend kunstenaar gemiddeld 26 uur in de eerste werkkring. In

Figuur 3. Percentage werkzaam in twee (of meer) werkkringen, naast de eerste werkkring als beeldend kunstenaar, per sekse en naar leeftijd

Bron: CBS

²³ Voor de mannelijke kunstenaars zijn de n-tallen op deze uitvraag zo laag dat er geen resultaat opgehaald kan worden uit de microdata.

---

2. ARBEIDSMARKTPOSITIE

---

de tweede werkkring werken mannen en vrouwen nagenoeg evenveel uren: gemiddeld 11 uur per week. Vrouwen werken uiteindelijk dus gemiddeld 5 uur per week minder dan mannen, kijkend naar het totaal van de eerste en tweede werkkring.

Er is geen verschil tussen mannen en vrouwen in de mate waarin zij zelfstandig of in loondienst werken in de eerste werkkring: dit is voor beide respectievelijk 94 en 6 procent. In de tweede werkkring zien we een gering verschil, vrouwen zijn in iets mindere mate zelfstandig werkzaam in de tweede werkkring.

Vrouwen hebben vaker een tweede werkkring, maar werken in totaal minder uren dan mannen

INKOMEN

In deze paragraaf beschrijven we twee soorten gemiddelde en mediane²⁴ inkomens van beeldend kunstenaars, namelijk het persoonlijk inkomen en het persoonlijk primaire inkomen. Het persoonlijk inkomen is het totale bruto jaarinkomen uit arbeid en uit eigen onderneming inclusief uitkeringen uit inkomensverzekeringen (WW, ZW, WAO, pensioen) en sociale voorzieningen (bijstand, IOAW, Wajong, et cetera). Het persoonlijk primaire inkomen is enkel het bruto jaarinkomen uit arbeid en uit eigen onderneming waarin uitkeringen uit inkomensverzekeringen en sociale voorzieningen niet worden meegerekend. Het persoonlijk inkomen laat dus zien wat het uiteindelijke volledige inkomen van een persoon is, terwijl het persoonlijk primaire inkomen inzicht geeft in enkel het inkomen dat iemand uit arbeid en eigen onderneming haalt.

In figuur 4 en figuur 5 zijn het persoonlijke inkomen en persoonlijk primaire inkomen van beeldend kunstenaars opgenomen, uitgesplitst naar sekse. Het betreft hier het inkomen van beeldend kunstenaars met één of meerdere werkkringen. Wat in deze figuren direct opvalt is dat een grote groep beeldend kunstenaars een persoonlijk primair jaarinkomen heeft van minder dan 2000 euro per jaar. Hieronder gaan we verder in op een analyse van ten eerste het persoonlijke inkomen en ten tweede het persoonlijk primaire inkomen.

PERSOONLIJK INKOMEN

In figuur 6 is een overzicht opgenomen van het gemiddelde en mediane persoonlijk inkomen uitgesplitst naar sekse en leeftijdscategorie. In totaal was het gemiddelde persoonlijk inkomen van mannelijke beeldend kunstenaars 20.200 euro en dat van vrouwelijke beeldend kunstenaars 16.900 euro.²⁵ Het persoonlijk

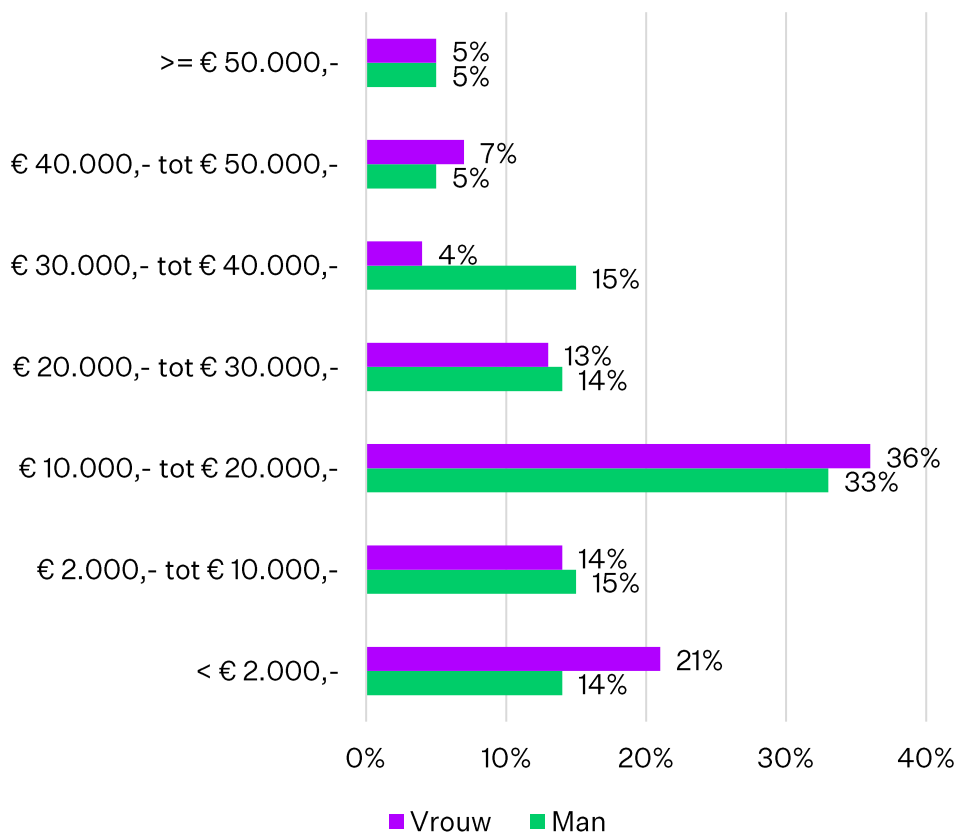
---

24 Het gemiddelde inkomen is de som van alle inkomens, gedeeld door het totale aantal inkomens. De mediaan is de middelste waarde als je de gehele datareeks van inkomens van kleinste naar grootste waarde rangschikt.

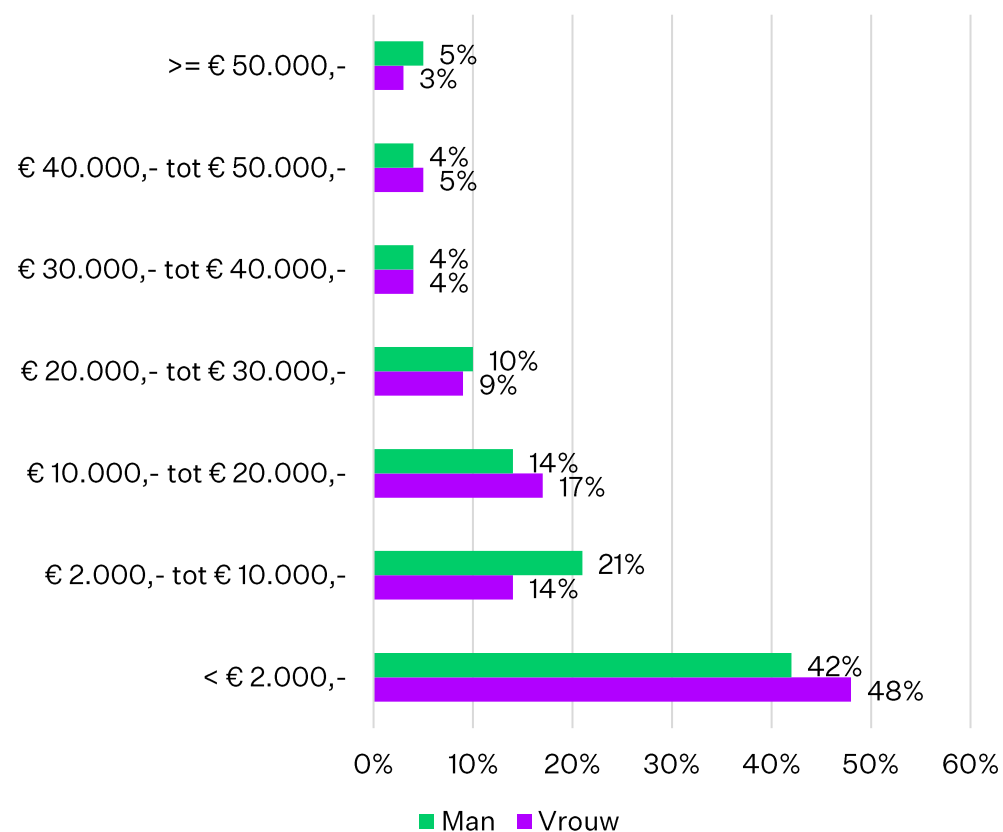
25 We constateren in dit rapport dat mannelijke beeldend kunstenaars een hoger inkomen hebben dan vrouwelijke beeldend kunstenaars. CBS bepaalt in haar [Monitor Loonverschillen](#), het loonverschil of de loonkloof tussen mannelijke en vrouwelijke werknemers bij de overheid en in het bedrijfsleven op basis van gecorrigeerde uurlonen. In dit rapport is dat loonverschil niet berekend omdat het niet

2. ARBEIDSMARKTPOSITIE

Figuur 4. Persoonlijk inkomen (totale inkomen inclusief uitkeringen) van beeldend kunstenaars met één of meerdere werkkringen, naar sekse

Figuur 5. Persoonlijk primaire inkomen (uit arbeid en onderneming, exclusief uitkeringen) van beeldend kunstenaars met één of meerdere werkkringen, naar sekse

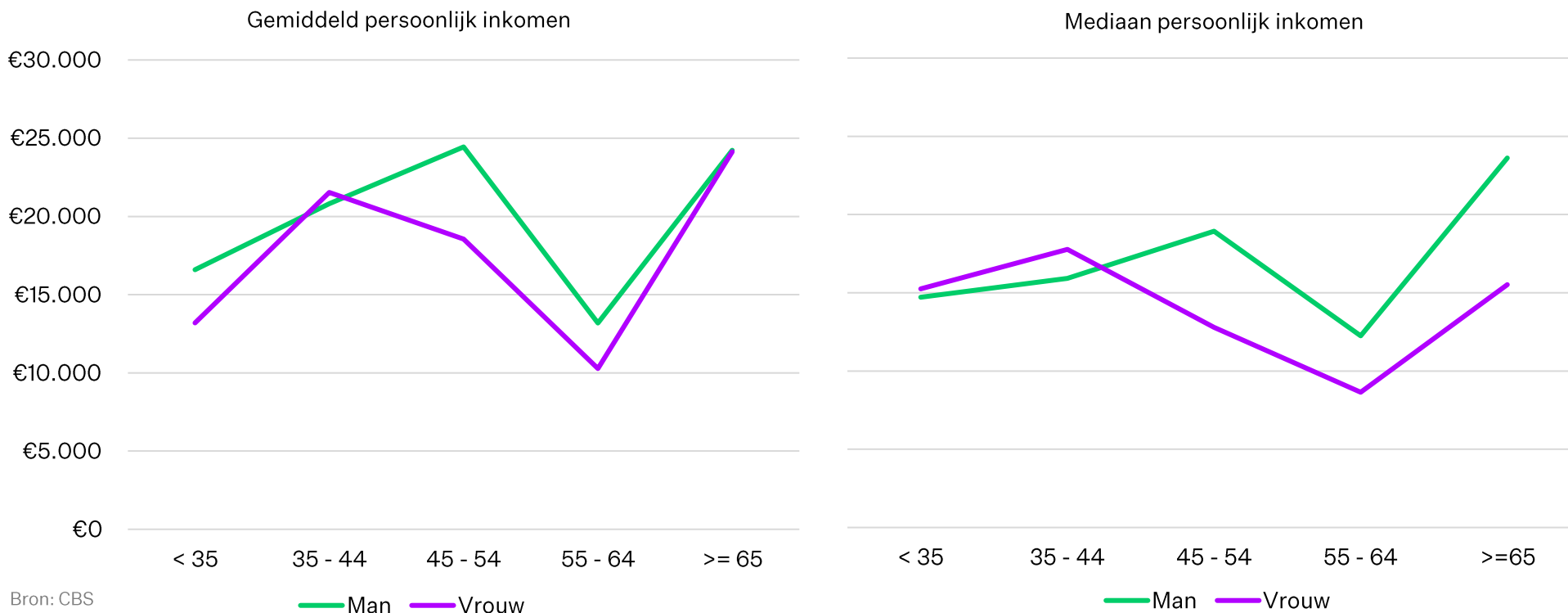

Bron: CBS

van toepassing is om voor zelfstandigen het (gecorrigeerde) uurloon te berekenen. Een correct uurloon kan niet berekend worden op basis van een schatting van het gewerkte uren per week en het gemiddelde inkomen per jaar (de uit de EBB beschikbare data). 94 procent van de beeldend kunstenaars is zelfstandig werkzaam in de eerste werkring.

2. ARBEIDSMARKTPOSITIE

Figuur 6. Gemiddeld en mediaan persoonlijk inkomen van beeldend kunstenaars met één of meerdere werkkringen, naar leeftijd en sekse

inkomen van vrouwen ligt daarmee bijna 20 procent lager dan dat van mannen. Mediane persoonlijke inkomens liggen lager met respectievelijk 16.800 euro voor mannelijke en 13.200 euro voor vrouwelijke beeldend kunstenaars. Dat de mediaan zoveel lager ligt laat zien dat er relatief veel lage inkomens

zijn. Ter vergelijking: het landelijke sociaal minimum inkomen voor alleenstaanden van 21 jaar en ouder is 17.700 euro per jaar, en voor gehuwden en gelijkgestelden geldt dat het sociaal minimum inkomen 24.800 euro per jaar is (UWV 2024). Kijkend naar het totale persoonlijk inkomen zien we dus dat

beeldend kunstenaars gemiddeld rond het sociaal minimum leven, maar dat de meeste kunstenaars onder het sociaal minimum blijven.

Ongeveer één op de drie beeldend kunstenaars heeft een persoonlijk inkomen van minder dan 10.000 euro per jaar,

---

2. ARBEIDSMARKTPOSITIE

---

vrouwen in iets grotere mate dan mannen. Ongeveer 5 procent heeft een inkomen van meer dan 50.000 euro per jaar. Dit geldt zowel voor mannen als voor vrouwen. Deze cijfers komen overeen met het ‘superster-effect’ (dat verderop in het hoofdstuk 5 over reflecties uit het werkveld ter sprake komt), waarbij een kleine groep beeldend kunstenaars succesvol is en hoge inkomsten genereert, tegenover een grote groep beeldend kunstenaars die weinig inkomsten genereert. Het bestaan van een superster-effect is eerder alleen middels internationale cijfers over de kunstmarkt aangetoond (Halperin et al. 2019).

Voor zowel mannelijke als vrouwelijke beeldend kunstenaars geldt dat het persoonlijk inkomen opvallend laag is in de leeftijdscategorie 55-64 jaar. Beeldend kunstenaars in die leeftijdscategorie hebben relatief vaak een inkomen van minder dan

Vrouwelijke beeldend kunstenaars hebben een lager inkomen dan hun mannelijke collega's, behalve in de leeftijd tussen 35-45 jaar

2.000 euro. Vrouwelijke beeldend kunstenaars hebben een lager gemiddeld en mediaan persoonlijk inkomen dan mannelijke beeldend kunstenaars, behalve in de leeftijdscategorie 35-45 jaar. De verklaring hiervoor is dat vrouwelijke beeldend kunstenaars in deze leeftijdscategorie vaker een tweede werkkring hebben en dat beeldend kunstenaars met meerdere werkkringen gemiddeld meer uren werken (zie figuur 3).

Als we inzoomen op beeldend kunstenaars met één werkkring (als beeldend kunstenaar) zien we dat de gemiddelde en de mediane persoonlijke inkomens iets lager liggen. Het persoonlijk inkomen van mannelijke beeldend kunstenaars met één werkkring is gemiddeld 19.300 euro - de mediaan is 15.800 euro. Vrouwelijke beeldend kunstenaars met één werkkring hebben een lager persoonlijk inkomen (respectievelijk gemiddeld 16.600 euro en mediaan 12.500 euro).

PERSOONLIJK PRIMAIRE INKOMEN

Het persoonlijk primaire inkomen (uitsluitend verkregen uit arbeid en eigen

onderneming, dus exclusief uitkeringen) en waarbij we kijken naar de eerste én eventuele meerdere werkkringen, geeft een kleiner verschil tussen de inkomens van mannelijke en vrouwelijke kunstenaars weer. Mannen verdienen jaarlijks gemiddeld 12.200 euro en vrouwen 11.200 euro. Mediane primaire inkomens liggen lager met respectievelijk 4.900 euro voor mannen en 4.100 euro voor vrouwen. Zoals eerder opgemerkt laat het feit dat de mediaan (flink) lager is dan het gemiddelde inkomen zien dat er relatief veel beeldend kunstenaars zijn met lage inkomens ten opzichte van een kleinere groep beeldend kunstenaars met hogere inkomens. Bij het persoonlijk primaire inkomen heeft ruim 60 procent van de beeldend kunstenaars een inkomen van minder dan 10.000 euro per jaar en heeft 13 procent van de beeldend kunstenaars een inkomen van meer dan 30.000 euro per jaar. Dit geldt voor zowel mannen als vrouwen. We zien dus bij het persoonlijk primaire inkomen nauwelijks man-vrouwverschil, terwijl het persoonlijk inkomen een duidelijk man-vrouwverschil laat zien in het bruto jaarinkomen. Het verschil tussen deze inkomens is dat inkomensverzekeringen en sociale

---

2. ARBEIDSMARKTPOSITIE

---

voorzieningen respectievelijk niet en wel worden meegerekend. Kortom, het hogere persoonlijk inkomen van mannelijke kunstenaars laat zien dat zij meer inkomen genereren uit inkomensverzekeringen en sociale voorzieningen dan vrouwelijke kunstenaars. Waarom dit zo is, wordt uit deze cijfers niet duidelijk en zou onderwerp van vervolgonderzoek kunnen zijn.

Het persoonlijk primaire inkomen van beeldend kunstenaars met maar één werkkring verschilt ook nauwelijks voor mannen en vrouwen. Mannen verdienen gemiddeld 10.200 euro en vrouwen 9.600 euro. Mediane inkomens zijn hier erg laag en, met name bij beeldend kunstenaars van 55 jaar en ouder, relatief vaak negatief of 0 euro. Als een inkomen dermate laag is betekent dit dat een zelfstandige verlies heeft geleden. Ongeveer 40 procent van de beeldend kunstenaars met één werkkring als zelfstandig beeldend kunstenaar genereert geen inkomen uit die eigen onderneming: dit geldt voor mannen in gelijke mate als voor vrouwen. Ter vergelijking: bij andere creatieve beroepen is het voor slechts 6

procent van de zelfstandig werkenden het geval dat ze geen inkomen genereren, en bij niet-creatieve beroepen geldt dit voor maar 2 procent van de zelfstandig werkenden. Bij beeldend kunstenaars die ook zelfstandig werkzaam zijn in een tweede werkkring is dit bij 8 procent het geval. Bij beeldend kunstenaars die in een eerste of tweede werkkring in loondienst werken komt het (logischerwijs) niet voor dat zij geen inkomen genereren. Resumerend laat dit zien dat buitengewoon veel kunstenaars die enkel als zelfstandig beeldend kunstenaar werken (in de eerste werkkring) geen inkomen uit hun eigen kunstenaarsonderneming halen.

INKOMEN IN VERGELIJKING MET ANDERE SECTOREN

Voorgaande cijfers over het persoonlijk inkomen en persoonlijk primaire inkomen van beeldend kunstenaars hebben duidelijk gemaakt dat er een verschil in inkomsten bestaat tussen mannelijke en vrouwelijke beeldend kunstenaars. Dat verschil is met name zichtbaar bij het persoonlijk inkomen

en minder bij het persoonlijk primaire inkomen, wat laat zien dat mannen meer inkomsten genereren uit uitkeringen dan vrouwen. Vergelijken we de inkomens van beeldend kunstenaars echter met overige beroepen in de creatieve sector²⁶ (figuur 7), dan vallen twee dingen op. Allereerst hebben beeldend kunstenaars een veel lager gewogen gemiddeld persoonlijk inkomen (18.500 euro) dan werkenden in andere creatieve beroepen (35.100 euro). En ten tweede is het inkomensverschil tussen mannen en vrouwen een stuk kleiner bij beeldend kunstenaars (ruim 20 procent), dan bij de overige creatieve beroepen (33 procent). Hoewel er

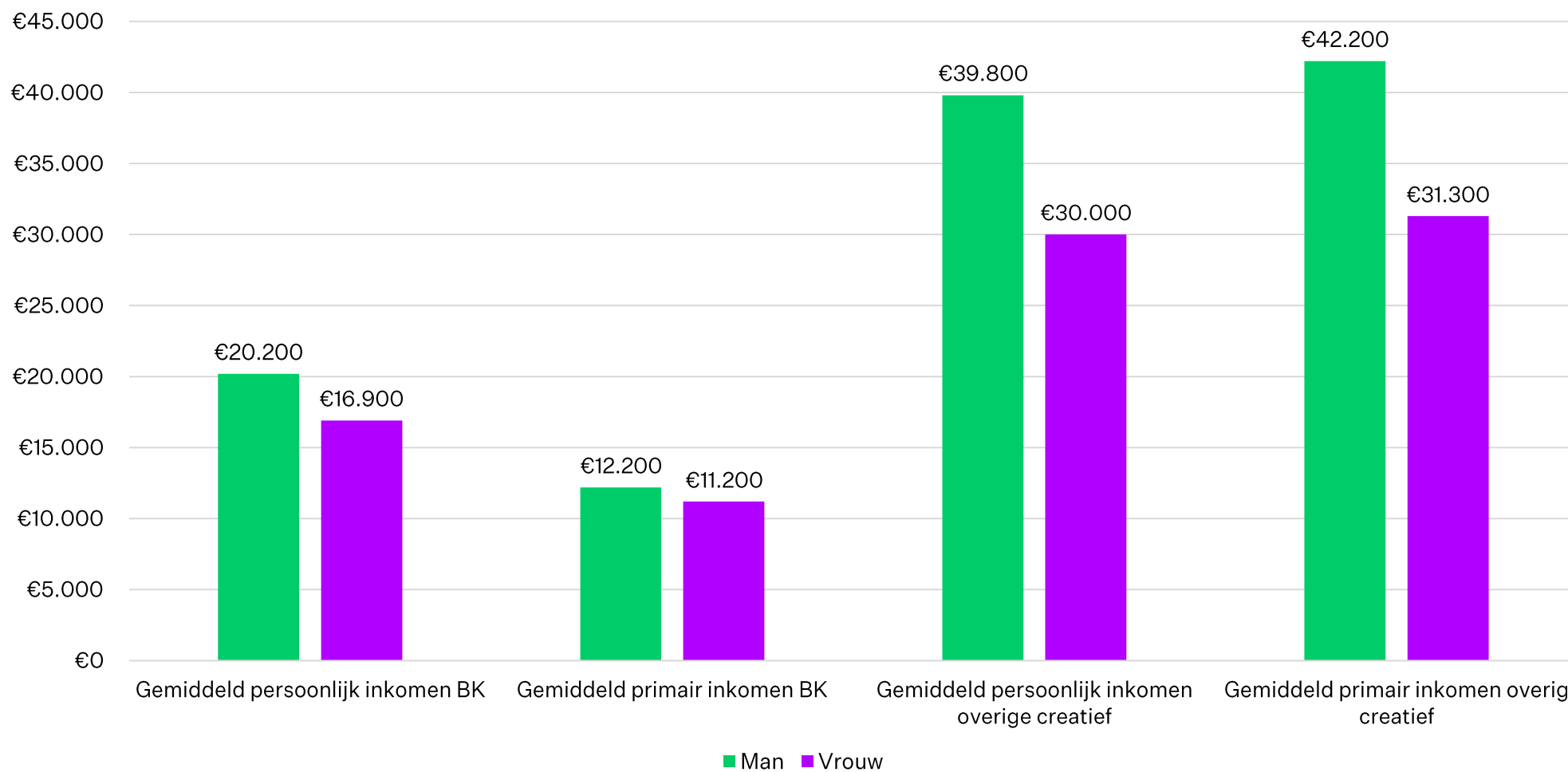
Het inkomensverschil tussen mannelijke en vrouwelijke beeldend kunstenaars is kleiner dan het inkomensverschil tussen mannen en vrouwen in overige creatieve beroepen

---

²⁶ De overige creatieve beroepen bestaan uit de beroepsgroepen (zoals bij CBS ingedeeld): 0211 Bibliothecarissen en conservatoren, 0212 Auteurs en taalkundigen, 0213 Journalisten, 0215 Uitvoerend kunstenaars, 0221 Grafisch vormgevers en productontwerpers, 0222 Fotografen en interieurontwerpers.

2. ARBEIDSMARKTPOSITIE

Figuur 7. Gemiddeld inkomen van beeldend kunstenaars en gemiddeld inkomen van overige creatieve beroepen, naar sekse

Bron: CBS

---

2. ARBEIDSMARKTPOSITIE

---

dus bij beeldend kunstenaars een inkomensverschil zichtbaar is tussen mannen en vrouwen, is het in het beeldend kunstenaarsberoep beter gesteld met gendergelijkheid in het inkomen dan bij de overige creatieve beroepen.

CONCLUSIE

Er zijn meer vrouwelijke (54 procent) dan mannelijke (46 procent) beeldend kunstenaars werkzaam op de arbeidsmarkt en hun gemiddelde leeftijd is hetzelfde. De meeste beeldend kunstenaars (82 procent) hebben één baan (eerste werkkring), namelijk die als beeldend kunstenaar. Daarnaast heeft 16 procent van de mannen en 20 procent van de vrouwen een tweede of meer banen (twee of meer werkkringen). In de eerste werkkring werkt 94 procent van de beeldend kunstenaar als zelfstandige (zowel mannen als vrouwen), in de tweede werkkring werkt 40 procent zelfstandig en 60 procent in loondienst (mannen iets vaker zelfstandig dan vrouwen). Mannen werken meer uren als beeldend kunstenaar (in de eerste werkkring) dan vrouwen. In de tweede werkkring werken mannen en vrouwen evenveel – onder de

streep werken vrouwen in totaal dus minder uren als beeldend kunstenaar. Vrouwen met kinderen tussen de 0 en 5 jaar in het huishouden hebben gemiddeld vaker een tweede werkkring dan vrouwen zonder kinderen.

Het persoonlijk inkomen (totale inkomen) van mannen is hoger dan dat van vrouwen. Het persoonlijk primaire inkomen (enkel uit baan en eigen onderneming als beeldend kunstenaar) laat een kleiner verschil tussen mannen en vrouwen zien, hoewel mannen nog steeds een iets hoger inkomen hebben dan vrouwen. Dit verschil in de grootte van het inkomen bij het persoonlijk inkomen en het primaire inkomen laat zien dat mannen meer inkomen uit uitkeringen halen dan vrouwen. Waarom dit zo is, wordt uit de cijfers niet duidelijk en zou een onderwerp van vervolgonderzoek kunnen vormen. Cijfers om een loonkloof te berekenen, zoals die landelijk door het CBS wordt berekend (CBS 2023), ontbreken: hiervoor zijn uurlonen nodig, maar de microdata uit de EBB geven alleen inzicht in jaarinkomens.

We zien dat relatief veel beeldend kunstenaars een laag inkomen hebben (onder

Relatief veel beeldend kunstenaars hebben een inkomen onder het sociaal minimum, vrouwen vaker dan mannen

het sociaal minimum), tegenover een kleine groep van kunstenaars met een hoog inkomen. Vrouwen hebben vaker een laag inkomen dan mannen. Verder halen buitengewoon veel zelfstandig werkende beeldend kunstenaars die maar één werkkring hebben (namelijk die van beeldend kunstenaar) geen inkomsten uit hun eigen onderneming – dit geldt voor 40 procent van hen, terwijl dit percentage in andere sectoren aanzienlijk lager ligt. Hier zien we geen man-vrouwverschillen. Daarnaast heeft ruim 50 procent van de beeldend kunstenaars een persoonlijk primair inkomen van minder dan 2.000 euro per jaar. Dit geldt voor vrouwen vaker dan voor mannen, en daarnaast hebben vrouwen ook vaker een persoonlijk inkomen onder de 2.000 euro (zie figuur 4 en 5). Het gewogen gemiddelde inkomen van beeldend kunstenaars (18.500 euro) is aanzienlijk lager dan het gewogen gemiddelde inkomen van

---

2. ARBEIDSMARKTPOSITIE

---

werkenden in de rest van de creatieve sector (35.100 euro). Wel zien we dat het inkomensverschil tussen mannen en vrouwen in het beeldend kunstenaarsberoep (20 procent verschil) in vergelijking tot andere creatieve beroepen (33 procent verschil) een stuk kleiner is.

LITERATUUR

Berenschot (2019) [Een collectieve selfie 4: beeldende kunst in cijfers](#). Amsterdam: Beeldende Kunst Nederland (BKNL).

CBS (2014) [Monitor kunstenaars en afgestudeerden aan creatieve opleidingen](#). Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2017) [Monitor kunstenaars en afgestudeerden aan creatieve opleidingen](#). Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2021) [Monitor kunstenaars en andere werkenden met een creatief beroep](#). Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2022) 'Werkzame beroepsbevolking: beroep'. Op: www.opendata.cbs.nl, 17 mei.

CBS (2023) '[Loonverschil tussen mannen en vrouwen in 2022 iets afgenomen](#)'. Op: www.cbs.nl, 7 december.

Cultuurmonitor (2023) '[Beroepspraktijk](#)'. Op: www.cultuurmonitor.nl, 14 juli.

Halperin, J. en C. Burns (2019) '[Female artists represent just 2 percent of the market. Here's why – and how that can change](#)'. Op: www.news.artnet.com, 19 september.

Heithuis, S. (et al.) (2021) [Een nog onverteld verhaal: verkennend onderzoek naar gender\(on\)gelijkheid in de kunstwereld](#). Amsterdam: Stichting WOMEN Inc., ABN Amro.

ROA (2023) [Statistisch supplement HBO-Monitor 2022](#). Maastricht: Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt Universiteit Maastricht.

UWV (2024) '[Sociaal minimum: actuele bedragen](#)'. Op: www.uwv.nl, 1 januari.

Vinken, H., B. Broers en H. Mariën (2023) [De arbeidsmarktpositie van zzp'ers in de culturele en creatieve sector: een verkenning van bestaande cijfers en overzicht van witte vlekken](#). Tilburg: HTH Research

Witteveen, J. (et al.) (2021) [Gendergelijkheid: wat als betaalde en onbetaalde uren gelijk verdeeld waren geweest?](#) Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek, ABN Amro.

3. CARRIÈREVERLOOP

---

3. CARRIÈREVERLOOP

Het volgende onderdeel van het in beeld brengen van de positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars is het bestuderen van het carrièreverloop. Wat is de man-vrouwverhouding op de opleidingen autonome beeldende kunst, en wat gebeurt er vervolgens met die verhouding zodra alumni van deze opleidingen het werkveld instromen? Kunnen we significante verschillen aanwijzen als we kijken naar de man-vrouwverhoudingen onder beginnende, mid-career en gevestigde kunstenaars? En valt er wat te zeggen over wat de invloed van het starten van een gezin is op het carrièreverloop van mannen versus vrouwen?

WAT WETEN WE AL?

Over genderverschillen in het carrièreverloop van beeldend kunstenaars zijn weinig recente cijfers beschikbaar.²⁷ De [Kunsten-Monitor](#), een jaarlijks onderzoek onder alle afgestudeerde hbo'ers aan kunstopleidingen (onderdeel van de [HBO-Monitor](#)), bevat wel cijfers over de man-vrouwverhouding onder

alumni van beeldendekunstopleidingen. Hier komen we verderop in dit hoofdstuk op terug. Verder bevat de [Kunsten-Monitor](#) cijfers die inzicht bieden in de ontwikkelingsgang van alumni in de beroepspraktijk. In welke beroepen of branches worden zij bijvoorbeeld werkzaam na hun afstuderen. Deze cijfers over het carrièreverloop worden in de [Kunsten-Monitor](#) echter niet uitgesplitst naar gender. Op gegevens over het aantal alumni na, bevat de [Kunsten-Monitor](#) dus geen cijfers die specifiek betrekking hebben op vrouwelijke alumni van beeldendekunstopleidingen.

Er zijn beknopte kerncijfers openbaar beschikbaar over mbo-studenten die opleidingen volgen die onder de categorie 'creatief vakmanschap' vallen in het [dashboard](#) van de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB). Hoewel deze opleidingen meer gespecificeerd zijn op een bepaald ambacht²⁸ is het mogelijk dat deze alumni ook de beroepspraktijk instromen als beeldend kunstenaar. Cijfers

uit het dashboard van de SBB laten zien dat tussen 2017 en 2022 gemiddeld 62 procent van de studenten die begint aan deze opleidingen vrouw is, tegen de tijd dat zij gediplomeerd zijn is nog 57 procent van hen vrouw. 22 procent van de mannelijke studenten die zich aanmeldde voor de opleiding studeert uiteindelijk af tegenover 17 procent van de vrouwelijke studenten (SBB 2023). Deze cijfers laten zien dat vrouwen in een ruime meerderheid zijn op deze opleidingen, maar dat mannen procentueel vaker afstuderen.

In dit onderzoek beperken we onze analyse van de registerdata naar hbo-opleidingen en brengen geen mbo-opleidingen in beeld. Voor vervolgonderzoek zou het echter interessant zijn om verder in kaart te brengen hoe deze ongelijkheid bij mbo-gediplomeerden zich manifesteert.

---

27 In 2001 werd een onderzoek gepubliceerd getiteld *Kunst-werk [V/M]: Loopbanen van vrouwen en mannen in de beeldende kunst, muziek en podiumkunsten*, waarin aan de hand van cijfers uit 1999 de loopbanen van vrouwelijke en mannelijke beeldend kunstenaars in beeld worden gebracht (Rengers 2001). Dit onderzoek kijkt onder andere naar inkomen, arbeidsduur, maar ook naar de tijdsverdeling van zorg en werk per week. Daarnaast heeft het in beeld gebracht welke factoren als belemmerend of bevorderend worden ervaren, zoals sekse, leeftijd of het hebben van kinderen.

28 Onder het dossier 'creatief vakmanschap' vallen kwalificaties als Ontwerpend Leer- en Textielverwerker, Keramist, Glazenier en Ontwerpend Meubelmaker.

---

3. CARRIÈREVERLOOP

ANALYSE UIT REGISTERDATA VAN CBS

In dit hoofdstuk wordt op basis van integraal beschikbare registerdata van het CBS onderzocht wat de sociaaleconomische categorie (SEC)²⁹ (hierna: arbeidsvorm) is van alumni van de hbo-opleidingen tot (autonoom) beeldend kunstenaar³⁰, of zij al dan niet in de creatieve sector werkzaam zijn en wat de impact is van het krijgen van kinderen op het carrièreverloop.³¹ We zijn ons ervan bewust dat beeldend kunstenaars niet per definitie een opleiding tot autonoom beeldend kunstenaar gevolgd hoeven te hebben. De motivatie voor het selecteren van deze groep komt echter voort uit de beschikbaarheid van gegevens: de registerdata van het CBS bevatten gegevens over alle [gediplomeerden](#), waardoor we meer

inzicht kunnen krijgen in het carrièreverloop. In het vorige hoofdstuk werden microdata uit de EBB besproken, waar uit wordt gegaan van personen met het beroep beeldend kunstenaar. Door zowel registerdata als de EBB te bestuderen, wordt vanuit twee perspectieven naar de positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars gekeken: vanuit de opleiding tot beeldend kunstenaar en vanuit het daadwerkelijke beroep beeldend kunstenaar. De CBS-cijfers zijn verder beperkt door een binaire indeling (man-vrouw) en brengen geen andere genderidentiteiten in beeld. We gaan bij het onderzoeken van deze microdata in dit hoofdstuk specifiek in op de doorstroom van gediplomeerden vanaf opleidingen (autonome) beeldende kunst naar het werkveld, het verloop van carrières daarna en de gezinssamenstelling.

LEEFTIJD EN SEKSE VAN STUDENTEN BIJ AfstUDEREN

Vrouwen vormen een duidelijke meerderheid onder alumni van de beeldendekunstopleidingen. Bij de opleidingen beeldende kunst laten de registerdata zien dat in de jaren 2002-2021 van de ongeveer 400 studenten per jaar gemiddeld 36 procent man en 64 procent vrouw is. Vrouwen vormen op de opleidingen dus een grotere meerderheid dan dat zij uiteindelijk vormen in de beroepspraktijk, want volgens cijfers uit de EBB zijn van de actieve beeldend kunstenaars in het werkveld 54 procent vrouw en 46 procent man. Deze observatie dat er meer vrouwen op de opleidingen aanwezig zijn dan uiteindelijk in

---

29 De sociaaleconomische categorie van een persoon (SEC) geeft weer wat de voornaamste inkomensbron van een persoon is. De SEC wordt voor alle personen vastgesteld, dus ook voor personen zonder inkomen. Jonge kinderen en jeugdigen van wie vastgesteld kon worden dat zij een opleiding volgen, zijn hierbij gekenmerkt als “Nog niet schoolgaand/scholier/student (met of zonder inkomen)”. Alleen indien sprake is van een substantieel inkomen zijn personen die een opleiding volgen naar de aard van dit inkomen (werknemer, uitkeringsontvanger etc.) gekenmerkt. Een persoon met resultaat uit eigen onderneming wordt als zelfstandige getypeerd, ook als de persoon daarnaast hogere, andere inkomsten had. Alleen als deze andere inkomsten substantieel waren, is de persoon naar de aard van deze inkomsten getypeerd.

30 Het betreft de opleidingen ‘Beeldende Kunst en Vormgeving’ (CROHO code 39109) en ‘Autonome Beeldende Kunst’ (CROHO code 39110). Onder CROHO code 39109 vallen alle afstudeerrichtingen van de bacheloropleiding aan de Gerrit Rietveld Academie in Amsterdam. Onder CROHO code 39110 vallen de bacheloropleidingen autonome beeldende kunst van de hogescholen: Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten (Den Haag), ArtEZ (Enschede en Arnhem), Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, Willem de Kooning Academie (Rotterdam), St. Joost School of Art & Design (Breda), Academie Minerva (Groningen) en Zuyd Hogeschool (Maastricht).

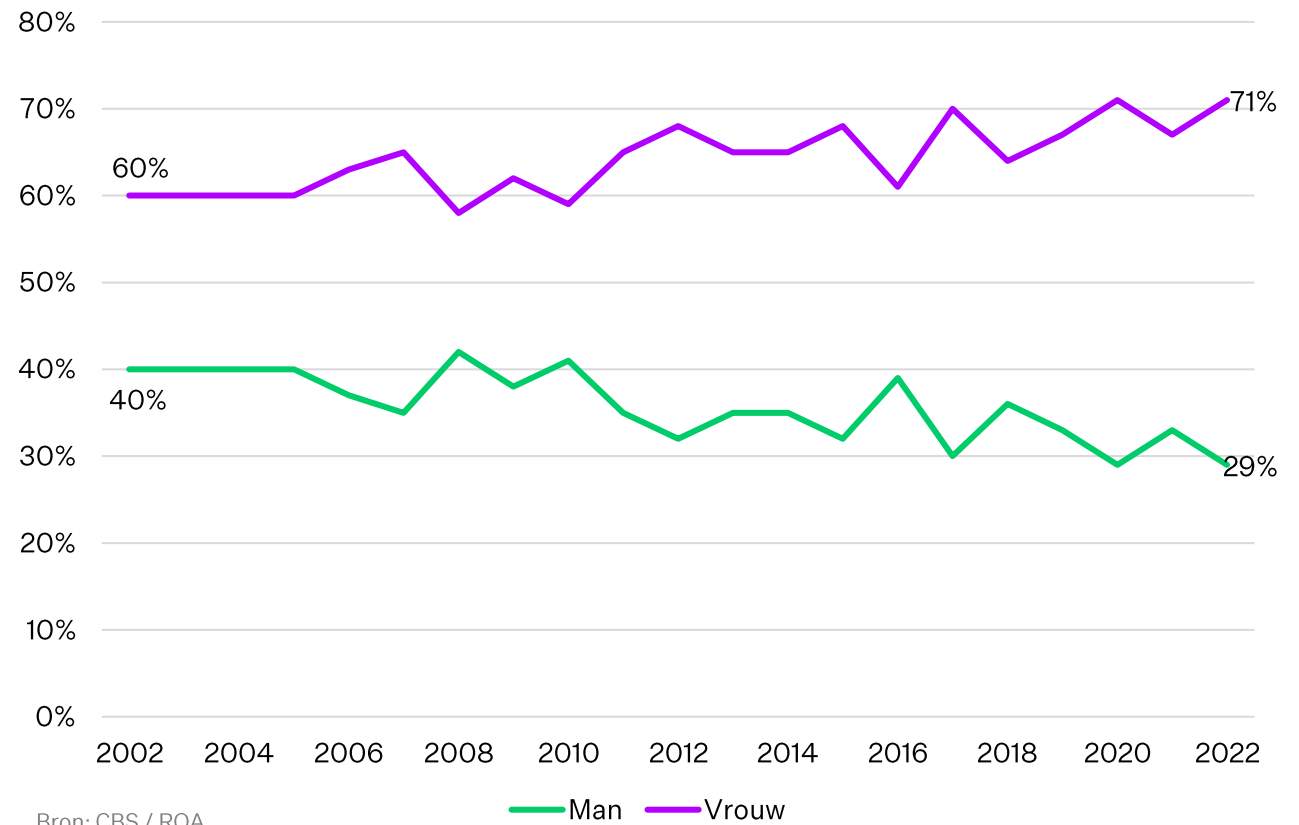
31 Daartoe is onder andere gebruik gemaakt van de (S)POLISBUS bestanden waarin gegevens zijn opgenomen over banen van werknemers bij Nederlandse bedrijven en vanuit IPI/INPATAB bestanden waarin de sector van zelfstandigen is opgenomen.

3. CARRIÈREVERLOOP

het werkveld werd ook gedeeld tijdens de focusgroepgesprekken die zijn gevoerd voor dit onderzoek.

Het gemiddelde aantal vrouwelijke alumni in de registerdata maakt tussen 2002-2021 een langzame maar gestage stijging. Nemen we daar de meest recente cijfers uit 2022 van de eerdergenoemde Kunsten-Monitor bij, dan wordt die stijging van het aantal vrouwelijke alumni over een periode van 20 jaar nog duidelijker bevestigd. De Kunsten-Monitor gebruikt dezelfde afbakening als de registerdata en heeft gegevens beschikbaar over eenzelfde hoeveelheid alumni, waardoor deze gegevens vergelijkbaar zijn met de registerdata van het CBS. De Kunsten-Monitor laat in 2022 zien dat er 71 procent vrouwelijke alumni zijn tegenover 29 procent mannelijke alumni, van in totaal 359 afgestudeerden (ROA 2023).³² Door deze cijfers toe te voegen aan de trend die de registerdata van het CBS zichtbaar maken tussen 2002 en 2021 (zie figuur 8) wordt een opwaartse lijn nog beter zichtbaar. In 20 jaar is het percentage vrouwelijke

Figuur 8. Man-vrouwverdeling alumni van (autonome) beeldende kunstopleidingen die afstudeerden in de periode 2002-2022

³² Deze gegevens zijn verzameld binnen anderhalf jaar na het afstuderen van deze alumni. Het betreft hier gegevens over dezelfde opleidingen die bij de registerdata worden onderzocht, namelijk de opleidingen 'Beeldende Kunst en Vormgeving' (CROHO code 39109) en 'Autonome Beeldende Kunst' (CROHO code 39110).

3. CARRIÈREVERLOOP

64 procent van de alumni beeldende kunst is vrouw, terwijl vrouwen later op de arbeidsmarkt nog maar 54 procent van de actieve beeldend kunstenaars uitmaken

alumni met 11 procent gestegen ten opzichte van mannelijke alumni.

Bij deze cijfers over de representatie van vrouwen onder alumni (registerdata) en als beeldend kunstenaar op de arbeidsmarkt (EBB), bestaat er een bandbreedte van verschillende percentages die genoemd kunnen worden bij het maken van een analyse. De meest zuivere vergelijking is om het gemiddelde percentage uit de EBB (2017-2022) en gemiddelde percentage uit de registerdata en Kunsten-Monitor (2002-2022) te nemen: dan zien we zoals eerder genoemd 64 procent vrouwelijke alumni tegenover 54 procent vrouwelijke beeldend kunstenaars op de arbeidsmarkt. Als we voor de alumni echter net als bij cijfers over de arbeidsmarkt naar de periode 2017-2022 kijken, zien we dat het percentage

vrouwelijke alumni in die periode rond de 68 procent schommelt en in 2022 uitkomt op 71 procent. Omdat deze cijfers over alumni in de afgelopen twintig jaar een langzaam stijgende lijn laten zien, is het aannemelijk dat dit percentage beklijft of zelfs zal stijgen. We kiezen er voor de conclusies uit dit onderzoek echter voor om bij de meest zuivere percentages te blijven die gemiddelden over de gehele onderzoeksperiode beslaan.

De gemiddelde leeftijd bij het afstuderen is bijna 29 jaar, dit geldt voor zowel mannelijke als vrouwelijke alumni. Door de jaren heen laten de cijfers zien dat

de alumni steeds jonger worden. In 2002 was 10 procent van de alumni 40 jaar of ouder bij het afstuderen, tegenover ruim 3 procent in 2019. Het aantal alumni dat jonger is dan 30 jaar bij het afstuderen steeg met 11 procent tussen 2002 en 2019. In 2019, het meest recente jaar waarover we deze gegevens kunnen meenemen³³, zien we 86 procent alumni jonger dan 30 jaar, 11 procent alumni van 30-39 jaar en 3 procent alumni van 40 jaar of ouder. De gemiddelde leeftijd van vrouwelijke beeldend kunstenaars bij afstuderen daalde van 31 jaar in 2002 naar 26 jaar in 2021. Bij de mannelijke alumni is ook een daling zichtbaar maar die is

TABEL 9. PERCENTAGE VROUWELIJKE ALUMNI VAN HBO-OPLEIDINGEN BEELDDE KUNST, NAAR LEEFTIJD BIJ AFSTUDEREN

	<30 jaar	30-39 jaar	>= 40 jaar	Totaal
2002-2006	57%	63%	79%	61%
2007-2011	61%	56%	78%	62%
2012-2016	66%	56%	80%	66%
2017-2021	69%	57%	70%	68%
Totaal	63%	58%	78%	64%

Bron: CBS

³³ Er zijn wel gegevens beschikbaar over 2020 en 2021, maar vanwege te kleine n-tallen (oftewel het aantal respondenten) kunnen ze niet worden gepresenteerd in dit onderzoek.

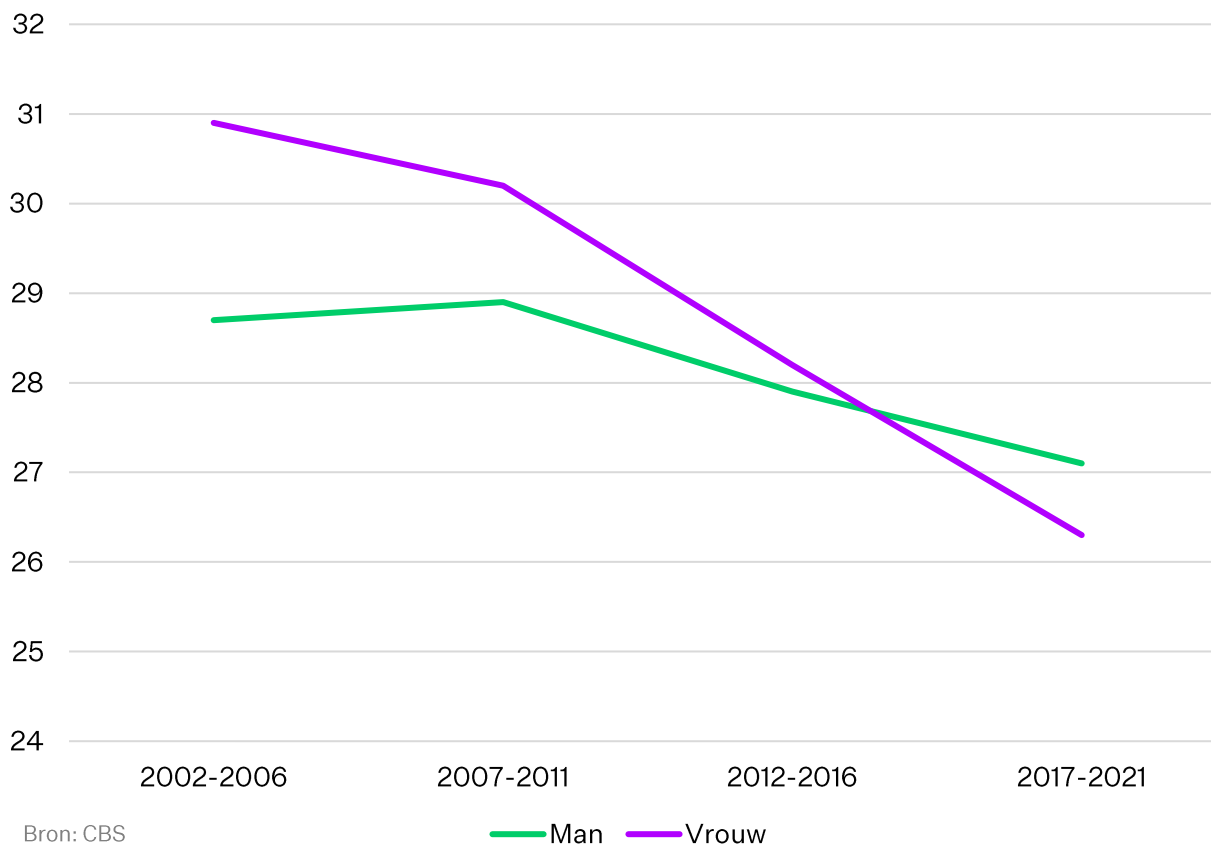

3. CARRIÈREVERLOOP

significant kleiner. In een periode van bijna twintig jaar zijn de vrouwelijke alumni gemiddeld 4,6 jaar jonger geworden en zijn de mannelijke alumni gemiddeld 0,8 jaar

jonger (zie figuur 10). Er is dus vooral een toename in instroom van jonge vrouwen bij de opleidingen.

Figuur 10. Gemiddelde leeftijd bij afstuderen alumni hbo-opleidingen beeldende kunst, naar sekse

Vrouwen zijn in elke leeftijdscategorie in de meerderheid ten opzichte van mannen. Daarnaast zijn er een aantal verschillen waarneembaar in de hoeveelheid vrouwen die afstudeert in de verschillende leeftijdscategorieën. De hoeveelheid jongere vrouwelijke alumni stijgt en de hoeveelheid oudere alumni daalt tussen 2002 en 2021: die daling is zichtbaar vanaf de leeftijd 30-39 jaar. Bij de alumni die voor hun 30^e levensjaar afstuderen stijgt het percentage vrouwen van 57 procent naar 69 procent (+12 procent). In de leeftijdscategorie 30 t/m 39 jaar is een daling zichtbaar van 63 procent naar 57 procent vrouwelijke alumni (-6 procent). En in de leeftijdscategorie 40+ zien we een daling van 79 procent naar 70 procent (-9 procent) (zie tabel 9). Deze percentages geven de man-vrouwverhouding aan, waardoor niet duidelijk wordt of het absolute aantal vrouwelijke alumni per jaar bijvoorbeeld toeneemt. Ook als we naar absolute aantallen kijken zien we dat de leeftijd van vrouwelijke alumni in de afgelopen twintig jaar is gedaald.

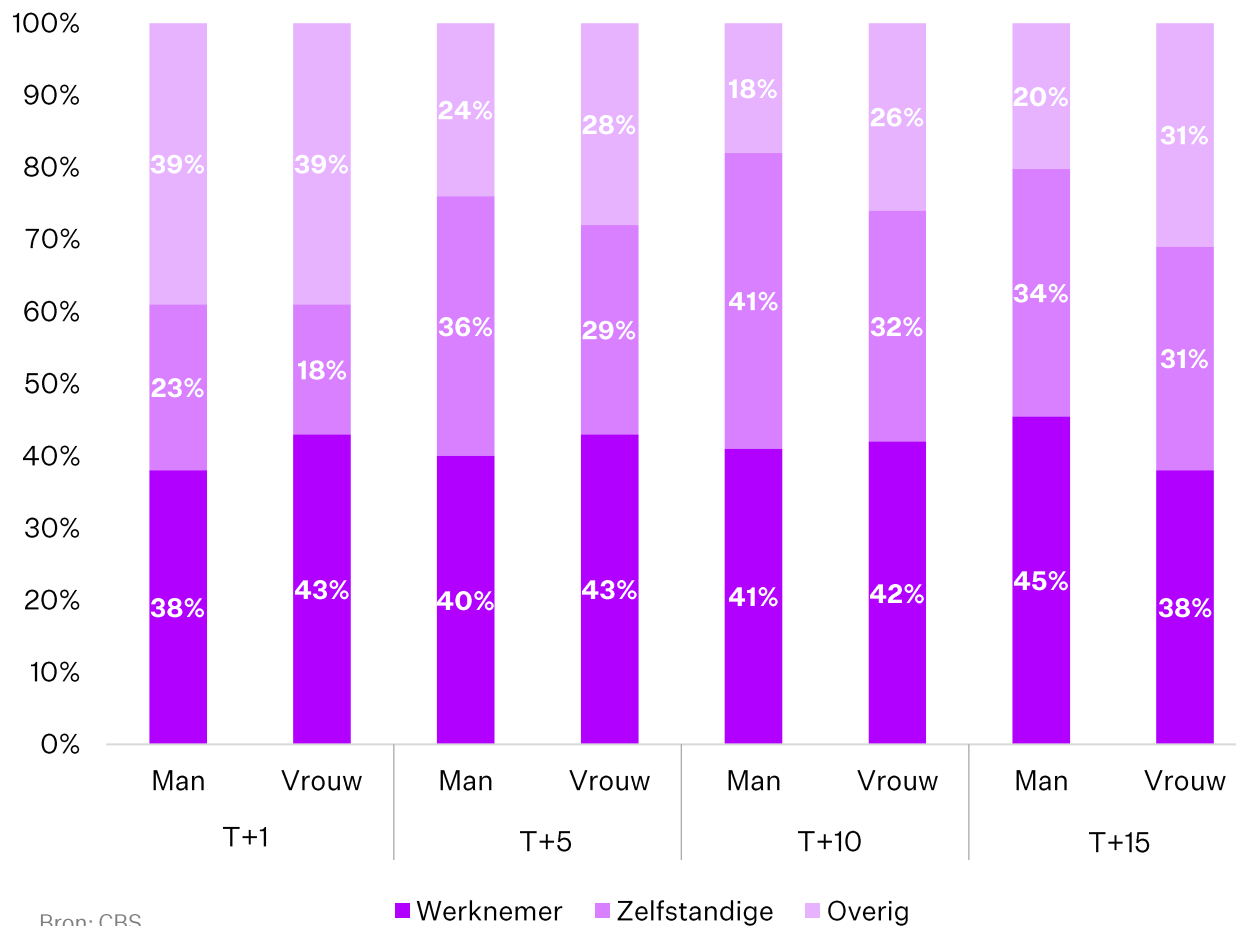
3. CARRIÈREVERLOOP

POSITIE IN HET WERKVELD

Via de registerdata kunnen we een analyse maken van de arbeidsvorm van afgestudeerden op verschillende momenten na afstuderen. We kiezen ervoor deze arbeidsvormen op respectievelijk 1, 5, 10 en 15 jaar na afstuderen te bekijken om zowel de huidige stand van zaken als mogelijke trends zichtbaar te maken (figuur 11). De arbeidsvormen bestaan uit werknemers (in loondienst), zelfstandigen en overige personen.³⁴

Beroepsmatige beeldend kunstenaars zijn voor 94 procent zelfstandig werkzaam, zo bleek in het vorige hoofdstuk uit cijfers van de EBB. In de registerdata kunnen we zien welk aandeel van de alumni zelfstandig werkzaam is, hoewel dit niet bewijst dat zij daadwerkelijk als beeldend kunstenaar werkzaam zijn. Hun zelfstandige beroepspraktijk kan immers ook uit andere werkzaamheden dan als beeldend kunstenaar bestaan. Toch geeft inzicht in deze arbeidsvormen een indicatie in de mate waarin mannen en vrouwen een zelfstandige

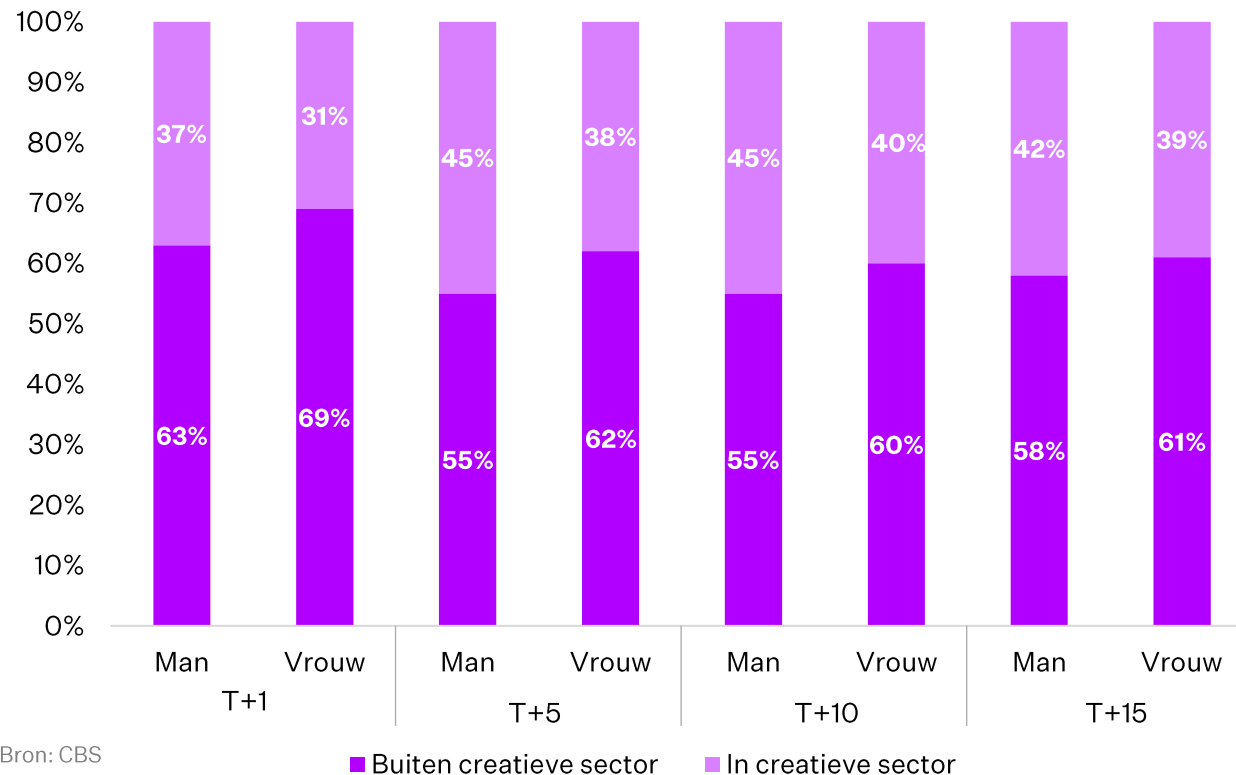
Figuur 11. Arbeidsvorm op verschillende meetmomenten na het afstuderen, naar sekse

³⁴ De categorie 'overig' is een samenvoeging van personen met een uitkering of pensioen, scholieren (met en zonder inkomen) en 'overig zonder inkomen'.

3. CARRIÈREVERLOOP

Figuur 12. Sector waarin werkzaam op verschillende meetmomenten na afstuderen, naar sekse

beroepspraktijk (mogelijk als beeldend kunstenaar) opbouwen na hun afstuderen als beeldend kunstenaar.

Mannelijke en vrouwelijke alumni starten hun carrière met redelijk evenredige

verhoudingen: het merendeel is werknemer in loondienst en voor zowel mannen als vrouwen geldt dat 39 procent in de categorie ‘overig’ valt en een uitkering ontvangt, door is gaan studeren, of anderszins geen inkomen

heeft (zie figuur 11). De cijfers laten vervolgens zien dat 5 jaar na afstuderen 29 procent van de vrouwelijke alumni zelfstandig werkzaam is en 43 procent in loondienst. Mannelijke alumni zijn in grotere mate werkzaam als zelfstandige dan vrouwelijke alumni, met name in de periode 5 en 10 jaar na afstuderen. Bij mannelijke kunstenaars is een piek zichtbaar in de mate waarin zij zelfstandig werkzaam zijn op 10 jaar na het afstuderen, die in de 5 jaar daarna weer wat afneemt. Bij de vrouwelijke kunstenaars is echter een meer gelijke trend zichtbaar. Vanaf 5 jaar na het afstuderen is steeds rond de 30 procent van de vrouwelijke alumni zelfstandig werkzaam. Verder zien we dat 5, 10 en 15 jaar na afstuderen vrouwen steeds de grootste groep uitmaken in ‘overig’, waarbij met name 10 en 15 jaar na het afstuderen grote verschillen zichtbaar zijn tussen mannen en vrouwen. Dit impliceert dat vrouwelijke alumni met een diploma als beeldend kunstenaar vaker een uitkering ontvangen of geen inkomen hebben als

---

3. CARRIÈREVERLOOP

---

arbeidsvorm.³⁵ Dat wil echter nog niet zeggen dat zij beeldend kunstenaar zijn geworden én geen inkomen hebben, zij kunnen ook een andere opleiding of beroepspraktijk zijn gaan ontwikkelen. Toch blijft het opvallend dat vrouwen in de periode tussen 10 en 15 jaar na het afstuderen (veel) vaker in de arbeidsvorm categorie ‘overig’ vallen.

De registerdata geven ook inzicht in de mate waarin mannen en vrouwen werkzaam zijn in de creatieve sector, of buiten de creatieve sector. Daarbij is wederom gekeken naar 1, 5, 10 en 15 jaar na afstuderen (figuur 12). Algemeen beschouwd laten deze cijfers zien dat ongeveer 40 procent van de mensen die beeldende kunst heeft gestudeerd later werkzaam is in de creatieve sector.³⁶ Daartegenover staat dat ongeveer 60 procent van de alumni buiten de creatieve sector werkt. Er is een duidelijk verschil zichtbaar tussen mannen en vrouwen: mannen werken in grotere mate in de creatieve sector dan vrouwen. 15 jaar na het afstuderen is dit verschil het kleinste. Deze cijfers zijn vooral interessant omdat ze

laten zien dat een meerderheid van de alumni van opleidingen tot beeldend kunstenaar uiteindelijk niet werkzaam is in de creatieve sector – dit is bij vrouwen vaker het geval dan bij mannen. De meeste alumni van beeldendekunstopleidingen komen in dat geval terecht in het onderwijs (hogeschool, universiteit, bedrijfsopleiding, studiebegeleiding en recreatieonderwijs) en daarnaast laten de cijfers diverse sectoren zien waar alumni in terecht komen, zoals zakelijke dienstverlening, organisatie of adviesbureau, thuiszorg, utiliteitsbouw, vervaardigen meubels, eventcatering, ontwikkelen software, detailhandel via internet en landschapsverzorging. De EBB laat soortgelijke cijfers zien, waar beeldend kunstenaars die naast hun eigen beroep werkzaam zijn buiten de creatieve sector vooral werken in het onderwijs, en daarna in de reclame/design en handel.

We kunnen de gegevens uit voorgaande figuren nog een stap verder analyseren, en een combinatie maken tussen de arbeidsvorm en de sector waarin alumni

werkzaam zijn (zie tabel 13). Van de alumni die in loondienst werken is op de verschillende meetmomenten na afstuderen een vrij constant percentage van ruim 10 procent werkzaam in de creatieve sector. Vrouwelijke alumni verschillen daarbij niet van mannelijke alumni.

Van de alumni die als zelfstandige werkzaam zijn is door de carrière heen ongeveer driekwart werkzaam in de creatieve industrie. Alleen vijf jaar na afstuderen zijn vrouwelijke zelfstandigen in iets grotere mate dan mannen werkzaam in de creatieve industrie.

De algemene conclusie is dat mannen in grotere mate in de creatieve industrie werkzaam zijn (en blijven) dan vrouwen. Dit zien we omdat zelfstandigen in grotere mate in de creatieve industrie werken dan werkenden in loondienst en mannen in grotere mate zelfstandig werkzaam zijn.

---

35 Hier zijn verschillende scenario's mogelijk: iemand kan bijvoorbeeld studeren en daarnaast bijverdienen, of zich voornamelijk op het ouderschap richten maar daarnaast nog wat betaald werk verrichten. De arbeidsvorm categorie ‘overig/geen inkomen’ blijft dan de grootste, maar houdt niet per definitie in dat iemand volledig afwezig is op de arbeidsmarkt.

36 Dit houdt in: alle functies binnen de creatieve sector, dat kunnen zowel creatieve als meer algemene functies zijn, zoals administratief, in de horeca, als marketeer, als museumsuppoost, et cetera.

3. CARRIÈREVERLOOP

INVLOED VAN KINDEREN OP HET CARRIÈREVERLOOP

De gegevens over de arbeidsvorm en de sector waarin alumni werkzaam zijn kunnen verder uitgesplitst worden door te kijken of alumni wel of geen kinderen hebben. Daarbij is een selectie genomen van alumni die 1 jaar na afstuderen geen kinderen hebben, en is gekeken naar mogelijke veranderingen op 5, 10 en 15 jaar na afstuderen. De algemene conclusie die we uit deze cijfers trekken is dat er nauwelijks verschillen lijken op te treden tussen mannen en vrouwen. Zowel bij mannen als bij vrouwen zien we slechts enkele procenten verschil. De arbeidsvorm (zelfstandig, werknemer of overig inkomen) en de sector waarin alumni werkzaam zijn verschilt niet tussen mannen en vrouwen met of zonder kinderen.

Het is echter lastig om vanuit deze registerdata, evenals uit de Enquête Beroepsbevolking die in hoofdstuk 3 is besproken, betrouwbare uitspraken te doen over het effect van het hebben en krijgen van kinderen op de carrière van beeldend kunstenaars. Het aantal alumni van beeldende-kunstopleidingen en met name het

TABEL 13. ARBEIDSVORM EN SECTOR WAARIN WERKZAAM, NAAR SEKSE EN OP VERSCHILLENDE MEETMOMENTEN NA AFSTUDEREN

	T+1		T+5		T+10		T+15	
	M	V	M	V	M	V	M	V
Werknemer								
Buiten creatieve sector	88%	87%	87%	88%	89%	89%	88%	89%
In creatieve sector	12%	13%	13%	12%	11%	11%	12%	11%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Zelfstandige								
Buiten creatieve sector	28%	33%	31%	22%	26%	24%	24%	25%
In creatieve sector	72%	67%	69%	78%	74%	76%	76%	75%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bron: CBS

aantal respondenten dat in de EBB aangeeft als beeldend kunstenaar te werken, is relatief klein om een valide en betrouwbaar beeld te schetsen van de impact van het krijgen van kinderen op een loopbaan. Er speelt ook context mee die niet in CBS data is te vinden en die wel belangrijk is om een conclusie te kunnen trekken over de impact van kinderen op het carrièreverloop. Gaat het om een eenoudergezin, gaat het om een samengesteld gezin en wat is de (financiële) rolverdeling

tussen de ouders? Was het krijgen van kinderen een reden om bijvoorbeeld juist wel of niet (meer of minder) in de creatieve sector te gaan werken of om als zelfstandige actief te blijven of lagen daar (ook) andere redenen aan ten grondslag? Het verdient aanbeveling om hier vervolgonderzoek naar te doen, bijvoorbeeld via vragenlijstonderzoek onder alumni van beeldende-kunstopleidingen en/of beeldend

---

3. CARRIÈREVERLOOP

---

kunstenaars.³⁷

CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

Concluderend geven de registerdata van het CBS ons inzicht in een aantal relevante zaken omtrent de positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars. Op de opleidingen tot beeldend kunstenaar is het overgrote deel van de alumni vrouw (gemiddeld 64 procent tussen 2002-2022), terwijl later in het werkveld nog steeds meer vrouwen werkzaam zijn, maar hun aandeel in het beroep van beeldend kunstenaar een stuk kleiner is (gemiddeld 54 procent tussen 2017-2022). Vrouwen zijn op de beeldendekunstopleidingen in de afgelopen twintig jaar altijd in de meerderheid geweest, maar we zien over die periode een langzame stijging van 11 procent in hun aandeel. Daarnaast worden vrouwelijke alumni steeds jonger, met name de groep alumni onder de 30 jaar groeit. Mannelijke alumni worden ook jonger, maar in minder sterke mate. De leeftijd van

vrouwelijke alumni is in de afgelopen twintig jaar met gemiddeld 4,6 jaar gedaald, terwijl de mannelijke alumni gemiddeld 0,8 jaar jonger zijn geworden. Mannelijke en vrouwelijke alumni beginnen redelijk evenredig aan hun carrière, maar al snel wordt zichtbaar dat mannen vaker als zelfstandige werken dan vrouwen. Ook valt op dat vrouwelijke alumni 10 en 15 jaar na het afstuderen vaker tot de arbeidsvorm categorie ‘overig’ behoren. De meerderheid van alle alumni is uiteindelijk niet werkzaam in de creatieve sector. We zien daarbij dat vrouwelijke alumni vaker de creatieve sector uitstromen. Er vallen vanuit de registerdata geen opvallende conclusies te trekken over de invloed van het wel/niet krijgen van kinderen op arbeidsvorm of sector waarin alumni werkzaam zijn. Om dit beter in beeld te brengen, wordt aanbevolen om vervolgonderzoek te doen.

LITERATUUR

- SBB (2023) ‘[Dashboard feiten en cijfers over mbo kwalificaties van Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven](#)’. Op: www.s-bb.nl.
- Rengers, M. (2001) [Kunst-werk \[V/M\]: loopbanen van vrouwen en mannen in de beeldende kunst, muziek en podiumkunsten](#). Amsterdam: Theater Instituut Nederland.

---

³⁷ Een dergelijk vragenlijstonderzoek werd in 1999 voor het laatst uitgevoerd (Rengers 2001). Dit onderzoek geeft meer inzicht in de impact van ouderschap op de loopbaan dan wij kunnen geven aan de hand van recente CBS cijfers. Het onderzoek bevestigt het traditionele rolpatroon van de vrouw die de zorg op zich neemt en de man die werkt. Vrouwen hebben minder vaak kinderen dan mannen, maar als ze kinderen hebben, besteden ze gemiddeld meer tijd aan zorg en minder aan werk dan mannen. 63,2 procent van de kunstenaars zei dat kinderen geen belemmerende invloed hebben op de loopbaan, 15,5 benoemt een belemmerende invloed en 10,9 procent een sterk belemmerende invloed (Rengers 2001).

4. REPRESENTATIE

---

4. REPRESENTATIE

4.1 REPRESENTATIE BIJ SUBSIDIES MONDRIAAN FONDS

Beeldend kunstenaars hebben verschillende opties als zij subsidie willen aanvragen voor een creatief project of voor het ontwikkelen van hun beroepspraktijk. Er zijn landelijke, gemeentelijke, provinciale, private en Europese financieringsmogelijkheden. Van de zes sectorale rijkscultuurfondsen³⁸, die gefinancierd worden door de landelijke overheid, richt het Mondriaan Fonds zich in het specifiek op het stimuleren van beeldende kunst en erfgoed.

Voor veel autonoom beeldend kunstenaars vormt een subsidie van het Mondriaan Fonds dan ook een belangrijke bron van inkomsten op een bepaald of meerdere momenten in hun carrière, zij het op meerjarige- of projectbasis. Om de positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars in Nederland te kunnen bepalen, is het daarom nodig om te onderzoeken of er genderongelijkheden bestaan in de subsidieverstrekking van het Mondriaan Fonds aan individuele kunstenaars.³⁹

Daarvoor onderzoeken we cijfers van het aantal honoreringen, afwijzingen en de hoogte van het aangevraagde en het gehonoreerde bedrag over subsidieregelingen die enkel aangevraagd kunnen worden door individuele kunstenaars.⁴⁰

Het Mondriaan Fonds heeft op ons verzoek cijfers aangeleverd over de volgende subsidieregelingen die bestaan voor het ondersteunen van de individuele kunstpraktijk of -projecten in de periode 2017-2022⁴¹:

- **Kunstenaar Start (sinds 2021)**
Deze regeling is voor beeldend kunstenaars die aan het begin van hun carrière staan en die een plan hebben voor nieuw werk of hun kunstpraktijk willen ontwikkelen. Vast bedrag: €20.000, per eind 2022 verhoogd naar €22.000 voor 12 maanden.

---

38 De zes rijkscultuurfondsen zijn: Fonds Podiumkunsten, Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, Mondriaan Fonds, Filmfonds, Letterenfonds en Fonds voor Cultuurparticipatie.

39 In onder andere het onderzoek van Women Inc. werd eerder de behoefte uitgesproken aan 'een overzicht van toegekende subsidies aan kunstenaars door de jaren heen uitgesplitst naar gender (...)' (Heithuis et al. 2021). Met deze cijfers geeft dit onderzoek daar voor het eerst inzicht in.

40 Het Mondriaan Fonds kent nog tal van andere subsidieregelingen, deze regelingen kunnen ook door individuele kunstenaars aangevraagd worden, naast instellingen of als gezamenlijke aanvraag. Dat maakt het ingewikkeld om uit de data over deze regelingen gegevens over individuele kunstenaars te herleiden. Daarom is ervoor gekozen om alleen die regelingen te onderzoeken die uitsluitend door individuen aangevraagd kunnen worden.

41 Tot en met 2020 is voor het registreren van gender bij het Mondriaan Fonds de categorie 'geslacht' en de optie voor een 'leeg veld' leidend. Per 2021 heeft het fonds de categorie 'Ik identificeer mij niet met een van bovenstaande opties' toegevoegd en is de categorie 'leeg veld' komen te vervallen. Dit betekent echter dat voor de jaren 2017-2020 geldt dat een 'leeg veld' niet per se overeenkomt met een non-binaire genderidentiteit, er zijn allerlei redenen mogelijk waarom er niets ingevuld is en die redenen zijn niet te achterhalen.

---

4. REPRESENTATIE

- **Kunstenaar Project (sinds 2021)**
Deze regeling geeft beeldend kunstenaars de mogelijkheid om een concreet artistiek plan of project te realiseren in een afgebakende periode. Bedrag: hangt af van het plan, aanvrager bepaalt hoogte van het bedrag en het fonds kent (een deel van) dit bedrag toe.
- **Kunstenaar Basis (sinds 2021)**
Deze regeling is voor beeldend kunstenaars die 4 jaar of langer werkzaam zijn als beeldend kunstenaar en hun oeuvre willen uitbreiden, zichtbaarheid vergroten, onderzoeken willen doen en/of willen experimenteren. Vast bedrag: €40.000, per eind 2022 verhoogd naar €44.000, gespreid over minimaal 2 en maximaal 4 jaar.
- **Werkbijdrage Jong Talent**
Deze regeling is de voorganger van de regeling Kunstenaar Start en was van kracht van 2017 tot en met 2020. Vast bedrag: €18.000 (begin 2017) daarna verhoogd naar €19.000.

- **Werkbijdrage Bewezen Talent**
Deze regeling is de voorganger van de regeling Kunstenaar Basis en was van kracht van 2017 tot en met 2020. Vast bedrag: €36.000 (begin 2017) daarna verhoogd naar €38.000 euro.

Om een trend te kunnen schetsen vanuit het verleden heeft het fonds daarnaast cijfers aangeleverd met een steekproef over de periode 1997 tot en met 2007, waarbij gegevens mee zijn genomen over vergelijkbare regelingen uit die periode.

Voor de regelingen Kunstenaar Start, Kunstenaar Basis en hun voorgangers (respectievelijk Werkbijdrage Jong Talent en Werkbijdrage Bewezen Talent) geldt dat er een vast subsidiebedrag aangevraagd wordt. Door de jaren heen zijn deze vaste bedragen conform inflatie een aantal keer verhoogd. Voor de projectsubsidie Kunstenaar Project geldt dat aanvragers zelf een begroting opstellen en bepalen voor welk bedrag in die begroting ze een bijdrage van het Mondriaan Fonds willen vragen. Het Mondriaan Fonds honoreert vervolgens een deel van het aangevraagde bedrag. In de cijfers zullen we ook onderzoeken of er bij het beoordelen van deze projectsubsidies een ongelijke behandeling op basis van gender plaatsvindt.

In wat volgt analyseren we eerst de aparte regelingen, om daarna alle cijfers samen te brengen en een overkoepelend beeld te schetsen van de verschillende regelingen voor kunstenaars. Sinds 2021 biedt het Mondriaan Fonds in het aanvraagformulier voor subsidie naast de genderidentiteiten man en vrouw ook de optie 'Ik identificeer mij niet met een van bovenstaande opties'. Personen die deze optie hebben ingevuld worden in dit onderzoek aangeduid met de paraplu-term 'non-binaire personen' (zie uitleg bij 'Inleiding').

ANALYSE

KUNSTENAAR START EN WERKBIJDRAGE JONG TALENT (18.000 – 22.000 EURO)

De regelingen voor starters die we hier analyseren zijn de Werkbijdrage Jong Talent (WJT) (cijfers geanalyseerd over 2017 – 2021) en diens opvolger de regeling Kunstenaar Start (sinds 2021). Kunstenaars die minimaal 1 en maximaal 4 jaar werkzaam zijn kunnen binnen deze regelingen een vast subsidiebedrag aanvragen. Het vaste subsidiebedrag wordt conform inflatie eens in de zoveel tijd bijgesteld. Voor de

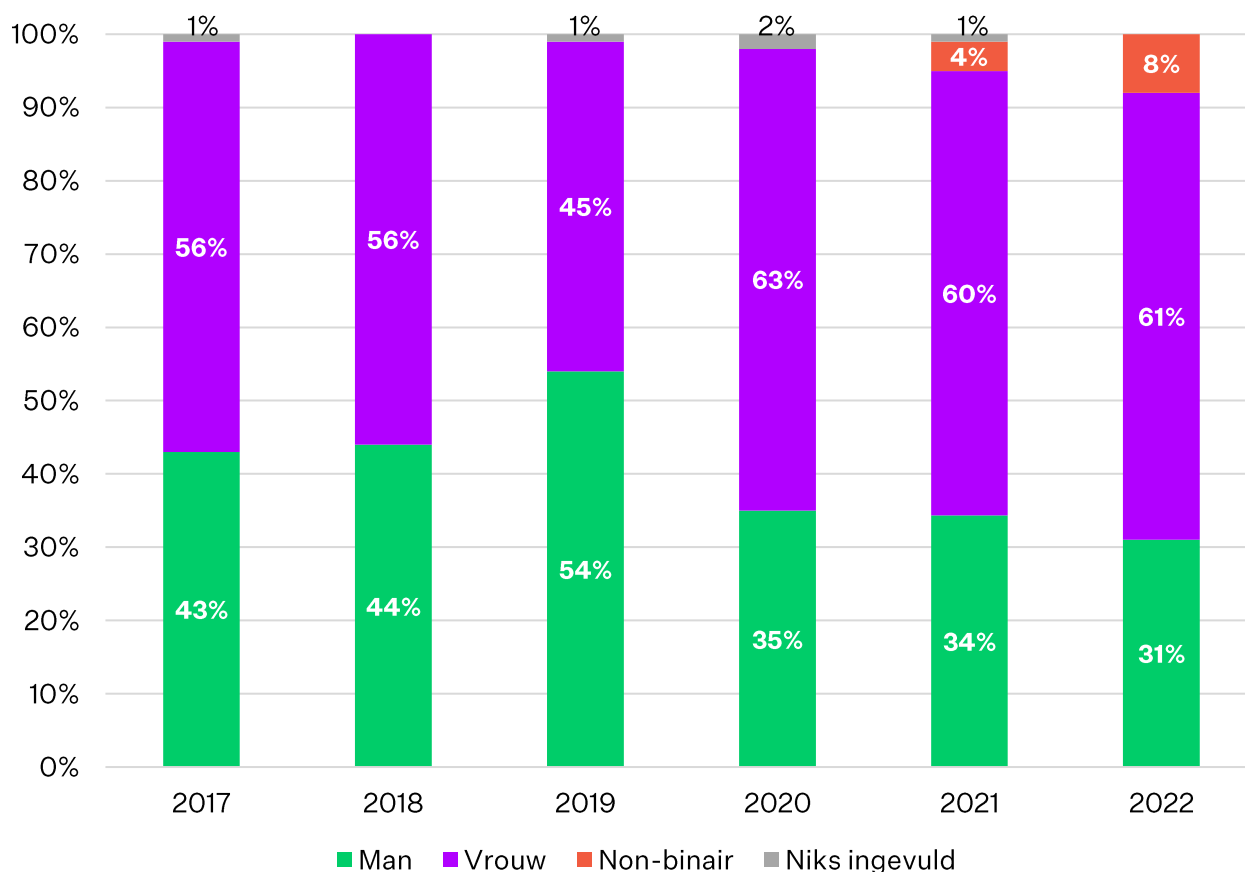
4. REPRESENTATIE

Werkbijdrage Jong Talent was dit bedrag 18.000 euro in 2017 en dit werd eind 2017 bijgesteld naar 19.000 euro. Voor de regeling Kunstenaar Start lag de bijdrage in 2021 en

in het merendeel van 2022 op 20.000 euro, eind 2022 werd deze bijgesteld naar 22.000 euro.

Per jaar worden gemiddeld 77 kunstenaars in deze regeling gehonoreerd. Omdat het om een vast subsidiebedrag gaat kan er geen discriminatie plaatsvinden in de hoogte van het gehonoreerde bedrag tussen aanvragers op basis van gender. Wel kunnen we kijken naar het aantal gehonoreerde aanvragers. Over de vijf geanalyseerde jaren (2017-2022) samengenomen zien we dat van de gehonoreerde aanvragers gemiddeld 40 procent man is, 57 procent vrouw is, 2 procent non-binair is en 1 procent een 'leeg veld' invulde. Vrouwelijke kunstenaars zijn bij de groep startende kunstenaars dus in de meerderheid.

Figuur 14. Percentage m/v/x gehonoreerd bij Kunstenaar Start en Werkbijdrage Jong Talent

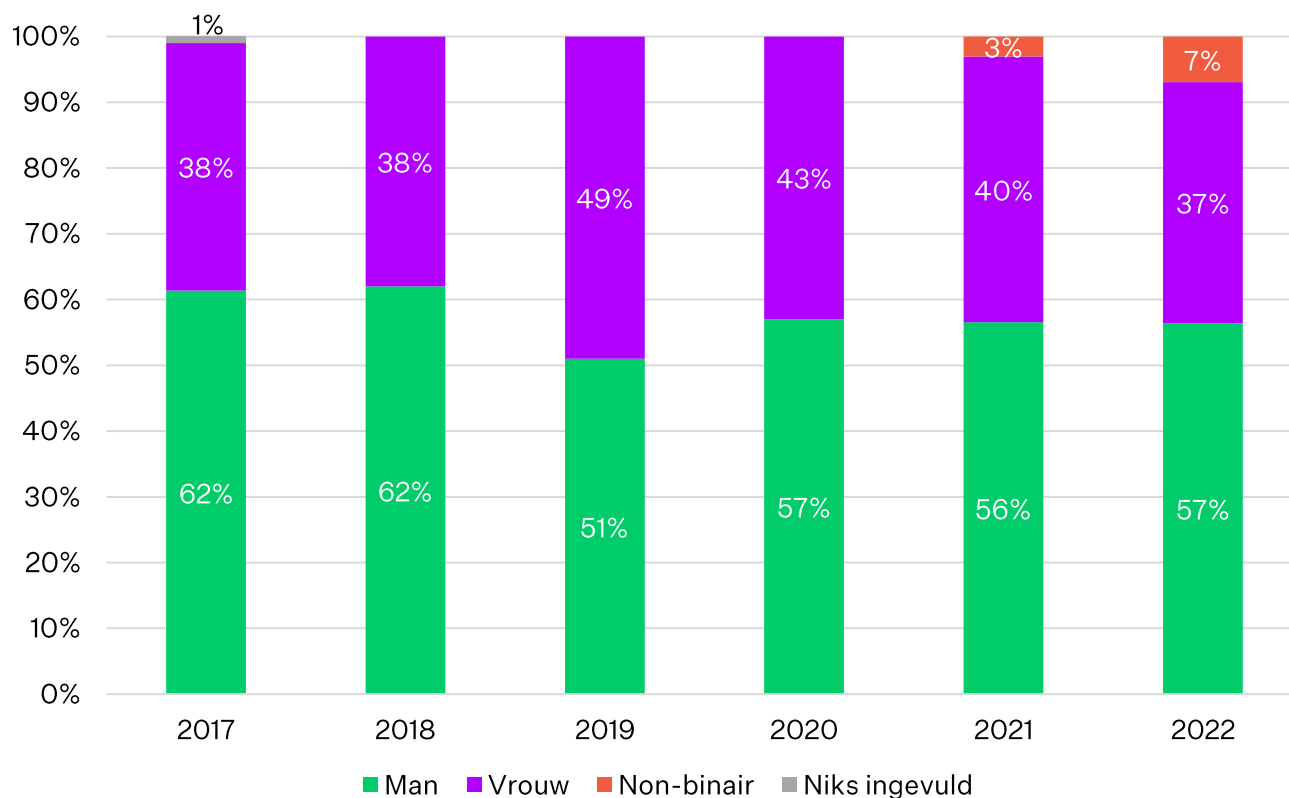

KUNSTENAAR BASIS EN WERKBIJDRAGE BEWEZEN TALENT (36.000 – 44.000 EURO)

Als kunstenaars een volgende stap in hun carrière willen zetten en bijvoorbeeld hun oeuvre willen uitbreiden, zichtbaarheid willen vergroten, onderzoek willen doen of willen experimenteren, kunnen zij subsidie aanvragen in de regeling Kunstenaar Basis (sinds 2021), voorheen de Werkbijdrage Bewezen Talent (WBT) (cijfers geanalyseerd over 2017-2021). Net als bij de startersregeling wordt het vaste subsidiebedrag conform inflatie bijgesteld. In

4. REPRESENTATIE

Figuur 15. Percentage m/v/x gehonoreerd bij Kunstenaar Basis en Werkbijdrage Bewezen Talent

2017 was het 36.000, in de loop van 2022 werd het 44.000 euro. Daarmee is het bedrag voor deze 'basisbeurs' twee keer zo hoog als het subsidiebedrag voor starters.

Per jaar worden gemiddeld 125 kunstenaars in deze regeling gehonoreerd. Wat opvalt in vergelijking met de startersregeling, is dat er bij deze basisregeling juist meer mannen dan vrouwen

zijn onder de gehonoreerde aanvragers. Over 2017-2022 wordt aan gemiddeld 58 procent mannen, 41 procent vrouwen en 2 procent mensen met een andere genderidentiteit subsidie gehonoreerd. De grofweg 40-60 man-vrouwverhouding bij de startersregeling, keert zich bij de basisregeling dus om naar een 60-40 man-vrouwverhouding. Dit betekent dat vrouwen later in hun carrière minder vaak subsidie aanvragen (en gehonoreerd krijgen) bij het Mondriaan Fonds. Waarom dit precies zo is kunnen we vanuit de beschikbare cijfers niet analyseren en zou onderwerp kunnen zijn van vervolgonderzoek.

KUNSTENAAR PROJECT (VARIABEL BEDRAG)

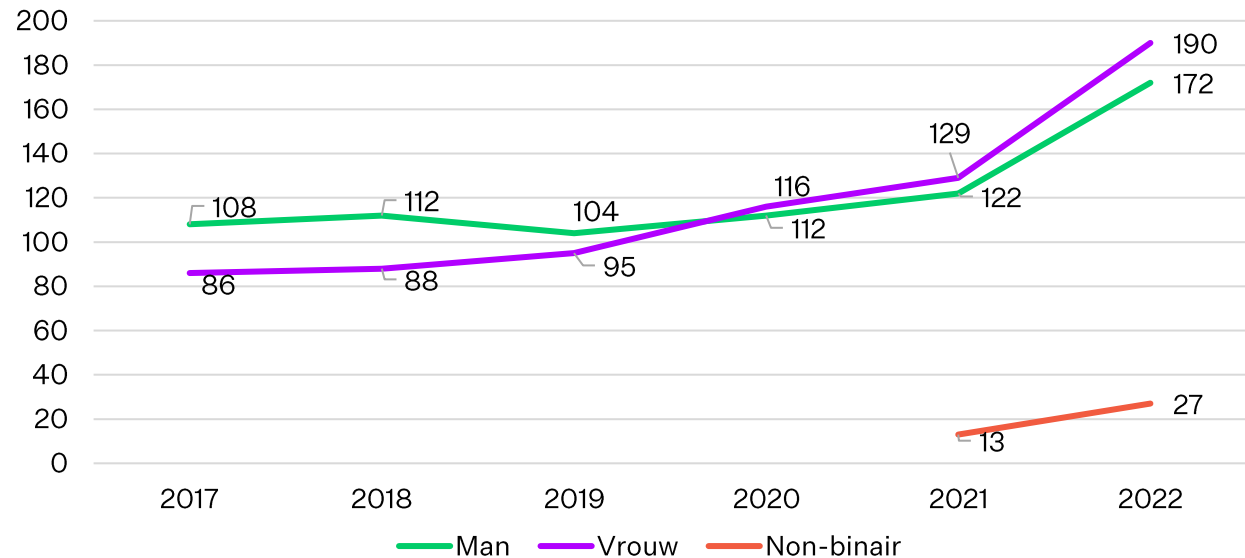
Sinds 2021 kunnen kunstenaars projectsubsidie aanvragen bij het Mondriaan Fonds onder de regeling 'Kunstenaar Project'. Daarvoor schrijven kunstenaars een projectplan en begroting en bepalen zelf het bedrag waarvoor ze subsidie willen aanvragen. Het Mondriaan Fonds beslist vervolgens of ze het aangevraagde bedrag volledig, deels of niet honoreren.

Gemiddeld genomen over 2021 en 2022 zien we dat vrouwen (50 procent) iets vaker dan mannen (43 procent) gehonoreerd

4. REPRESENTATIE

worden. Non-binaire personen (7 procent) zijn goed gerepresenteerd. De hoogte van het gehonoreerde bedrag is gemiddeld 93 procent van het aangevraagde bedrag. Hierin zien we nauwelijks verschillen per gender. Er vindt dus geen ongelijke behandeling plaats op basis van gender. Wat wel opvalt is dat het bedrag dat vrouwen aanvragen gemiddeld 1.400 euro lager is dan het bedrag dat mannen aanvragen (dit verschil blijft hetzelfde bij de gehonoreerde bedragen). Verderop in dit onderzoek komt bij de focusgroepgesprekken (hoofdstuk 5) ter sprake dat vrouwelijke kunstenaars meer bescheiden zouden zijn in hun ondernemerschap dan mannelijke kunstenaars – daar zou dit verschil in het bedrag dat gemiddeld aangevraagd wordt een indicatie van kunnen zijn. Zo'n conclusie moet echter voorzichtig benaderd worden omdat deze cijfers over projectsubsidies gebaseerd zijn op gegevens van alleen 2021 en 2022, waarbij in totaal 268 aanvragen geanalyseerd zijn. Daarnaast is 1.400 euro wel een duidelijk verschil, maar geen erg groot verschil.

Figuur 16. Totale aantal gehonoreerde subsidieaanvragers per jaar, per gender (aanvragers die geen gender invulden buiten beschouwing gelaten)

OVERKOEPELENDE ANALYSE VAN ALLE REGELINGEN

Door de gegevens van alle hiervoor geanalyseerde regelingen samen te nemen, kunnen we meer algemene trends over de genderverhouding onder gehonoreerde aanvragers bij het Mondriaan Fonds in beeld brengen. Daarbij kijken we steeds naar cijfers over 2017 t/m 2022.

Sinds 2017 zien we dat de meerderheid van mannen van wie de subsidieaanvraag gehonoreerd wordt zich heeft omgekeerd naar een meerderheid van vrouwen. Dat wil zeggen: in 2017 werden er nog meer mannen gehonoreerd, terwijl in 2022 meer vrouwen worden gehonoreerd (figuur 16). In totaal werden tussen 2017 en 2022 subsidies gehonoreerd aan 731 mannen, 701 vrouwen en 40 non-binaire

4. REPRESENTATIE

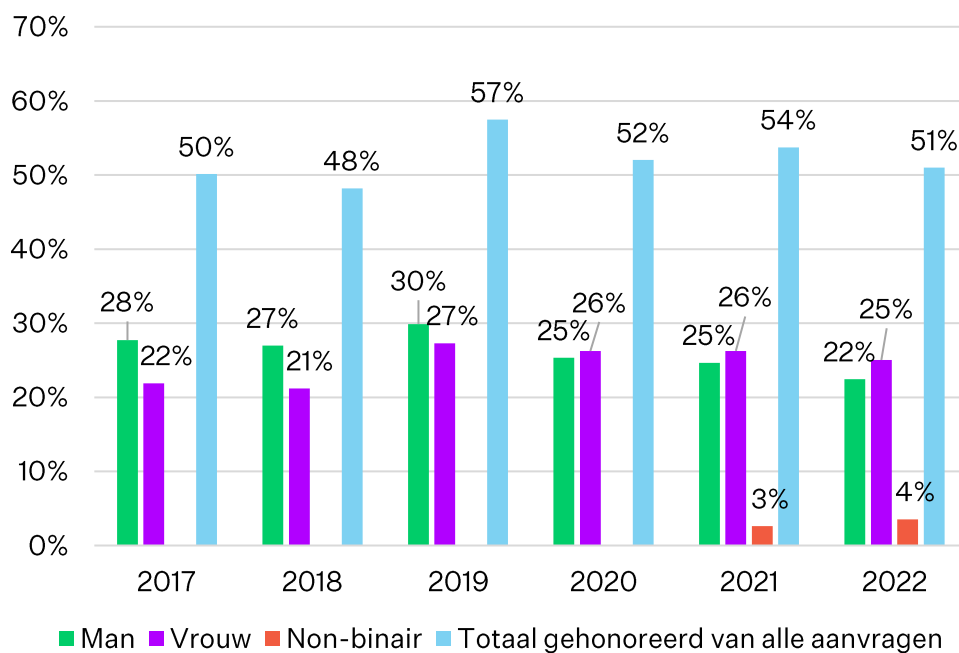
personen.⁴² Dit gaat over de absolute aantallen van de gehonoreerde aanvragen. Hoewel de trend dus laat zien dat in 2022 meer vrouwen worden gehonoreerd, worden

er over het totaal van de bestudeerde jaren meer mannen gehonoreerd.

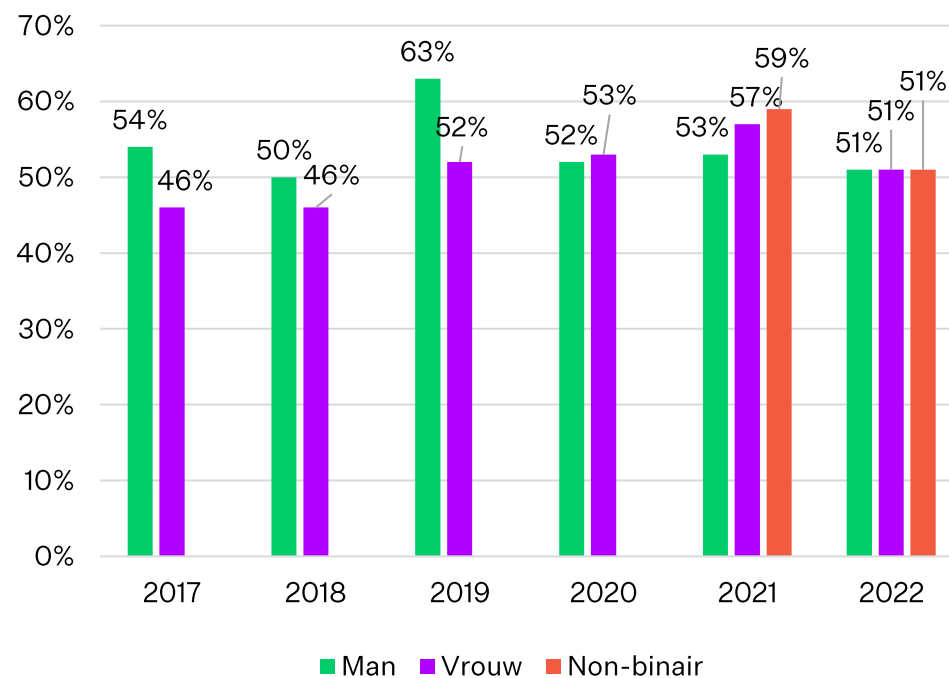
Er is per jaar echter een wisselend aantal in de hoeveelheid mannen en vrouwen die subsidie aanvragen. Daarom is het ook

relevant om te bekijken hoeveel procent van de vrouwen die dat jaar subsidie aanvragen uiteindelijk gehonoreerd of afgewezen wordt – hetzelfde geldt voor mannen en non-binaire personen of personen die een ‘leeg veld’

Figuur 17. Percentage m/v/x gehonoreerd, van het totaal aantal gehonoreerde aanvragen (aanvragers die geen gender invulden buiten beschouwing gelaten)

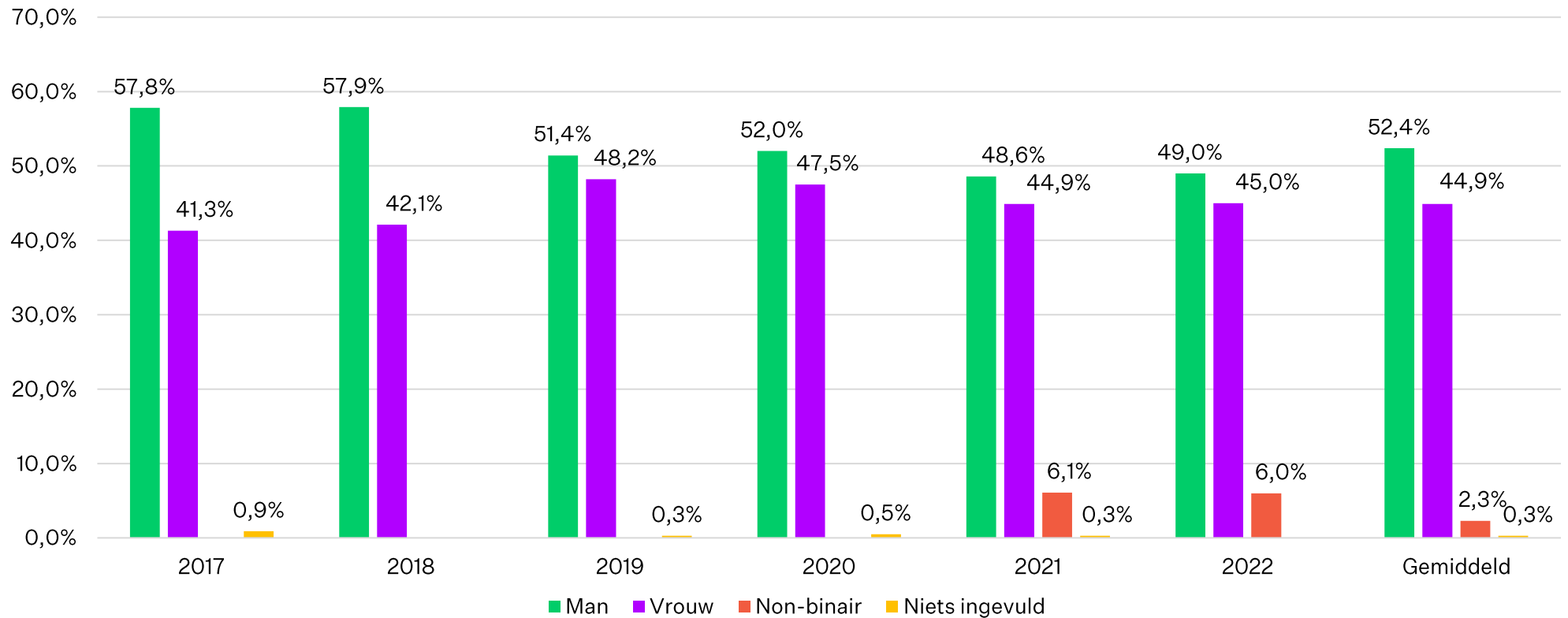
Figuur 18. Percentage m/v/x gehonoreerd, van het totaal aantal aanvragen per gender per jaar (aanvragers die geen gender invulden buiten beschouwing gelaten)

⁴² Hierbij zijn alleen de personen meegeteld die in 2021 en 2022 bij gender de optie ‘Ik identificeer mij niet met een van bovenstaande opties’ invulden, en zijn personen die tussen 2017-2022 een leeg veld invulden buiten beschouwing gelaten.

4. REPRESENTATIE

Figuur 19. Percentage ontvangen van het totale bedrag dat werd gehonoreerde binnen alle bestudeerde regelingen, per gender, per jaar

invulden. Figuur 18 laat zien dat de ongelijkheid tussen het aantal mannen en vrouwen die gehonoreerd worden over de jaren afneemt. Sinds 2020 worden vrouwen zelfs iets vaker gehonoreerd dan mannen. In 2022 zien we gendergelijkheid ontstaan en

worden mannen, vrouwen en non-binaire personen evenveel afgewezen en gehonoreerd.

Er blijft echter wel een ongelijkheid bestaan in de hoogte van het gehonoreerde bedrag. Mannen krijgen over alle jaren een

hoger percentage van het totaal gehonoreerde bedrag toegekend – hoewel ook hier zichtbaar is dat in de laatste jaren het verschil tussen mannen en vrouwen kleiner wordt (figuur 19). Dat mannen onderaan de streep een hoger aandeel van het totaal gehonoreerde

4. REPRESENTATIE

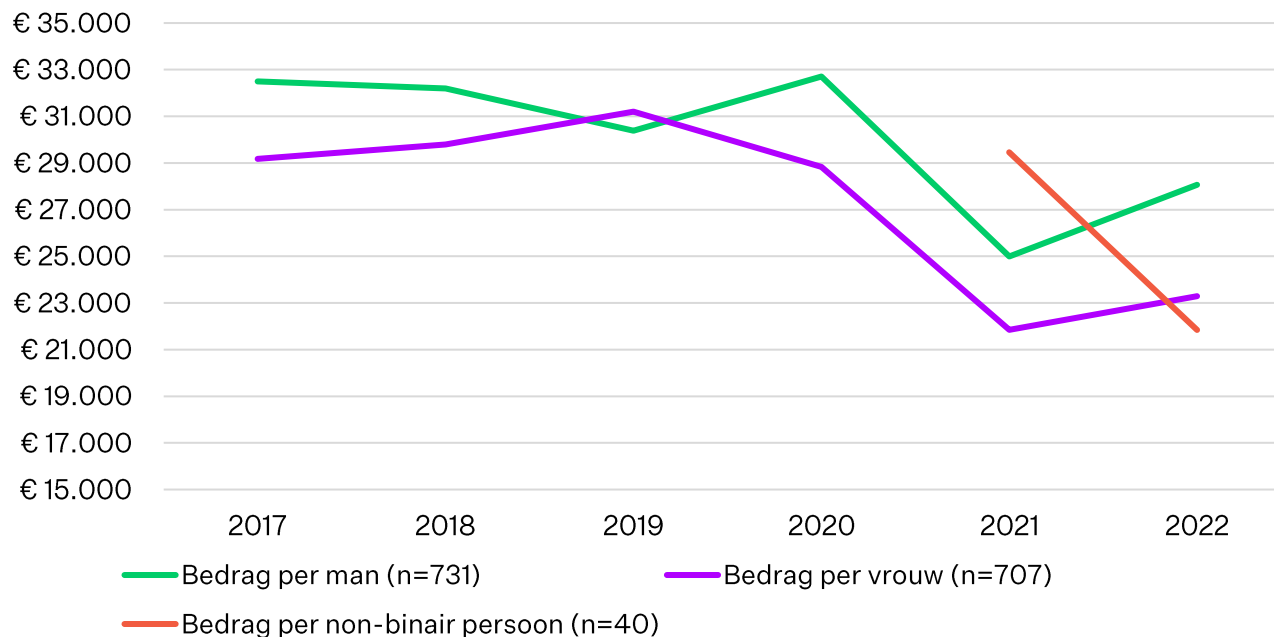
bedrag ontvangen kan verklaard worden doordat mannen vaker subsidie aanvragen in de basisregeling, terwijl vrouwen vaker subsidie aanvragen in de startersregeling – waarvan het bedrag twee keer zo laag is als in de basisregeling. Ook hebben we gezien dat mannen in de regeling Kunstenaar Project gemiddeld een iets hoger bedrag aanvragen dan vrouwen, wat in (kleine) mate bijdraagt

aan hun grotere aandeel in de gehonoreerde bedragen (dit geldt enkel voor 2021 en 2022).

Om nog wat scherper in beeld te brengen om welke bedragen per gender het hier gaat, is gekeken naar het gemiddelde gehonoreerde bedrag per gender in elk jaar. Daarbij is het aantal gehonoreerde aanvragers per gender gedeeld door het totaal (figuur

20). Hierin zien we dat, met uitzondering van 2019, vrouwen gemiddeld een lager bedrag per aanvraag toegekend krijgen dan mannen. Dat vrouwen in 2019 iets meer subsidie ontvangen, komt doordat zij in dat jaar bijna even vaak subsidie aanvroegen in de basisregeling als mannen, en er in dat jaar één man niet het volledige bedrag van de subsidie heeft opgebruikt.

Figuur 20. Het gemiddelde bedrag dat per gender werd gehonoreerd tussen 2017 en 2022 (aanvragers die geen gender invulden buiten beschouwing gelaten)

VERGELIJKING MET VROEGER

Om de huidige situatie te vergelijken met die van een aantal decennia geleden, heeft het Mondriaan Fonds ook cijfers aangeleverd over soortgelijke kunstenaarsregelingen tussen 1997 en 2007. Als we naar die cijfers kijken wordt de positieve trend van het verkleinen van het genderverschil bevestigd. Over de periode van 1997 tot en met 2007 zien we dat van alle gehonoreerde aanvragers gemiddeld 60 procent man is en 40 procent vrouw – dit gaat over de absolute aantallen van gehonoreerde aanvragers in die periode. De verdeling van het totaal gehonoreerde bedrag in deze periode laat dezelfde verhouding zien: 60 procent van het totaal gehonoreerde bedrag ging naar mannen, 40 procent van het totaal gehonoreerde bedrag ging naar vrouwen. Kijken we, net als in de berekening

---

4. REPRESENTATIE

---

in figuur 18, naar het totale aantal vrouwen dat subsidie aanvraag en hoeveel procent van hen werd gehonoreerd, zien we dat 33 procent van de vrouwen werd gehonoreerd tegenover 40 procent van de mannen die gehonoreerd werd. Ter herhaling: in 2022 is die verhouding respectievelijk 51,2 procent gehonoreerde vrouwen en 51 procent gehonoreerde mannen. Dit laat niet alleen zien dat de verhouding van het aantal gehonoreerde mannen en vrouwen tegenwoordig nagenoeg gelijk is, ook laat het zien dat er tegenwoordig veel meer aanvragen worden goedgekeurd dan een aantal decennia geleden.

CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

Van alle gehonoreerde kunstenaars waren in 2017 mannen nog in de meerderheid. Maar in 2022 zien we dat juist vrouwen het merendeel van de gehonoreerde aanvragers uitmaakt. Als we per jaar kijken naar het totale aantal vrouwen dat subsidie heeft aangevraagd en welk percentage van hen gehonoreerd werd, zien we vanaf 2020 dat vrouwen (iets) vaker gehonoreerd worden dan mannen en dat er in 2022 op dit vlak gendergelijkheid ontstaat (figuur 18). Er worden dus steeds meer vrouwen gehonoreerd en de positie van vrouwelijke

aanvragers bij het Mondriaan Fonds heeft zich in dat opzicht verbeterd – zeker als we de cijfers uit 2022 leggen naast gegevens over 1997 tot en met 2007. Toch ontvangen mannen nog steeds een groter aandeel van het totaal gehonoreerde bedrag per jaar. Dit komt doordat er tussen 2017 en 2022 in totaal aan iets meer mannen subsidie is gehonoreerd. Bovendien vragen mannen vaker dan vrouwen subsidie aan in de basisregeling, waarbij het subsidiebedrag twee keer zo hoog is als in de startersregeling. Bij de startersregeling (18.000 – 22.000 euro) is 57 procent van de aanvragers vrouw (van totaal gemiddeld 77 gehonoreerden per jaar), bij de basisregeling (36.000 – 44.000 euro) is nog maar 41 procent van de aanvragers vrouw (van totaal gemiddeld 125 gehonoreerden per jaar). De cijfers geven geen verklaring voor het gegeven dat er minder vrouwen subsidie aanvragen op later moment in hun carrière, hier zou vervolgonderzoek naar moeten worden gedaan. Wat verder (in veel minder sterke mate) bijdraagt aan het feit dat mannen een groter aandeel van het totaal gehonoreerde bedrag per jaar ontvangen, is dat binnen de regeling Kunstenaar Project vrouwen voor gemiddeld 1.400 euro minder subsidie aanvragen. Binnen de regeling Kunstenaar Project zien we verder dat mannen, vrouwen

en non-binaire personen allemaal rond de 93 procent van het door hen aangevraagde bedrag gehonoreerd krijgen, er vindt bij het Mondriaan Fonds dus geen ongelijke behandeling plaats op basis van gender. Als we alle regelingen gezamenlijk doorrekenen naar wat de gehonoreerde kunstenaars verdienen per gender per jaar, zien we dat mannen meer subsidie ontvangen per persoon en dat zij het grootste aandeel van het totaal gehonoreerde bedrag voor hun rekening nemen, terwijl mannen, vrouwen en non-binaire personen in 2022 even vaak afgewezen als gehonoreerd werden.

LITERATUUR

Heithuis, S. (et al.) (2021) [*Een nog onverteld verhaal: verkennend onderzoek naar gender\(on\)gelijkheid in de kunstwereld.*](#) Amsterdam: Stichting WOMEN Inc., ABN Amro.

---

4. REPRESENTATIE

4.2 REPRESENTATIE BIJ KUNSTPRIJZEN

Genomineerd worden voor of het winnen van een kunstprijs kan een belangrijke stimulans zijn voor de carrière van een beeldend kunstenaar. Het genereert naamsbekendheid, maar biedt ook een potentieel, relevant netwerk. Juryleden – vaak ervaren kunstenaars, curatoren en critici – komen in aanraking met het werk van de genomineerde kunstenaars. Dit kan mogelijk leiden tot opdrachten of aankopen. Ook uit de gesprekken die wij voerden met het veld kwam naar voren dat een netwerk een belangrijke factor is voor de positionering van een kunstenaar in de markt. Jos Houweling, oud-directeur van het postacademische Sandberg Instituut en oud-docent aan de Gerrit Rietveld Academie, beschreef het in de Volkskrant als volgt: ‘Je hebt een paar werktuigen voor het stimuleren van kunst, en een prijs is er een van. Een werktuig dat glimt’ (Bronwasser 2016). Voor winnaars is er ook een financiële impuls: zowel omwille van het geldbedrag dat aan de prijs verbonden is als de mogelijke impact op de toekomstige economische waarde van het werk van de kunstenaar. Bovendien resulteert

het winnen van een kunstprijs vaak in meer tentoonstellingen of publicaties over het werk.

ANALYSE

Methode

In Nederland bestaan er rond de vijftig kunstprijzen in de categorie beeldende kunst (Dutch Heights 2023). Om beter zicht te krijgen op de genderverhouding (m/v/x) onder winnaars van Nederlandse kunstprijzen hebben we een selectie gemaakt van een aantal toonaangevende prijzen om te analyseren tussen 2017 en 2023, daarbij is gelet op de doelgroep van de prijzen. Zowel oevreprijzen als prijzen voor beginnende en mid-career kunstenaars zijn meegenomen. Daarnaast is gekeken naar het bereik van de prijs en de hoogte van het te winnen bedrag. De keuze is daarbij op de volgende zeven kunstprijzen gevallen: Jeanne Oosting Prijs,⁴³ Koninklijke Prijs voor Vrije Schilderkunst,⁴⁴

---

43 Dubbele oevreprijs die elk jaar wordt uitgereikt.

44 Aanmoedigingsprijs om jong talent op het gebied van schilderkunst te stimuleren. Sinds 2018 wordt de prijs jaarlijks aan drie, in plaats van vier, kunstenaars uitgereikt.

---

4. REPRESENTATIE

Charlotte Köhler Prijs voor beeldende kunst,⁴⁵ Volkskrant Beeldende Kunstprijs,⁴⁶ Prix de Rome Beeldende Kunstprijs,⁴⁷ Wilhelminaring⁴⁸ en De Scheffer Kunstprijs.⁴⁹

De eerste vier prijzen worden eens per jaar uitgereikt, de laatste drie tweejaarlijks. In verband met de coronajaren 2020-2021 hebben sommige kunstprijzen dat jaar geen prijs uitgereikt. Dit geldt voor de Volkskrant Beeldende Kunstprijs en de De Scheffer Kunstprijs. De gegevens over de winnaars van de geselecteerde kunstprijzen zijn afkomstig van de overzichtswaarsite van Dutch Heights, het centrale platform voor kunst- en cultuurprijzen in Nederland, en de websites van de desbetreffende kunstprijzen zelf. Per winnaar en shortlist kandidaat is online nagegaan met welk gender zij zich identificeren, middels persoonlijke websites, websites van galleries, geschreven teksten over desbetreffende persoon of via sociale media. De volgende cijfers en percentages vormen

duis een reële schatting, maar moeten gezien de foutgevoeligheid van online onderzoek naar iemands gender met enige voorzichtigheid behandeld worden. De winnende kunstenaars zijn ook meegeteld in de shortlists van de prijzen die zij wonnen. Voor de Jeanne Oosting Prijs en Wilhelminaring, beide oeuvreprijzen, bestaan geen shortlists. Ook de Charlotte Köhler Prijs maakt geen shortlist bekend.

Bevindingen

In totaal is van de winnaars van de zeven kunstprijzen over de periode van 2017- 2023, 43 procent man, 54 procent vrouw en 3 procent kunstenaarscollectief (dit collectief bestond uit mannen). Hierbij valt op dat bij de meeste prijzen vrouwelijke en mannelijke winnende kunstenaars evenredig verdeeld zijn en dat bij twee van de zeven prijzen vrouwelijke winnaars in de meerderheid zijn.

Mannen winnen minder vaak een prijs, maar staan ook minder vaak op de shortlist

Er zijn geen non-binaire kunstenaars vertegenwoordigd onder de winnaars van kunstprijzen.

Mannen wonnen minder vaak een prijs, maar stonden gemiddeld genomen ook minder vaak op de shortlist. In totaal werden 88 vrouwelijke kunstenaars op de shortlist geplaatst tegenover 70 mannelijke kunstenaars. Van de 160 kunstenaars die in 2017-2023 op de shortlists van vier kunstprijzen⁵⁰ geplaatst werden was 44 procent man, 55 procent vrouw, 1 procent non-binair en 1 procent kunstenaarscollectief (bestaande uit mannen). Onder de prijzen met een shortlist won van alle vrouwelijke kunstenaars die in totaal op een shortlist

---

45 Aanmoedigingsprijs voor getalenteerde kunstenaars die elk jaar wordt uitgereikt aan één kunstenaar of collectief in de categorie theater en één in de categorie beeldende kunst. In dit onderzoek zijn alleen de winnaars in de categorie beeldende kunst meegenomen.

46 Prijs voor jonge kunstenaars wiens werk een continue kwaliteit vertoont.

47 Tweejaarlijkse stimuleringsprijs voor talentvolle beeldend kunstenaars.

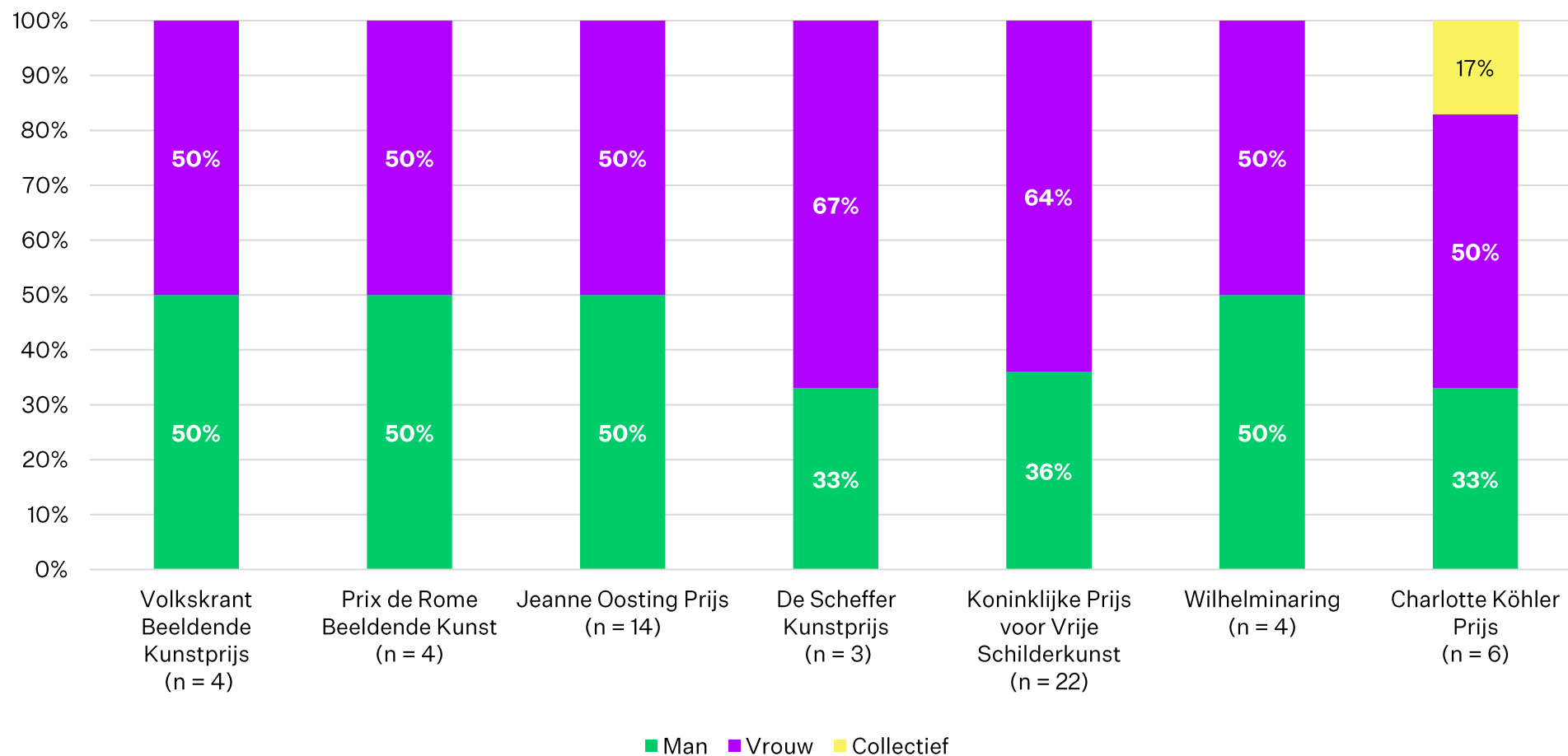
48 Tweejaarlijkse oeuvreprijs voor Nederlandse beeldhouwers.

49 Stimuleringsprijs voor jonge beeldend kunstenaars (t/m 35 jaar) die accent leggen op schilderkunst.

50 Volkskrant Beeldende Kunstprijs, Prix de Rome, De Scheffer en Koninklijke Prijs voor Vrije Schilderkunst

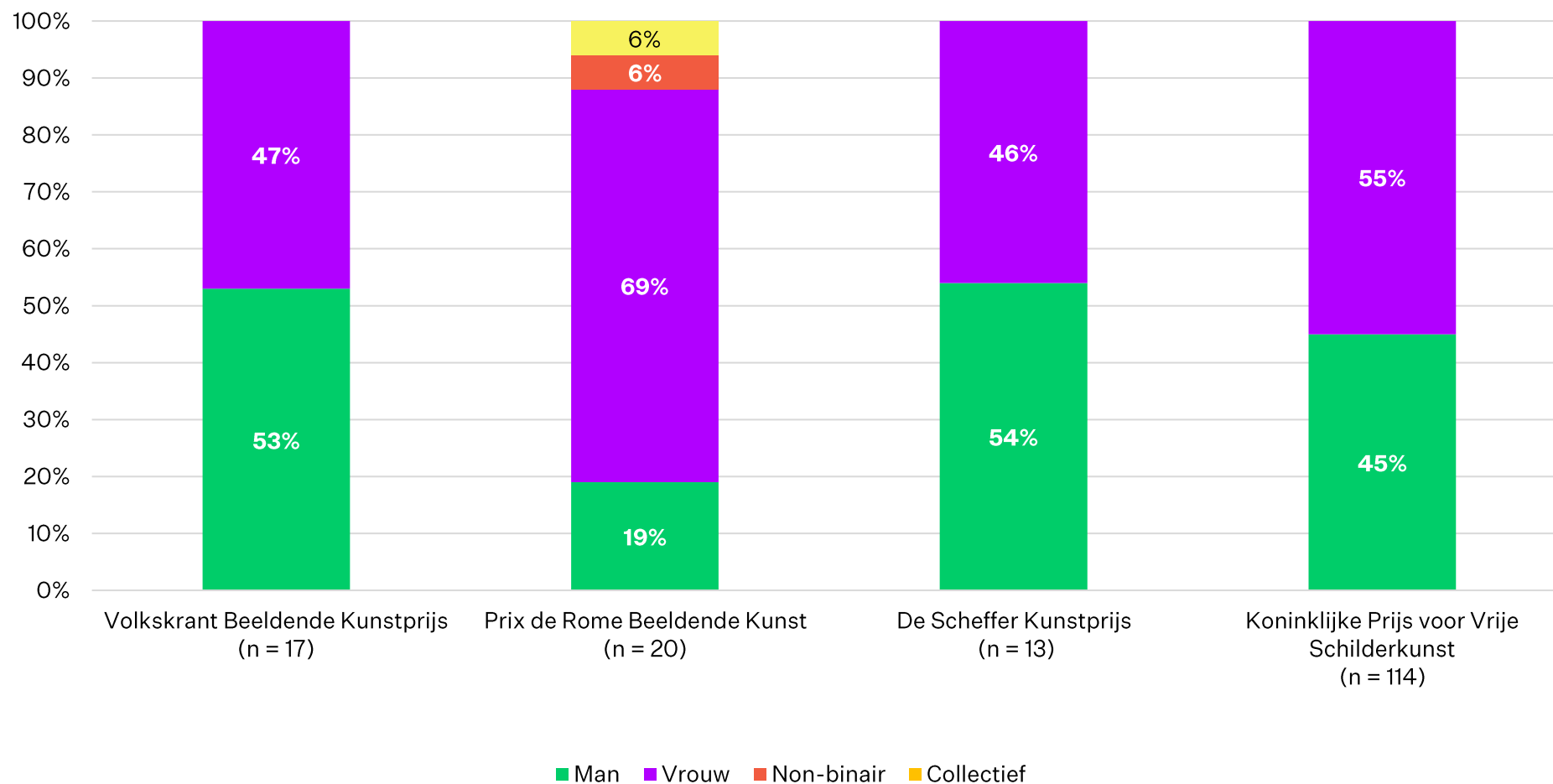
4. REPRESENTATIE

Figuur 21. Aandeel vrouwelijke kunstenaars, mannelijke kunstenaars en kunstenaarscollectieven onder **winnaars** van kunstprijzen 2017-2023

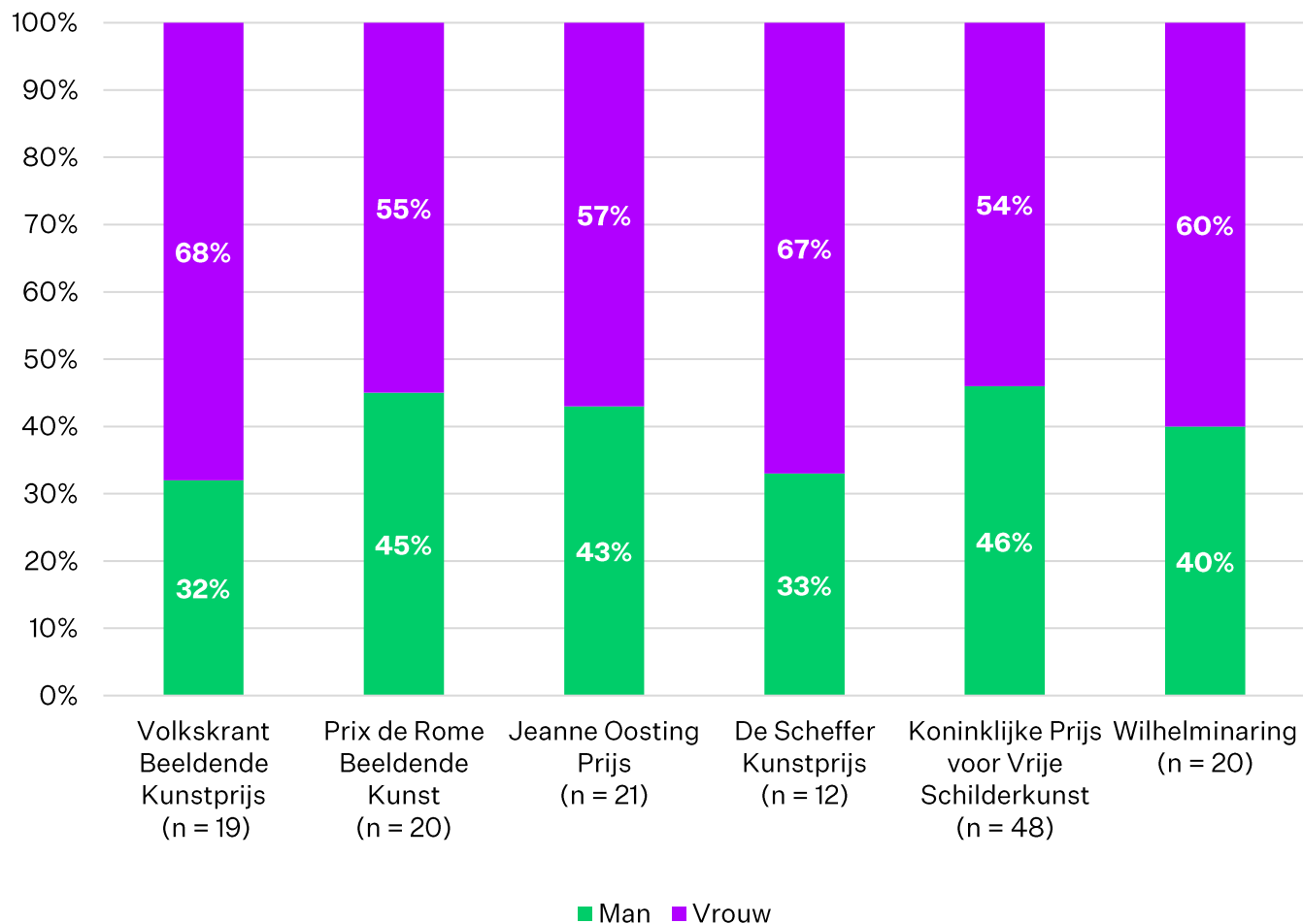
4. REPRESENTATIE

Figuur 22. Aandeel vrouwelijke, mannelijke en non-binaire kunstenaars en kunstenaarscollectieven onder **shortlists** van kunstprijzen 2017-2023

4. REPRESENTATIE

Figuur 23. Aandeel vrouwen en mannen onder jury's van kunstprijzen 2017-2023

werden geplaatst 23 procent een prijs, tegenover 19 procent van de mannen die op een shortlist werden geplaatst. Vrouwen krijgen dus over het algemeen vaker een kunstprijs toegekend.

Voor zes van de zeven kunstprijzen wordt een vakjury aangesteld.⁵¹ Net als onder de winnaars en shortlist kandidaten zijn ook als jurylid vrouwen in de meerderheid. In totaal is 40 procent van de jury man en 60 procent vrouw.

Naast bovengenoemde prijzen introduceerde Stichting Niemeijer Fonds in 2012 de Theodora Niemeijer Prijs, een tweejaarlijkse stimuleringsprijs speciaal voor vrouwelijke mid-career kunstenaars werkzaam of wonend in Nederland. De prijs bestaat uit een vrij besteedbaar bedrag voor de kunstenaar alsook uit een bedrag gereserveerd voor een Nederlands museum om werk van deze kunstenaar aan te kopen. Deze acquisitie is bedoeld als een middel om betere representatie van vrouwelijke kunstenaars in Nederland te bewerkstelligen. Sinds 2012 is de prijs aan zes vrouwelijke kunstenaars uitgereikt.

51 Winnaars van de Charlotte Köhler Prijs worden door het Cultuurfonds geselecteerd.

---

4. REPRESENTATIE

CONCLUSIE

In de periode 2017-2023 is onder de winnaars van de zeven geselecteerde kunstprijzen voor zowel beginnende als mid-career kunstenaars, 43 procent man, 54 procent vrouw, 3 procent kunstenaarscollectief en 0 procent non-binair. Er is geen sprake van een ongelijke man-vrouwverhouding, gezien deze hier overeenkomt met de man-vrouwverhouding van werkzame beeldend kunstenaars op de arbeidsmarkt. Kijken we naar prijzen met een shortlist, dan zien we dat de man-vrouwverhouding overeenkomt met de winnaars. In totaal staan op de vier shortlists, 44 procent man, 55 procent vrouw, 1 procent non-binair en 1 procent kunstenaarscollectief. Wat opvalt is dat non-binaire kunstenaars wel vertegenwoordigd zijn op shortlists van kunstprijzen. Opvallend is ook dat vrouwen die op een shortlist geplaatst zijn vaker een prijs toegekend krijgen dan mannen die op een shortlist geplaatst zijn. Net als onder winnaars en shortlist kandidaten zijn er ook meer vrouwelijke dan mannelijke juryleden, 60 en 40 procent respectievelijk. Er is dus

geen sprake van ongelijke representatie tussen mannen en vrouwen onder deze kunstprijzen, wel moet aandacht besteed worden aan de onder-representatie van non-binaire personen.

LITERATUUR

Bronwasser, S. (2016) '[Kunstprijzen winnen, wat heb je eraan?](#)'. Op: [www.volkskrant.nl](#), 18 november.

Dutch Heights (2023). '[Prijzen](#)'. Op: [www.dutchheights.nl](#).

Stichting Niemeijer Fonds (2023). '[Prijs](#)'. Op: [www.stichtingniemeijerfonds.nl](#).

---

4. REPRESENTATIE

4.3 REPRESENTATIE ONDER (HOOFD)DOCENTEN

De CBS microdata uit dit onderzoek hebben ons laten zien dat vrouwelijke studenten in een grote meerderheid zijn op de opleidingen voor autonoom beeldend kunstenaar (hoofdstuk 3), terwijl zij uiteindelijk nog maar een krappe meerderheid vormen in de beroepspraktijk van beeldend kunstenaars (hoofdstuk 2). Dit betekent dat er veel vrouwen zijn die het werkveld uitstromen na hun opleiding tot beeldend kunstenaar. Om beter zicht te krijgen op de representatie van vrouwen op de opleidingen tot beeldend kunstenaar, hebben we onderzocht wat de genderverhouding (m/v/x) is onder (hoofd)docenten van opleidingen autonome beeldende kunst. Deze gegevens vertellen ons enerzijds iets over de kansen van vrouwen om als (hoofd)docent aan het werk te gaan. Anderzijds laten ze zien met welke representatie studenten te maken krijgen in deze vormende periode op de academie.

ANALYSE

Methodes

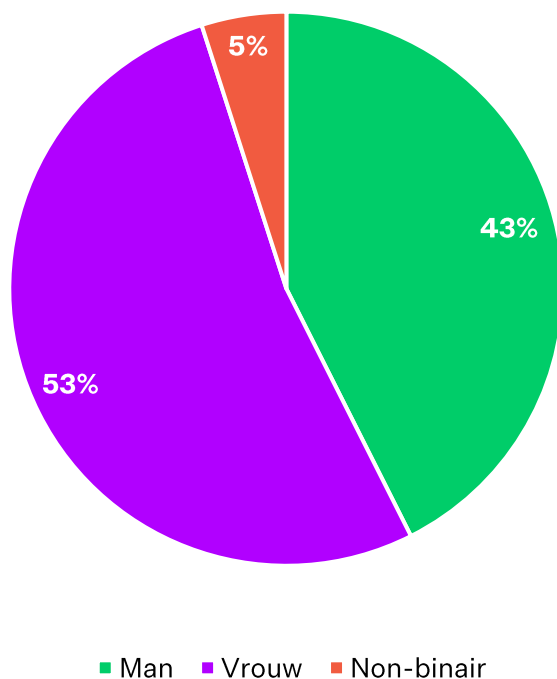
Als afbakening van de te onderzoeken opleidingen zijn dezelfde opleidingscodes⁵² gebruikt als die zijn onderzocht binnen de microdata van de registerdata uit het CBS (in hoofdstuk 3). Hieronder vallen de bacheloropleidingen autonome beeldende kunst aan de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten (KABK) in Den Haag, ArtEZ in Arnhem en Enschede, Hogeschool voor de Kunsten Utrecht (HKU), Willem de Kooning Academie in Rotterdam, St. Joost School of Art & Design in Breda, Minerva Academie in Groningen, Zuyd Hogeschool in Maastricht en de afstudeerrichting beeldende kunst aan de Rietveld Academie in Amsterdam.

De gegevens over docenten zijn verzameld op de websites van de academies, indien deze informatie online beschikbaar was. Daarna zijn de gegevens geverifieerd bij de opleidingen op actualiteit. Bijna alle

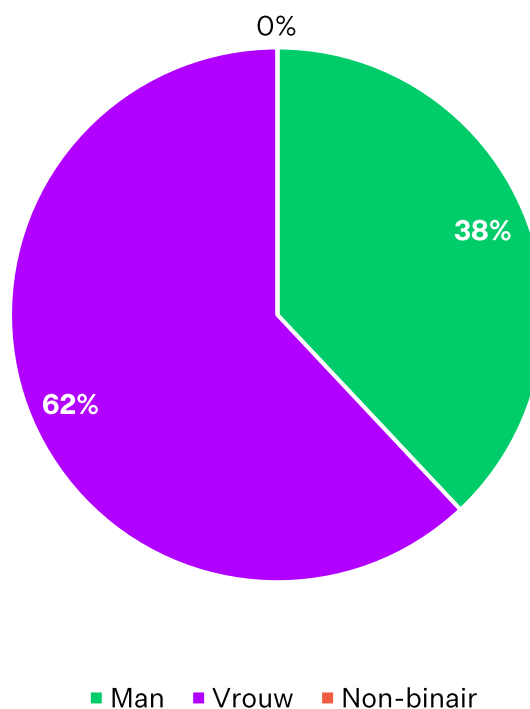
---

⁵² Dit zijn CROHO codes 39110 en 39109. Onder CROHO 39110 vallen de volgende opleidingen: BA Autonome Beeldende Kunst bij KABK, BA BEAR Fine Art bij ArtEZ Arnhem, BA Fine Art bij ArtEZ Enschede, BA Fine art bij HKU, BA (de)Fine Art bij Willem de Kooning Academie, BA Art & Research bij St. Joost, BA Autonome Beeldende Kunst bij Academie Minerva, en BA Autonome Beeldende Kunst bij Zuyd Hogeschool Maastricht. Onder CROHO 39109 valt de opleiding BA Voltijd van de Rietveld Academie, waarbij we in dit onderzoek hebben toegespitst op de afstudeerrichting Beeldende Kunst (bij de Rietveld Academie volgen studenten een gezamenlijk basisjaar en maken ze daarna een keuzerichting, bijvoorbeeld richting Beeldende Kunst).

4. REPRESENTATIE

Figuur 24. Representatie m/v/x onder docenten van opleidingen autonome beeldende kunst

Figuur 25. Representatie m/v/x onder hoofddocenten, afdelingshoofden, opleidingscoördinatoren of andere personen in een leidinggevende functie binnen de opleidingen autonome beeldende kunst

opleidingen hebben de cijfers bevestigd, in een enkel geval is dit niet gebeurd en zijn de online cijfers als actueel aangenomen. Bij het aflezen van de docentenlijsten is, waar deze informatie niet werd aangeleverd door de opleiding zelf, per persoon onderzocht met welk gender zij zich identificeren op basis van bestaande informatie online (uitgaande van de gebruikte voornaamwoorden in online bronnen en op sociale media accounts of biografieën). Het op deze manier registreren van gender is echter foutgevoelig. Deze cijfers vormen daarom een realistische schatting, maar moeten wel met enige voorzichtigheid behandeld worden.

Een verdere beperking op de cijfers wordt gevormd door het feit dat alleen cijfers over docenten op de afdeling autonome beeldende kunst zijn verzameld. Dit terwijl voor veel opleidingen geldt dat studenten autonome beeldende kunst ook interdisciplinaire lessen volgen waarbij weer andere docenten voor de klas staan.⁵³ Deze docenten zijn buiten beschouwing gelaten. Ook gastdocenten

⁵³ In de [kennisbank](#) van de Vereniging Hogescholen kunnen cijfers opgevraagd worden over de sekse, soort aanstelling en leeftijd van medewerkers van de verschillende hogescholen in Nederland, die verzameld worden via de Registratie Arbeidsrelaties Hoger Onderwijs (RAHO). Met die cijfers kan een beeld worden geschetst van de man-vrouwverhouding op kunstacademies – hoewel sommige hogescholen slechts voor een deel kunstonderwijs verzorgen, en de cijfers alleen op niveau van de hogeschool op te vragen zijn. Daarbij kunnen de medewerkers niet uitgesplitst worden naar verschillende opleidingen binnen die hogeschool.

---

4. REPRESENTATIE

---

worden buiten beschouwing gelaten. Het betreft hier cijfers over het vaste team docenten in het studiejaar 2023-2024.

CONCLUSIE

Net als de cijfers uit ons microdata-onderzoek laten deze cijfers over docenten een meerderheid van vrouwen zien. Op de arbeidsmarkt zagen we middels de EBB een verhouding van 54 procent vrouwelijke beeldend kunstenaars tegenover 46 procent mannelijke beeldend kunstenaars, en onder alumni van beeldendekunstopleidingen zagen we middels de registerdata en Kunsten-Monitor een verhouding van 64 procent vrouwelijke alumni tegenover 36 procent mannelijke alumni. Onder de leidinggevende functies zien we dus een genderrepresentatie die redelijk goed aansluit bij de genderrepresentatie van studenten op de opleidingen zelf. Onder de docenten is de vertegenwoordiging van vrouwen iets minder groot. Wat verder opvalt is dat non-binaire personen met 4 procent goed vertegenwoordigd zijn onder de docenten⁵⁴,

terwijl er nog geen non-binaire personen een leidinggevende functie vervullen. Over het algemeen zien we dat de genderverhouding vrij gelijkmatig is verdeeld over de verschillende opleidingen, hoewel er twee academies zijn waarbij de mannelijke docenten een krappe meerderheid vormen. Uit het mailcontact met de verschillende academies bleek dat bij een aantal van deze opleidingen actief wordt gestreefd naar een goede representatie als afspiegeling van de studenten aan de opleiding zelf, maar dat dit nog niet altijd lukt (onder andere vanwege bezuinigingen).

LITERATUUR

Joemmanbaks, F. en H. de Graaf (2023) [Kiezen voor een “X”: onderzoek naar de behoefte aan een non-binaire geslachtsregistratie](#). Utrecht: Rutgers Expertisecentrum Seksualiteit.

---

⁵⁴ Rutgers, Expertisecentrum voor Seksualiteit, onderzocht in 2023 hoeveel mensen zich als non-binair identificeren. Uit het onderzoek bleek dat 1,8 procent van personen van 16 jaar en ouder zich niet uitsluitend ‘man’ of ‘vrouw’, oftewel non-binair voelt. Verder overweegt 6,4 procent hun geslachtsregistratie aan te passen in een ‘x’ via de gemeente, waarvan 3,7 procent zegt zeer waarschijnlijk daadwerkelijk hun geslachtsregistratie aan te passen als dit via de gemeente mogelijk wordt (Joemmanbaks, 2023, 3).

---

4. REPRESENTATIE

4.4 REPRESENTATIE IN MUSEA

Musea verbinden een breed publiek met het werk van makers zoals beeldend kunstenaars. Daarnaast kopen ze werk van kunstenaars aan, wat een flinke impuls kan zijn voor de carrière van een kunstenaar. Musea zijn plaatsen van vertegenwoordiging, waar constant keuzes worden gemaakt over wat wel en wat niet zichtbaar is. Op die manier vervullen musea een rol als poortwachter, wat ze onmisbaar maakt in de infrastructuur van de beeldende kunst. Hoe zit het met de representatie van vrouwelijke beeldend kunstenaars in (collecties, zalen en aankopen van) musea?

ANALYSE

Diversiteit en inclusie zijn een onderwerp waar veel musea de laatste jaren aan werken in lijn met het verplichte onderschrijven van de Code Diversiteit & Inclusie.

Internationale bewegingen als Black Lives Matter en #MeToo hebben hier tevens een impuls aan gegeven. In de documentaire *White Balls on Walls* stond de moeizame zoektocht naar een meer divers Stedelijk Museum Amsterdam centraal. Onder andere

[Rijksmuseum Amsterdam](#), [Centraal Museum Utrecht](#) en [Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed](#) lanceerden onderzoeksprojecten waarin collecties onder de loep worden genomen en kritisch wordt gekeken naar het tekort aan vrouwelijke representatie in die collecties.⁵⁵ In de media is regelmatig geschreven over de ongelijke genderverhoudingen (met name over man-vrouwverhoudingen) in de collecties en op zalen van musea. Maar voor het duiden van de stand van zaken in Nederland wordt hierbij vaak gerefereerd aan internationaal onderzoek. Om beter zicht te krijgen op de specifieke situatie wat betreft representatie in Nederlandse musea, hebben we eerder uitgevoerd onderzoek geanalyseerd en kritisch belicht.

Mama Cash

Begin 2019 kwam er een rapport uit over de huidige positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars in Nederland (Salet et al. 2019). In opdracht van Mama Cash onderzochten Pauline Salet en Astrid Kerchman de positie

---

⁵⁵ Daarnaast worden er in de laatste jaren tal van symposia en bijeenkomsten rondom het onderwerp van representatie (van vrouwen) in museumcollecties georganiseerd.

---

4. REPRESENTATIE

---

van vrouwen in verschillende domeinen van de Nederlandse kunstwereld, waaronder de beeldende kunst. Binnen het onderzoek naar dit domein is middels een steekproef het aantal vrouwelijke kunstenaars in de collecties op zaal en bij tijdelijke solotentoonstellingen van acht Nederlandse musea⁵⁶ tussen 2013 en 2018 geteld. Deze musea werden geselecteerd vanwege hun grootte, prestige en geografische spreiding. Het onderzoek concludeert dat het aandeel vrouwelijke kunstenaars in de acht musea zeer laag is. Gemiddeld genomen is slechts 13 procent van de makers op zaal vrouw.⁵⁷ Ook rapporteert het onderzoek over het totale jaarlijkse aandeel werk van vrouwelijke en mannelijke kunstenaars in de tijdelijke solotentoonstellingen van de acht musea. Tussen 2013 en 2018 is gemiddeld 30 procent van het werk in de tijdelijke tentoonstellingen gemaakt door vrouwen en gemiddeld 70 procent door mannen.

Eerder uitte de Boekmanstichting al kritiek op de mate waarin dit onderzoek als representatief mag worden beschouwd

(Haeren 2019). Zo vormt de grootte van de steekproef (slechts acht musea) een belangrijke beperking om een uitspraak op landelijk niveau te kunnen doen. Er is verder alleen gekeken naar grote en prestigieuze musea. Opvallend is ook dat bij de telling geen onderscheid is gemaakt tussen klassieke, moderne of hedendaagse kunst, terwijl het onderzoek zich zou toeleggen op het in kaart brengen van de positie van hedendaagse vrouwelijke kunstenaars. Deze keuze brengt het aandeel vrouwen op een lager percentage - genderongelijkheid was vroeger immers nog veel groter. Het grootste struikelblok lijkt echter het gebrek aan inzicht dat de onderzoekers geven in de gebruikte methoden. In de publicatie worden cijfers en percentages gedeeld, maar wordt niet vermeld hoe de steekproef precies is uitgevoerd, bij welke tijdelijke tentoonstellingen geturfd is en waar die keuze op gebaseerd is.

Toch is het belangrijk dat dit onderzoek is gedaan. Het was het eerste in zijn soort in Nederland en stelt een

problematiek aan de kaak die internationaal al langer onderzocht wordt. Bovendien onderstrepen de onderzoekers het belang van het verzamelen van meer data en het uitvoeren van uitgebreider onderzoek.

De Volkskrant

Eind 2019 publiceerde de Volkskrant een uitgebreider onderzoek uitgevoerd door journalist Wieteke van Zeil, met de intentie om inzicht te geven in de balans tussen vrouwelijke en mannelijke makers in kunstcollecties in Nederland (Zeil 2019). Van Zeil selecteerde musea met middelgrote tot grote kunstcollecties en vroeg de directies van de 28 geselecteerde musea naar de percentages werk van vrouwen in zowel de collectie als op zaal. Daarnaast werd gevraagd naar beleid met betrekking tot het aankopen en tonen van vrouwelijke kunstenaars. Achttien musea konden gegevens delen over het percentage werken van vrouwelijke kunstenaars in de collectie. Met een gemiddelde van 17 procent komt dit

---

⁵⁶ Van Abbemuseum in Eindhoven; Stedelijk Museum in Amsterdam; Centraal Museum in Utrecht; Museum Boijmans van Beuningen in Rotterdam; Groninger Museum in Groningen; Museum de Fundatie in Zwolle; Drents Museum in Assen; Gemeentemuseum (thans: Kunstmuseum) in Den Haag.

⁵⁷ In dit totaal is elke kunstenaar slechts één keer opgenomen.

---

4. REPRESENTATIE

---

percentage iets hoger uit dan bij het onderzoek van Mama Cash.⁵⁸ Bij werk van vrouwen op zaal ligt dit percentage nog wat hoger. In de negentien musea die inzicht gaven in hun cijfers op zaal is gemiddeld 30 procent van de werken die uiteindelijk op zaal hangen gemaakt door een vrouw.⁵⁹ Ook bleek uit het onderzoek dat in 2019 drie musea⁶⁰ quota hanteerden, drie musea⁶¹ geschreven beleid hadden waarin de ambitie om meer op vrouwelijke makers in te zetten werd geformuleerd, en zeventien musea⁶² geen geschreven beleid hadden maar wel rekening hielden met een genderbalans. Vijf musea⁶³ hadden geen beleid, waarvan drie musea⁶⁴ 'selectie op kwaliteit' als reden aanhaalden. Opvallend is dat tien van de 28 musea niet over cijfers beschikten. Van de

zestien musea met een mannelijke directeur hanteerden twee musea quota⁶⁵ en had één museum⁶⁶ geschreven beleid waarin expliciet ingezet wordt op meer representatie van vrouwelijke beeldend kunstenaars. Van de twaalf musea met een vrouwelijke directeur hanteerde één museum⁶⁷ een quotum en hadden twee musea⁶⁸ geschreven beleid. Het gender van een museumdirecteur lijkt volgens de Volkskrant dus geen effect te hebben op de mate waarin beleidsmatig gewerkt wordt aan de representatie van vrouwelijke kunstenaars binnen musea.⁶⁹ In het artikel worden een aantal factoren aangewezen die van invloed zijn op de uitkomsten van het onderzoek. Zo waren er enorme verschillen in aankoopbudgetten van musea en vormt het realiseren van een

evenwichtig aankoop- of presentatiequotum voor musea met oude kunst een grotere uitdaging.

Dit pionierswerk van de Volkskrant, dat zich baseert op cijfers die musea zelf aangeleverd hebben, biedt interessante cijfers en tendensen. We zien echter ook beperkingen in de onderzoeksmethode. Zonder gemeenschappelijke richtlijnen voor meting houden musea er eigen methoden op

Zonder gemeenschappelijke richtlijnen voor meting houden musea er eigen methoden op na die vergelijking tussen musea ingewikkeld maakt

---

58 Hier is gevraagd naar data per object. In tegenstelling tot de steekproef van Mama Cash zullen vrouwelijke en mannelijke kunstenaars in dit onderzoek soms dus vaker dan één keer geteld zijn.

59 Waar musea onderscheid maken tussen verschillende perioden zijn alleen de cijfers over hedendaagse kunst meegenomen in dit gemiddelde.

60 Van Abbemuseum, Museum Arnhem, Fries Museum.

61 Stedelijk Museum Amsterdam, Amsterdam Museum, Stedelijk Museum Schiedam.

62 Frans Hals Museum, Van Gogh Museum, Drents Museum, Museum Kranenburg, Het Mauritshuis, Dordrechts Museum, Museum Gouda, Teylers Museum, Singer Museum, Museum de Lakenhal, Bonenfantenmuseum, De Vleeshal, Kröller-Müller Museum, Boijmans Van Beuningen, Catharijneconvent, Centraal Museum Utrecht, De Pont.

63 Stedelijk Museum Alkmaar, Groninger Museum, Rijksmuseum Amsterdam, Kunstmuseum Den Haag, Museum Voorlinden.

64 Rijksmuseum Amsterdam, Kunstmuseum Den Haag, Museum Voorlinden.

65 Van Abbemuseum en Fries Museum.

66 Stedelijk Museum Amsterdam.

67 Museum Arnhem.

68 Stedelijk Museum Schiedam en Amsterdam Museum.

69 In de focusgroepen kwam juist naar voren dat vrouwelijke gezaghebbende personen meer oog zouden hebben voor vrouwelijke beeldend kunstenaars (zie '5. Reflecties uit het werkveld: Gender van directeur of curator').

---

4. REPRESENTATIE

---

na die vergelijking tussen musea ingewikkeld maakt. Daarnaast is er, een enkel geval daargelaten, geen onderscheid gemaakt tussen klassieke, moderne of hedendaagse kunst in de collectie of op zaal, wat het onmogelijk maakt om iets te concluderen over de positie van hedendaagse vrouwelijke kunstenaars. De scheefgroei door de genderongelijkheid van vroeger kunnen musea moeilijk recht trekken. Het al dan niet tonen van werk van hedendaagse vrouwelijke kunstenaars is echter een bewuste keuze.

Metropolis M

Sinds 2017 maakt kunstblad Metropolis M jaarlijks een collectiebijlage waarin de nieuwe aankopen van een aantal Nederlandse musea van dat jaar in beeld gebracht worden. Metropolis M richt zich hierbij op (overwegend publieke maar ook private) musea met hedendaagse kunstcollecties. Gemiddeld zijn jaarlijks 23 musea opgenomen in de collectiebijlage.⁷⁰ Deelnemende musea wordt, naast informatie

over hun recente aanwinst, ook een vrijwillige enquête toegestuurd. Gemiddeld vult 72 procent van de aan de collectiebijlage deelnemende musea de enquête in.⁷¹ Deze enquête betreft onder andere vragen over de omvang van de collectie, over het totaal aantal aanwinsten van dat jaar, over het percentage schenkingen en aankopen, en vragen over aankoopbudgetten en verzamelplannen. De vragen en antwoorden van de musea die de enquête invulden zijn opgenomen in de bijlagen van de betreffende Metropolis M nummers. Sinds het begin van dat onderzoek bevat de enquête vragen over genderverhoudingen in de aanwinsten die musea dat betreffende jaar gemaakt hebben en sinds 2018 wordt ook gevraagd naar percentages van representatie in de collecties. Opvallend is dat veel musea (vooral in 2017-2020) die bereid waren de enquête in te vullen, niet beschikten over geregistreerde cijfers wat betreft representatie. Ook valt op dat sinds 2017 *man, vrouw, collectief* en *niet geregistreerd* worden gemeten, maar pas in

2021 over non-binaire personen wordt gerapporteerd.

De duiding die Metropolis M zelf aan de gepresenteerde cijfers geeft vat zich als volgt samen: bewustzijn onder musea groeit en over de jaren is in sommige gevallen een bescheiden trend zichtbaar van meer aanwinsten van vrouwelijke makers bij musea die de enquête meerdere jaren invulden. In hele collecties blijft vrouwelijke representatie echter bescheiden. Wij bevestigen dat, op basis van de gepresenteerde gegevens, er inderdaad geen sprake van een algemene trend lijkt te zijn en de toename in het percentage aangekocht werk van vrouwen slechts voor een aantal musea geldt. Ook benoemt Metropolis M de neiging van grote en middelgrote musea om dezelfde namen aan te kopen (Wolf 2021).⁷²

Dit onderzoek is een waardevol initiatief van Metropolis M, maar kent ook haken en ogen. Allereerst valt de inconsistentie in deelnemende musea op.

---

70 21 in 2017; 20 in 2018; 23 in 2019; 23 in 2020; 25 in 2021; 26 in 2022; 21 in 2023.

71 57% in 2017; 65% in 2018; 74% in 2019; 78% in 2020; 72% in 2021; 77% in 2022; 84% in 2023.

72 Zie '5. Reflecties uit het veld: Superster-effect en marktwerking'.

---

4. REPRESENTATIE

Slechts twee musea⁷³ rapporteerden al de zeven jaren (2017-2023) over representatie in de nieuwe aanwinsten en slechts drie musea⁷⁴ deelden alle zes jaar (2018-2023) cijfers over de representatie in de hele collectie. Maar de valkuil van hoe (on)representatief dit onderzoek is schuilt voornamelijk in het ontbreken van richtlijnen voor meten en de inconsistentie in gestelde vragen en in de opgenomen gendercategorieën. Bovendien ontbreken verklaringen over hoe en door wie er gemeten wordt en bevatten de gepresenteerde cijfers meer dan eens fouten.⁷⁵ Daardoor blijft het gissen naar hoe verschillen in percentages in de collecties in opeenvolgende jaren tot stand zijn gekomen en blijft vergelijken tussen verschillende musea alsook verschillende jaren binnen musea een onmogelijke opgave. Wanneer er geen onderzoeksmethodiek wordt gevolgd en elk museum een eigen systematiek hanteert, wordt onderlinge vergelijkbaarheid bemoeilijkt en kunnen er geen landelijke uitspraken gedaan worden.

Women Inc.

Medio 2022 publiceerde belangenorganisatie Women Inc., in samenwerking met ABN Amro, een rapport naar aanleiding van een verkennend onderzoek naar de mate van gender(on)gelijkheid in de beeldendekunstsector (Heithuis et al. 2021). Dit rapport vormt een belangrijk start- en ijkpunt voor het onderzoek dat de Boekmanstichting heeft uitgevoerd. Women Inc. heeft de basis van de beschikbare kennis kundig in beeld gebracht en ons onderzoek dient dan ook beschouwd te worden als verdiepend op dat van hen. In het rapport geeft Women Inc., aan de hand van deskresearch en gesprekken met experts uit het veld, een inzicht in de huidige stand van zaken. Women Inc. presenteert een duidelijk overzicht van de werking van de kunstsector en machten die invloed uitoefenen, zoals donateurs die met giften de collectie en daarmee deels het beeld in een museum bepalen. Echter zijn wij ook kritisch op het

Uit de verschillende onderzoeken komen afwijkende percentages naar voren. Daarom is het moeilijk om definitieve conclusies te trekken over representatie van vrouwen in musea

onderzoek dat ten grondslag ligt aan de uitspraken die Women Inc. in het rapport doet over de representatie van vrouwelijke beeldend kunstenaars in musea. Onder andere internationale data en twee bovengenoemde onderzoeken van Mama Cash en de Volkskrant worden als representatief voor de situatie in Nederland gepresenteerd en gebruikt om, overwegend zonder kanttekeningen, een beeld van de situatie in Nederland te schetsen. Een beeld dat misschien wel dicht bij de realiteit ligt, maar wat niet op gedegen onderzoek leunt.

---

⁷³ Museum Arnhem; Boijmans Van Beuningen.

⁷⁴ Museum Arnhem; Bonnefantenmuseum; Van Abbemuseum.

⁷⁵ In het meest recente nummer van *Metropolis M*, waarin de cijfers van 2023 gepresenteerd worden, hanteert het Van Abbemuseum een andere definitie van collectieven ten opzichte van voorgaande jaren, en komen de totale percentages van Museum Arnhem en Amsterdam Museum boven de 100 procent uit.

---

4. REPRESENTATIE

CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

De eerste stappen die Mama Cash, de Volkskrant, Metropolis M en Women Inc. in samenwerking met ABN Amro, hebben gezet om (de positie van) vrouwelijke beeldend kunstenaars in musea beter in beeld te krijgen zijn waardevol. Ook is de inzet van musea om hun cijfers, beleid en inzichten te delen belangrijk. Dit uit zich zowel in hun deelname aan andermans onderzoek, als in de huidige trend om eigen onderzoek naar bijvoorbeeld representatie binnen museumcollecties uit te voeren. De onderzoeken leveren interessante gegevens op, maar deze data zijn vaak nog te speculatief en incompleet, niet systematisch verzameld of te onbetrouwbaar om gedegen

Het is evident dat er sprake is van genderongelijkheid in de representatie in musea. In welke mate precies, dat moet verder onderzocht worden

uitspraken te kunnen doen over de positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars in Nederlandse musea. Uit de verschillende onderzoeken komen afwijkende percentages naar voren. Op basis van de beschikbare data is het daarom moeilijk om definitieve conclusies te trekken. Wel maken deze initiatieven duidelijk dat musea in hun collecties en presentatie op dit moment geen gelijkwaardige positie van mannen en vrouwen vertegenwoordigen.

Het is evident dat er sprake is van genderongelijkheid in de representatie van vrouwelijke beeldend kunstenaars in musea. In welke mate precies, dat moet verder onderzocht worden. Ook tijdens de gesprekken die wij met kunstenaars en kunstinstellingen voerden werd dit beaamd. Vertegenwoordigers van instellingen benadrukten de behoefte aan structurele data over de positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars in Nederland. Ze werken graag mee aan systematisch onderzoek naar de mate van representatie van vrouwelijke kunstenaars in musea en presentatieinstellingen. Dit is belangrijk, aangezien de verantwoordelijkheid van meten eerst bij musea zelf ligt. Daarbij zou het ideaal zijn als

de methoden van meten gestroomlijnd worden, zodat gegevens naast elkaar gelegd en vergeleken kunnen worden.

We hebben in dit onderzoek gekeken naar bestaande onderzoeken en initiatieven die een overkoepelend of nationaal beeld over de representatie van vrouwen in de kunst hebben willen schetsen. We constateren dat de representatie van vrouwelijke kunstenaars in musea vooral onderzocht is op initiatief van kleinere instellingen of individuele journalisten zoals via Mama Cash, Metropolis M en de Volkskrant. Hoewel dit waardevol is, zijn dit niet altijd gedegen onderzoeken en zijn ze bovenal niet duurzaam. Het risico bestaat dat dergelijke onderzoeken vervliegen, zoals in de afgelopen decennia andere onderzoeken naar de positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars ook niet herhaald zijn (zie bijvoorbeeld Rengers 2001). Voor het monitoren van de representatie van vrouwelijke beeldend kunstenaars is het daarom belangrijk dat meten geïnstitutionaliseerd wordt, bijvoorbeeld via koepelorganisaties.

Voor het opstellen van die richtlijnen en het systematisch verzamelen van

---

4. REPRESENTATIE

---

vergelijkbare gegevens ziet de Boekmanstichting een rol voor de Museumvereniging. Als brancheorganisatie voor meer dan vijfhonderd Nederlandse musea beschikken zij over de kennis, het netwerk en de middelen om een dergelijke verzameling te ondernemen. De Museumvereniging verzamelt jaarlijks al gegevens van musea, via het benchmarksysteem [Museana](#) (Museum Analyse Systeem). Sinds 2007 vullen leden van de Museumvereniging op jaarbasis een vragenlijst in die ABF Research Delft vervolgens samenbrengt in een groot databestand. Gegevens uit dit bestand kunnen door musea worden gebruikt om onderling te vergelijken. Daarnaast worden de gezamenlijke gegevens van alle musea gepubliceerd in de jaarlijkse publicatie [Museumcijfers](#).

Momenteel verzamelt de Museumvereniging nog geen gegevens over de representatie onder beeldend kunstenaars in musea. Door vragen over representatie toe te voegen aan hun al bestaande jaarlijkse opgaaf bij Nederlandse musea wordt het

aantal vragenlijsten dat musea op jaarbasis moeten invullen geminimaliseerd en kunnen zowel musea zelf als het bredere publiek op korte termijn meer zicht krijgen op hoe het gesteld is met de representatie in en tussen musea. Daarbij zou niet alleen naar gender gekeken moeten worden, maar bijvoorbeeld ook naar de plek waar een kunstwerk hangt in het museum, en naar wie er hoe gerepresenteerd wordt in het kunstwerk zelf. Ook in de focusgroepen kwam naar voren dat het een opgave is voor musea om telkens op net andere manieren data uit te moeten zoeken.⁷⁶ In een dergelijke monitorende rol voor de Museumvereniging zouden musea jaarlijks cijfers kunnen aanleveren om ook zelf beter inzicht te krijgen in wat de voortgang is geweest.

In de gesprekken die wij met instellingen uit de beeldendekunstsector voerden kwam naar voren dat zij verschil merken in de mate waarin er aan representatie wordt gewerkt tussen wel- en niet-gesubsidieerde instellingen. Gesubsidieerde instellingen zijn verplicht de [Code Diversiteit & Inclusie](#) toe te passen als

voorwaarde voor subsidietoekenning. Volgens veel deelnemers aan de focusgroepgesprekken lijkt de slag naar betere representatie onder niet-gesubsidieerde, particuliere instellingen daarom minder snel te gaan – voor hen is het niet verplicht om met de Code Diversiteit & Inclusie te werken. Die observatie kan echter pas worden bevestigd wanneer er gegevens worden verzameld over de representatie van genders in collecties en op zaal, die met dezelfde methode worden verzameld en dus vergelijkbaar zijn tussen wel- en niet-gesubsidieerde musea. De vernieuwde Scan van de Code Diversiteit & Inclusie biedt hiervoor handvatten, maar spitst zich enkel toe op het monitoren van beleid dat omtrent diversiteit en inclusie wordt opgesteld door een organisatie en niet specifiek op de representatie binnen museumcollecties en op zaal. Het is daarnaast belangrijk om ook andere factoren die mogelijk van invloed kunnen zijn te onderzoeken. Zoals het effect van het gender van een museumdirecteur op de representatie binnen (nieuw) aangekochte werken of in tentoonstellingen. Maar ook of

---

⁷⁶ Zie hoofdstuk 5.

---

4. REPRESENTATIE

---

er bijvoorbeeld sprake is van een 'superster-effect'⁷⁷ en of er verschillen zijn in de mate van representatie van vrouwen tussen Randstedelijke en regionale musea.

Daarnaast moet er ook oog zijn voor de afhankelijkheidspositie van musea ten opzichte van hun financiers. Musea zijn vaak afhankelijk van meerdere financieringspartners zoals rijkscultuurfondsen, private fondsen of overheden zoals gemeenten of provincies. Deze geldschieters hebben een machtspositie en mogen bepaalde voorwaarden stellen als zij subsidies verstrekken: een progressieve houding van deze partners is dan ook belangrijk als musea gendergelijkheid willen nastreven. Tijdens de focusgroepgesprekken hoorden we dat financieringspartners juist vaak nog conservatief zijn en in willen zetten op bekende namen uit het beeldende kunstenveld. Een vervolgonderzoek naar de rol van deze financiers en hun eigen inzet op gendergelijkheid verdient daarom aanbeveling.

LITERATUUR

Cluitmans, L. (2023) [Data in context](#). Utrecht: Centraal Museum Utrecht.

Haeren, M. van (2019) '[Cijfers over genderongelijkheid in de Nederlandse kunstwereld](#)'. Op: www.boekman.nl, 11 februari.

Heithuis, S. (et al.) (2021) [Een nog onverteld verhaal: verkennend onderzoek naar gender\(on\)gelijkheid in de kunstwereld](#). Amsterdam: Stichting WOMEN Inc., ABN Amro.

Huisman, S. (2017) 'De Collectie Nederland in cijfers: beeldende en toegepaste kunst van na 1945'. In: *Metropolis M*, jrg. 38., nr. 6, bijl., 59-62.

Huisman, S. (2018) 'De Collectie Nederland in cijfers: beeldende en toegepaste kunst van na 1945'. In: *Metropolis M*, jrg. 39, nr. 6, bijl., 59-62.

Metropolis M (2019) 'De Collectie Nederland in cijfers'. In: *Metropolis M*, jrg. 40, nr. 6, bijl., 59-62.

Metropolis M (2020) 'De Collectie Nederland in cijfers'. In: *Metropolis M*, jrg. 41, nr. 6, bijl., 60-63.

Metropolis M (2021) 'De Collectie Nederland in cijfers'. In: *Metropolis M*, jrg. 42, nr. 6, bijl. 60-63.

Metropolis M (2022) 'De collectie Nederland in cijfers'. In: *Metropolis M*, jrg. 43, nr. 6, bijl., 60-63.

Metropolis M (2023) 'De collectie Nederland in cijfers'. In: *Metropolis M*, jrg. 44, nr. 6, bijl., 60-63.

Rijksmuseum (z.j.) '[Vrouwen van het Rijksmuseum: for everyone a story](#)'. Op: www.rijksmuseum.nl.

Salet, P. en A. Kerchman (2019) '[The position of women artists in four art disciplines in The Netherlands](#)'. Amsterdam: Mama Cash.

---

⁷⁷ Bij het superster-effect is er een kleine groep vrouwelijke kunstenaars die succesvol zijn en hoge winsten en zeer goede reputaties verdienen. Zie verdere uitleg in hoofdstuk 5.

---

4. REPRESENTATIE

Wolf, J. de (2021) Over de wirwar van kunst van Sovjetkunstenaars, mensen met een beperking en vrouwen. In: *Metropolis M*, jrg. 42, nr. 6, bijl., 4-6.

Zeil, W. van (2019) '[Hoeveel oog hebben Nederlandse musea voor vrouwelijke makers?](#)'. Op: www.volkskrant.nl, 27 december.

---

4. REPRESENTATIE

4.5 REPRESENTATIE IN GALERIES EN OP BEURZEN

Nederland telt sinds de meeste recente meting van de Nederlandse Galerie Associatie (NGA) in 2021 rond de 450 galeries voor hedendaagse kunst (NGA 2021). Deze galeries functioneren als ruimtes waar (beeldende) kunst tentoongesteld wordt en waar het publiek kunst kan kijken en kopen. Galeriehouders beïnvloeden zo welke kunst het publiek wel en welke zij niet te zien krijgen. Daarmee oefent de galeriehouder ook veel invloed uit op de (financiële) kansen van kunstenaars. Galeries presenteren het werk van kunstenaars en koppelen kunstenaars daarmee aan kopers, zij het particulier of institutioneel. Daarnaast vervult de galerie de rol van het selecteren van kunstenaars die op (internationale) beurzen getoond worden. Op kunstbeurzen wordt voornamelijk het werk van kunstenaars getoond die door, aan de beurs deelnemende, galeries vertegenwoordigd worden. Dit vergroot de invloed van galeries op de (voornamelijk financiële) ontwikkeling van kunstenaars.

ANALYSE

GALERIES

Sinds 2007 voert de NGA elke vier jaar sectoronderzoek uit door, aan de hand van enquêtes onder alle Nederlandse galeries, de primaire markt voor de beeldende kunst, minus de kunstenaars, te peilen om een zo breed mogelijk beeld van de sector te schetsen.⁷⁸ In deze peilingen worden geen gegevens over de representatie van vrouwelijke kunstenaars gedeeld, maar uit de resultaten vallen wel enige conclusies te trekken over de rol van galeries en beurzen en de positie van de vrouw hierin. In 2021 werd in het rapport *Onderzoek Kunstmarkt* voor het laatst een dergelijke peiling gedaan onder galeries, kunstkopers en, voor het eerst ook, beurzen (NGA 2021). Uit deze peiling bleek, onder meer, dat galeries in 2021 gemiddeld 18 kunstenaars vertegenwoordigen en dit doorgaans gaat om een mix van gevestigde namen en aanstormend talent. Daarnaast ondersteunt de meerderheid van de galeries kunstenaars direct door aankoop van werk. Galeries

---

⁷⁸ Op [de website van de NGA](#) zijn alle sectoronderzoeken sinds 2007 te vinden.

---

4. REPRESENTATIE

---

werven nieuw talent voornamelijk uit eigen netwerk en relatief weinig bij afstudeertentoonstellingen van kunstacademies (zo'n 32 procent) of bij postacademische opleidingen (ruim 35 procent). Gezien galeries relatief weinig scouten bij kunstacademies, heeft het feit dat vrouwen op kunstopleidingen in de ruime meerderheid zijn dus minimaal effect op hun kansen om door een galerie vertegenwoordigd te worden.

Ook kwam uit het sectoronderzoek naar voren dat mannen en vrouwen even goed vertegenwoordigd zijn onder kunstkopers. Hetzelfde bleek uit de steekproeven van 2006 en 2017. Alleen in 2010 was de kunst koper iets vaker man (58 procent) dan vrouw (42 procent). Hoewel verkoop in toenemende mate ook online plaatsvindt is de rol van galeries en beurzen onmiskenbaar groot. De meerderheid van de kunstkopers (64 procent) gaat in eerste instantie naar een galerie om kunst te kopen en kunstbeurzen staan met 47 procent op de derde plaats in de lijst met aankooplocaties.⁷⁹ Van de achttien aangeschreven kunstbeurzen

hebben er vijftien deelgenomen aan de enquête van de NGA. Het overgrote deel van de respondenten, dertien van de vijftien, richt zich op hedendaagse en moderne kunst. Ook blijkt dat het overgrote deel van het Nederlandse beurslandschap zich enkel richt op het tonen van, niet eerder vertoond, werk van kunstenaars die bij galeries betrokken zijn. Op acht van de vijftien beurzen zijn ook individuele kunstenaars welkom. Dit bevestigt wederom de impact die de selectie van een galerie heeft op de loopbaan van een kunstenaar.

Uit het meest recente internationale rapport over de mondiale kunstmarkt blijkt dat in 2022 het percentage vrouwelijke kunstenaars dat door een galerie gerepresenteerd wordt 38 procent was (McAndrew 2023). Over de specifieke Nederlandse context is echter bar weinig bekend. Hiervan hebben we slechts de gegevens uit de eerdergenoemde steekproef van Mama Cash. In 2019 peilde Mama Cash, naast musea, ook de genderverhoudingen in de door galeries gerepresenteerde kunstenaars. Uit deze

steekproef onder vijf invloedrijke Nederlandse galeries⁸⁰ bleek dat gemiddeld 56 procent mannelijke kunstenaars gerepresenteerd werden, 42 procent vrouwelijke kunstenaars en de overige 2 procent werd omschreven als 'anders'. Vier van de vijf geselecteerde galeries is in Amsterdam gevestigd en geen van allen is een presentatie-instelling. Kortom, de steekproef is te klein en niet representatief voor de hele beeldendekunstsector in Nederland. Omdat er een gebrek is aan beschikbare gegevens over de representatie van vrouwelijke kunstenaars in Nederlandse galeries wordt bij pogingen om de Nederlandse situatie te duiden veelvuldig gerefereerd aan bovenstaande onderzoeken (Mama Cash en

Er is nauwelijks iets bekend over de mate van representatie van vrouwelijke kunstenaars bij Nederlandse galeries. Daarom wordt bij pogingen om de Nederlandse situatie te duiden veelvuldig gerefereerd aan internationaal onderzoek

---

⁷⁹ Op de tweede plaats in de lijst met aankooplocaties staat met 53 procent het atelier van de kunstenaar.

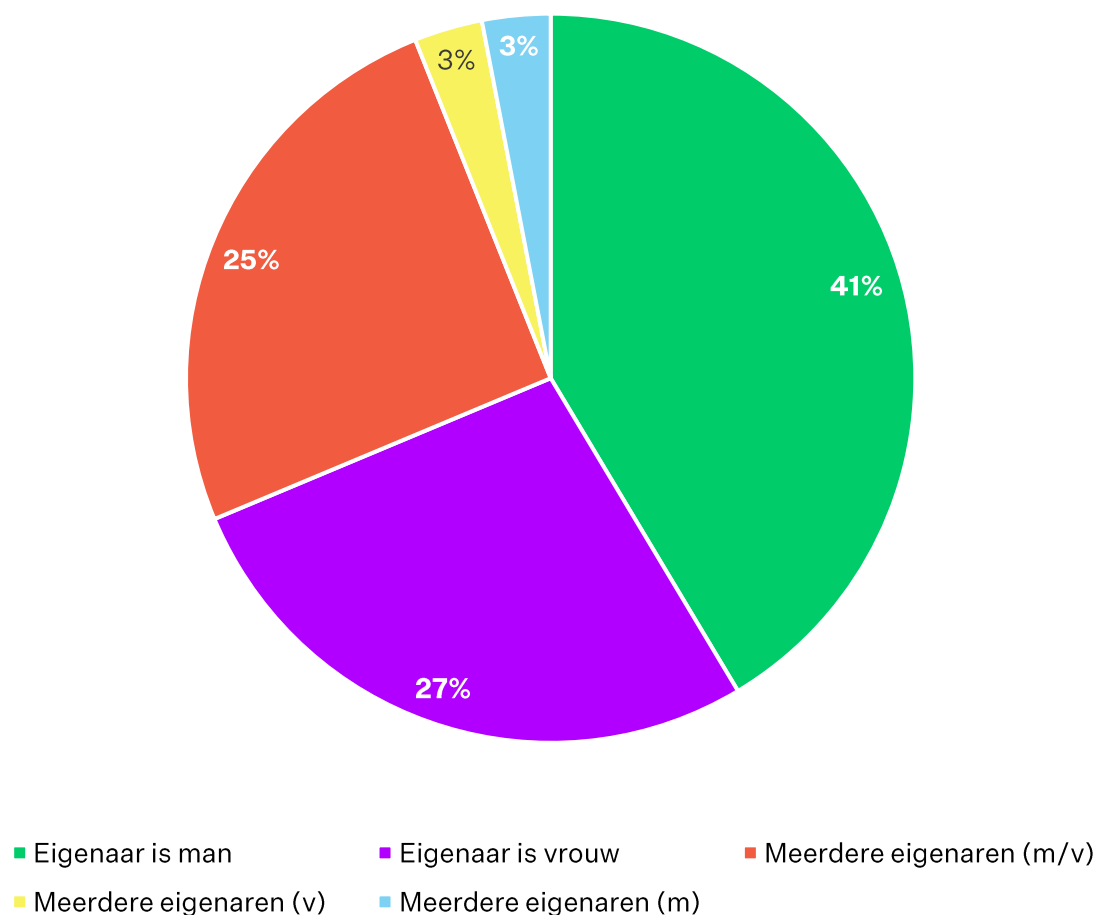
⁸⁰ GRIMM Gallery, Fons Welters, Stigter Van Doesburg, Annet Gelink en Wilfried Lentz.

4. REPRESENTATIE

McAndrew) en ander internationaal onderzoek. Zo presenteerde Women Inc. in 2022 de resultaten van de steekproef van Mama Cash en voegde toe dat internationaal onderzoek zelfs lagere percentages vrouwen doet vermoeden. Waar Women Inc. enerzijds het gebrek aan structureel onderzoek naar de representatie van vrouwelijke kunstenaars in Nederlandse galeries benadrukt en in verband brengt met de bredere trend van gebrek aan data over gender(on)gelijkheid in de kunstsector, maakt het anderzijds ook gebruik van niet specifieke internationale data en ongegronde Nederlandse onderzoeken om brede uitspraken te doen over de situatie in Nederland.

In de sectoronderzoeken van de NGA zijn geen gegevens over de representatie van vrouwelijke kunstenaars in galeries verzameld. Op ons verzoek heeft de NGA wel beschikbare cijfers aangeleverd over de man-vrouwverhouding onder galeriehouders. Dit betreft cijfers over de 91 galeries die in 2021 als lid bij de NGA aangesloten waren. Van de galeriehouders is 27 procent vrouw (25 galeries) en 41 procent man (37 galeries). Verder kent 25 procent van de galeries zowel mannelijke als vrouwelijke eigenaren, 3

Figuur 24. Aandeel mannelijke en vrouwelijke galeriehouders onder galeries aangesloten bij de NGA in 2021

---

4. REPRESENTATIE

---

procent alleen vrouwelijke eigenaren en 3 procent alleen mannelijke eigenaren.

Dit aanzienlijke verschil tussen het percentage mannelijke en vrouwelijke galeriehouders zegt iets over hoe representatief de kunstsector is op verschillende niveaus en dus met welke representatie kunstenaars te maken krijgen in hun loopbaan. Daar waar vrouwen wel ruim gerepresenteerd worden onder docenten en in bestuursfuncties bij kunstopleidingen, krijgen kunstenaars niet altijd met evenredige representatie te maken als zij op latere momenten in hun carrière in contact komen met galleries. Het aanbod van kunstenaars (een meerderheid van vrouwen) kent dus een andere representatie dan de machthebbende personen bij galleries (een meerderheid van mannen). Dat gebrek aan representatie onder leidinggevenden van galleries kan bijdragen aan het uitstromen van vrouwen uit de sector en aan een gender bias in de selectie van kunstenaars door galleries. Ook bleek uit de gesprekken die wij voerden met mensen uit de sector dat vrouwelijke curatoren, artistiek leiders of galeriehouders sneller oog hebben

voor vrouwelijke kunstenaars (zie hoofdstuk 5).

BEURZEN

Er is weinig bekend over de exacte genderverhouding in het Nederlandse beurslandschap. Zo benoemt de organisatie van de Nederlandse KunstRAI het bestaan van genderongelijkheid in de kunstsector (zowel onder kunstenaars als onder galeriehouders) en de ambitie om zich tegen deze ongelijkheid te verzetten (KunstRAI 2021). Maar over cijfers beschikt de KunstRAI niet.

Iets meer valt te zeggen over de verdeling onder Nederlandse kunstenaars van wie het werk op internationale kunstbeurzen getoond wordt. Het Mondriaan Fonds maakt het, middels de regeling Art Fair Internationaal, mogelijk voor Nederlandse en buitenlandse galleries om een bijdrage te ontvangen voor het tonen van werk van levende beeldend kunstenaars uit Nederland en het Caribisch deel van het Koninkrijk (Mondriaan Fonds z.j. a). Eerder onderzocht de Boekmanstichting al hoe het zat met de

man-vrouwverhouding onder kunstenaars die galleries, met bijdrage van het Mondriaan Fonds, toonden op internationale beurzen tussen 2016-2019 (Brom 2019). In dit huidige onderzoek voegen we daar gendergegevens over de jaren 2020-2022 aan toe. Hoewel dit uiteraard slechts een greep is uit het totaal van de in Nederland gevestigde kunstenaars die op internationale beurzen te zien zijn, biedt het toch een relevante doorsnede. In 2016-2022 was van de kunstenaars die, met behulp van het Mondriaan Fonds, op internationale beurzen getoond werd gemiddeld 57,2 procent man, 42,4 procent vrouw en 0,4 procent non-binair.⁸¹ Vrouwelijke en non-binaire

Daar waar vrouwen wel ruim gerepresenteerd worden onder docenten van beeldende-kunstopleidingen, krijgen vrouwelijke kunstenaars niet altijd met evenredige representatie te maken als zij later in hun carrière in contact komen met galleries

---

81 Het Mondriaan Fonds meet sinds 2021 mensen die zich 'niet identificeren als man of vrouw'. De cijfers over non-binaire personen die hier gepresenteerd worden gaan dus alleen over 2021 en 2022.

---

4. REPRESENTATIE

---

kunstenaars zijn dus ondervertegenwoordigd op internationale beurzen ten opzichte van hun mannelijke collega's. Bovendien wordt er pas sinds 2021 gerapporteerd over toekenningen bedoeld voor het tonen van werk van non-binaire kunstenaars. Overigens blijkt wel dat het vrouwelijke aandeel gestaag stijgt. Zo gingen de subsidies waarmee het Mondriaan Fonds galeries steunt om op internationale kunstmarkten Nederlandse kunstenaars te tonen van 32 procent aan vrouwelijke kunstenaars in 2016 naar 42 procent in 2022 (Ibid.).

BIENNALE VAN VENETIË

De Biënnale van Venetië vindt, zoals de naam al doet vermoeden, tweejaarlijks plaats. Op dit prestigieuze festival wordt het werk van beeldend kunstenaars uit tientallen landen getoond. Strikt genomen is de Biënnale van Venetië niet commercieel: er kan enkel naar werk gekeken worden, er kan geen werk gekocht worden. Toch heeft het evenement wel degelijk invloed op de markt. De prijs van kunst wordt namelijk voor een belangrijk deel bepaald door waar een

kunstenaar exposeert. Een presentatie op de Biënnale van Venetië maakt kunstwerken waardevoller op de internationale kunstmarkt. Galeriehouders weten dit en sponsoren dan ook vaak mee aan de expositie van door hen vertegenwoordigde kunstenaars. Daarom is het relevant om ook te kijken naar de mate van vrouwelijke representatie bij de Biënnale van Venetië. In de eerste honderd jaar was slechts 10 procent van de exposerende kunstenaars op deze kunstmanifestatie vrouw.⁸² De afgelopen twintig jaar liep dit op tot 30 procent en tijdens de laatste editie in 2022 was zelfs meer dan 85 procent van de deelnemers vrouw (Leeuwen, 2022). De afgevaardigden worden door de deelnemende landen zelf uitgekozen.

Sinds 1995 is het Mondriaan Fonds verantwoordelijk voor de selectie van de Nederlandse inzending. Curatoren zenden een voorstel in met kunstenaars en vervolgens selecteert een jury, onder leiding van het Mondriaan Fonds, uit al die voorstellen de Nederlandse inzending voor de Biënnale van Venetië. Van de 19

curatoren die het Mondriaan Fonds in totaal selecteerde voor de vijftien edities van de Biënnale van Venetië tussen 1995-2024 was 68 procent man en 32 procent vrouw. Ook onder de geselecteerde kunstenaars zijn mannen in de meerderheid. In totaal werden veertien mannelijke kunstenaars, elf vrouwelijke kunstenaars en één non-binaire kunstenaar geselecteerd. Dat komt neer op een genderrepresentatie van 55 procent man, 42 procent vrouw en 3 procent non-binair. Mannelijke kunstenaars zijn sinds 1995 gemiddeld dus beter vertegenwoordigd dan vrouwelijke kunstenaars. Daarnaast werd in 2022 voor het eerst een non-binaire kunstenaar geselecteerd.

Onder de Nederlandse inzendingen voor de Biënnale van Venetië zijn mannelijke kunstenaars en curatoren beter vertegenwoordigd dan vrouwelijke kunstenaars en curatoren

---

⁸² De Biënnale van Venetië bestaat sinds 1895.

---

4. REPRESENTATIE

FAIR PRACTICE

Waar gesubsidieerde musea zich aan allerlei gedragscodes dienen te houden, functioneerde de galeriesector tot voor kort vrij informeel met weinig transparantie wat betreft schriftelijke afspraken (Dijksterhuis 2023). In juli 2023 kwam hier verandering in toen het Mondriaan Fonds en de NGA samen de Gallery Fair Practice Code introduceerden (Mondriaan Fonds z.j. b). Deze code is bedoeld om de positie van de kunstenaar ten opzichte van de galerie te verbeteren, en is ontwikkeld in navolging van de eerdere gedragsrichtlijnen voor NGA-leden en de Fair Practice Code die sinds 2021 onderschreven moet worden door elke organisatie die met publieke middelen ondersteund wordt. De code is direct gekoppeld aan subsidies die het Mondriaan Fonds beschikbaar stelt voor de galeriesector. Sinds juli 2023 is de code een vaste voorwaarde voor galeries die via de regeling Art Fair International een bijdrage willen ontvangen voor een buitenlandse kunstbeurs en voor galeries die de KunstKoopregeling⁸³ willen aanbieden.

CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

Over de genderverhouding onder kunstenaars die door Nederlandse galeries worden gerepresenteerd is nagenoeg niets bekend. Wel weten we dat vrouwen ondergerepresenteerd zijn als galeriehouder – zeker als je dit legt naast de mate waarin vrouwen gerepresenteerd worden op beeldendekunstopleidingen, als docenten aan die opleidingen en als beeldend kunstenaar op de arbeidsmarkt. Ook over de representatie van mannelijke, vrouwelijke en non-binaire kunstenaars in het Nederlandse beurslandschap weten we weinig. Dankzij de jaarlijkse toekenningen van het Mondriaan Fonds aan galeries voor buitenlandse presentaties kunnen we iets meer zeggen over de verdeling onder Nederlandse kunstenaars wiens werk op internationale kunstbeurzen getoond wordt. Namelijk, dat galeries deze bijdragen vaker gebruiken om het werk van mannelijke beeldend kunstenaars te tonen op internationale beurzen. Maar het vrouwelijke aandeel is wel gestegen. Ook in de selectie die het Mondriaan Fonds sinds 1995 maakt voor de Biënnale van Venetië zijn vrouwelijke

kunstenaars en curatoren ondergerepresenteerd. Uit de focusgroepgesprekken die voor dit onderzoek zijn gevoerd, kwam naar voren dat er veel behoefte is aan gericht onderzoek naar de representatie van vrouwelijke kunstenaars in (verkoop bij) galeries. Gezien de NGA de markt voor beeldende kunst momenteel al uitgebreid peilt zien wij een rol voor de NGA in het verzamelen van gegevens over gender en andere intersectionele aspecten over de door galeries gerepresenteerde kunstenaars. Voor de laatste peiling over de kunstmarkt in 2021 werkte de NGA samen met de, in 2020 opgerichte, Vereniging van Nederlandse Kunstbeurzen, die achttien leden oftewel kunstbeurzen telt. Deze vereniging heeft als missie het kunstbeursklimaat in Nederland te verbeteren. De Vereniging van Nederlandse Kunstbeurzen zou een belangrijke rol kunnen spelen in het verzamelen van gegevens over de representatie van mannen, vrouwen en non-binaire kunstenaars op Nederlandse beurzen.

---

⁸³ Een renteloze lening voor het kopen van kunstwerken van levende kunstenaars en vormgevers die gemaakt zijn na 1945, beschikbaar gesteld voor het Mondriaan Fonds.

---

4. REPRESENTATIE

LITERATUUR

- Brom, R. (2019) '[Internationale kunstbeurzen vooral een stepping stone voor mannelijke kunstenaars](#)'. Op: [www.boekman.nl](#), 6 augustus.
- Brom, R. en T. van Gaalen (2023) '[Beeldende kunst](#)'. Op: [www.cultuurmonitor.nl](#), 25 januari.
- Dijksterhuis, E. (2023) '[Galeriesector introduceert eigen gedragscode: 'Bied een gezonde basis'](#)'. Op: [www.parool.nl](#), 29 maart.
- Dijksterhuis, E. (2021) [Onderzoek Kunstmarkt 2021](#). Den Haag: Nederlandse Galerie Associatie.
- KunstRAI (2021) '[Female Artists](#)'. Op: [www.kunstrai.nl](#).
- Leeuwen, A. van (2022) '[Vrouwen maken dit jaar de dienst uit op de Biënnale van Venetië](#)'. Op: [www.volkskrant.nl](#), 28 april.
- McAndrew, C. (2023) [The art market 2023: an art Basel & UBS report](#). Basel: Art Basel, UBS.
- Mondriaan Fonds (z.j. a) '[Art fair internationaal](#)'. Op: [www.mondriaanfonds.nl](#).
- Mondriaan Fonds (z.j. b) '[Gallery Fair Practice Code](#)'. Op: [www.mondriaanfonds.nl](#).
- Salet, P. en A. Kerchman (2019) [The position of women artists in four art disciplines in The Netherlands](#). Amsterdam: Mama Cash.

5. REFLECTIES UIT HET WERKVELD

---

5. REFLECTIES UIT HET WERKVELD

Om te weten hoe de positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars ervaren wordt in het werkveld is het belangrijk om met representanten uit datzelfde werkveld in gesprek te gaan. In september 2023 zijn er daarom drie focusgroepgesprekken gevoerd met experts uit de beeldendekunstsector.

Niet alle aspecten van de positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars zijn in cijfers te vatten – de focusgroepgesprekken vullen daarom onze kennis aan over bijvoorbeeld gebruiken, opvattingen, ongeschreven regels, het algemene discours en trends. Zeker in de beeldendekunstsector, die sterk gevoed wordt door ideeën over traditie en de vraag wat ‘kwaliteit’ is, is het van belang gesprekken te voeren om beter inzicht te vergaren.

OPZET VAN DE FOCUSGROEPGESPREKKEN

Van de drie focusgroepen bestond één focusgroep uitsluitend uit kunstenaars, die een autonoom beeldende kunstpraktijk hebben en/of deze combineren met andere kunstpraktijken of ander werk. De twee andere focusgroepgesprekken werden gevoerd met vertegenwoordigers van

instellingen. Hierbij waren afgevaardigden van onder andere galleries, musea, presentatie-instellingen, beurzen, beroeps- en brancheverenigingen, kunstacademies en bedrijfscollecties aanwezig. Bij het uitnodigen van de gesprekspartners is getracht om diverse achtergronden, leeftijden, genders en posities in het werkveld aan tafel te krijgen. Bij elke focusgroep waren ongeveer 11 personen aanwezig. In totaal hebben we 33 personen gesproken voor dit onderzoek. Aan het einde van dit hoofdstuk is een lijst opgenomen met namen van de deelnemers aan de gesprekken.

Tijdens de focusgroepgesprekken hebben we een aantal van de resultaten uit dit onderzoek getoetst aan de aanwezigen. Herkennen zij bijvoorbeeld wat ons onderzoek naar de microdata van het CBS laat zien, of wat we constateren over bestaand onderzoek naar de positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars? Daarbij hebben we als leidraad de hoofdthema's ‘arbeidsmarktpositie’, ‘carrièreverloop’ en ‘representatie’ aangehouden in de gesprekken. Het gezelschap ging steeds uiteen in twee werksessies om de resultaten uit het onderzoek te bespreken, waarna de

bevindingen uit deze sessies plenair werden teruggekoppeld. Daarna voerden de aanwezigen een open, geleide discussie aan de hand van een aantal stellingen. In dit hoofdstuk gaan we in op de belangrijkste inzichten die we op hebben gedaan tijdens deze focusgroepgesprekken. Ook wordt, waar van toepassing en relevant, een link gelegd tussen de eerder gepresenteerde onderzoeksresultaten en de bevindingen van de focusgroepen.

Dit verslag van de focusgroepgesprekken is gestructureerd langs de thema's arbeidsmarktpositie, carrièreverloop en representatie. Daarbij worden resultaten van de drie gesprekken samengenomen. Op sommige punten was er duidelijk verschil merkbaar tussen het perspectief van de beeldend kunstenaars tegenover de instellingen – dit zal uitgelicht worden. Daarnaast zijn in de gesprekken ook andere relevante en wederkerige thema's op tafel gekomen, die we verder inzichtelijk zullen maken in het verslag.

---

5. REFLECTIES UIT HET WERKVELD

ARBEIDSMARKTPOSITIE

Inkomensverschil

In de microdata van de EBB zagen we dat mannelijke beeldend kunstenaars meer verdienen dan vrouwelijke beeldend kunstenaars. Met uitzondering van de leeftijdscategorie 35 tot 44 jaar, waar vrouwen meer verdienen omdat zij dan vaker een tweede werkkring (baan) hebben. Deze conclusie is aan de gesprekspartners voorgelegd en werd door de meeste aanwezigen herkend, hoewel kunstenaars zich vaak minder bewust zijn van een verschil in inkomen. Binnen de instellingen is hier in het algemeen meer bewustzijn over. Verder herkennen de beeldend kunstenaars uit hun eigen omgeving dat collega's vaak een tweede baan hebben, maar dan wel in de creatieve sector als bijvoorbeeld docent of curator. Ook zien zij dat beginnende kunstenaars vaker bijbaantjes hebben. Dit laatste zien we weerspiegeld in ons onderzoek in de microdata van registerdata van het CBS, waar in het eerste jaar na afstuderen nog maar weinig alumni inkomsten uit een

zelfstandige beroepspraktijk halen (hoofdstuk 3). Verder roept deze conclusie ook vragen op bij de aanwezigen: speelt het ouderschap bijvoorbeeld een rol in het feit dat vrouwen hier meer 'gas bijgeven' met een tweede baan? Het boven tafel halen van de oorzaak van het inkomensverschil tussen mannen en vrouwen is volgens de gesprekspartners moeilijk aan de hand van alleen cijfers, omdat er tal van externe factoren van invloed zijn op de carrière van een beeldend kunstenaar. Er leeft onder de aanwezigen dan ook een behoefte naar vervolgonderzoek om deze resultaten verder uit te diepen en het carrièreverloop in verhouding tot de arbeidsmarktpositie beter in beeld te krijgen.

Aankoopprijs kunstwerk

Verschillende bronnen stellen dat voor kunst van vrouwelijke makers minder wordt betaald dan voor kunst van mannelijke makers.⁸⁴ Deze stelling hebben we voorgelegd aan de aanwezigen. Zowel de kunstenaars als de representanten uit instellingen hebben hier slecht zicht op en kunnen alleen speculeren.

Kunstenaars zijn zich vaak niet goed bewust van een verschil in inkomen tussen mannen en vrouwen

Verschillende musea brengen cijfers hierover wel in beeld in hun jaarverslagen, maar kunnen er daarbij voor kiezen om resultaten te presenteren die positief uitvallen met oog op bijvoorbeeld een vrouwenquotum (bijvoorbeeld: zij laten zien *hoeveel* vrouwen zijn aangekocht in een jaar, niet hoeveel is *besteed* aan kunst van vrouwen tegenover kunst van mannen of non-binaire makers). Kunstenaars zelf hebben ook weinig zicht op het prijsverschil tussen kunst van mannelijke, vrouwelijke en non-binaire collega's.

Ondernemerschap

In alle drie de focusgroepen wordt benoemd dat vrouwen in hun ondernemerschap meer bescheiden zouden zijn of minder zouden durven onderhandelen dan mannen. Door

---

84 Zie Heithuis 2021, pagina 15-17.

---

5. REFLECTIES UIT HET WERKVELD

---

een vertegenwoordiger van een kunstacademie wordt ook geconstateerd dat vrouwelijke alumni meer ondersteuning nodig hebben in hun zakelijke ontwikkeling bij het opstarten van hun kunstenaarspraktijk. Daartegenover is een aantal aanwezigen fel tegenstander van de stelling dat vrouwen assertiever zouden moeten zijn – het probleem ligt volgens hen niet bij vrouwen, maar bij de patriarchale samenleving waarin zij zich moeten positioneren en waarin masculiene normen in ondernemerschap de boventoon voeren.

Fair pay

Het kunstenaarshonorarium wordt genoemd als een belangrijke tool om *fair pay* aan kunstenaars te realiseren. Eén aanwezige instelling stelt deze regeling actief toe te passen. Toch zijn er volgens de [website van het kunstenaarshonorarium](#) al meer dan honderd musea en instellingen die de richtlijn toepassen in de praktijk. De resultaten van het microdata onderzoek naar de arbeidsmarktpositie van beeldend kunstenaars bevestigen eens te meer hoe hard deze richtlijn nog steeds nodig is – 40

procent van de beeldend kunstenaars die alleen als kunstenaar werkt (één werkkring heeft) haalt geen inkomsten uit eigen onderneming (hoofdstuk 2).

CARRIÈREVERLOOP

Carrière maken als beeldend kunstenaar gaat gepaard met netwerken. Om werk op de markt te krijgen moeten relaties worden opgebouwd en onderhouden met onder andere galeriehouders, curatoren, kunstcritici, of kunstverzamelaars. Een kunstenaar heeft dit netwerk nodig om gezien te worden. Daarbij leeft onder dergelijke netwerken volgens verschillende gesprekspartners een normatief beeld van de ‘hardwerkende kunstenaar die alles aan de kant schuift voor diens carrière’.

Onderbreking van de carrière

Het hebben van ‘een gat in je cv’ is nadelig voor het carrièreverloop van beeldend kunstenaars: dit werd onder andere in het onderzoek van Women Inc. en in verschillende krantenartikelen gesteld (Pronk

2022, Bruinen 2023). Dit ‘gat’ werd voornamelijk in verband gebracht met ouderschap en met name zwangerschap. De gesprekspartners herkennen dit probleem, hoewel het ook door enkelen genuanceerd wordt. Enerzijds horen we dat er hoge eisen worden gesteld aan de productie. Zo zou het (tijdelijk) onderbreken van de productiestroom een reden zijn om het werk van een kunstenaar niet aan te kopen omdat deze niet ‘vol voor de carrière gaat’ – een masculiene benadering volgens een aanwezige. Die productiestroom is volgens een aanwezige kunstenaar sterk afhankelijk van iemands financiële vrijheid, en of die kunstenaar bijvoorbeeld ook moet werken in een tweede baan. ‘Als ik meer financiële vrijheid had, zou ik ook meer tijd doorbrengen in mijn atelier. Ik vind het

Er leeft een normatief beeld van de ‘hardwerkende kunstenaar die alles aan de kant schuift voor diens carrière’

---

5. REFLECTIES UIT HET WERKVELD

---

vreemd om een productiegraad toe te kennen aan zo'n objectief en fluïde werkveld: hoe kunnen we kunstproductie, in al haar vormen en maten, ooit op een gelijkwaardige manier meetbaar maken?'. Het beoordelen van een carrière op basis van de afzet van kunstwerken is volgens een aanwezige niet fair en inclusief.

Op een sabbatical zou anders worden gereageerd dan op een zwangerschap, omdat die eerste meer wordt gezien als een acceptabel onderdeel van de carrière. Ook bij fondsen wordt vaak als eis gesteld dat bewijs van werkzaamheden uit de afgelopen drie tot vier jaar aangediend moet worden voor het toegekend krijgen van een subsidie. Bij het Mondriaan Fonds geldt bijvoorbeeld voor de

De beeldendekunstsector
is kind- en familie onvriendelijk

regeling 'Kunstenaar Basis' dat je vier jaar werkzaam moet zijn als beeldend kunstenaar – het Fonds licht in de voorwaarden voor deze subsidie geen uitzondering toe omtrent zwangerschap of ouderschap en focust sterk op een lineaire ontwikkeling van de werkpraktijk (Mondriaan Fonds 2023). Anderzijds horen we van verschillende galeriehouders dat zij een onderbreking van de carrière door zwangerschap of ouderschap logisch vinden en kunstenaars hierin ondersteunen. Zij verwachten geen continue productiestroom en over onderbrekingen van de carrière kunnen afspraken gemaakt worden.

Ouderschap

Ouderschap is een thema dat in de drie focusgroepgesprekken vaak terugkeert. De beeldendekunstsector is volgens de gesprekspartners kind- en familie onvriendelijk – wat eerder ook al duidelijk werd in diverse krantenartikelen en onderzoek.⁸⁵ Dit uit zich bijvoorbeeld in de

ontoegankelijkheid van (buitenlandse) residenties voor kunstenaars met kinderen. Dat geldt voor kunstenaars van alle genders. Er zijn volgens de gesprekspartners enkele recente uitzonderingen te noemen waar een familie wel welkom was bij de residentie. Daarnaast speelt netwerken een belangrijke rol in het opbouwen en onderhouden van de arbeidspraktijk en zijn de meeste netwerkevenementen, zoals een opening van een tentoonstelling bij een galerie, rond kinderbedtijd. Verder benoemen de kunstenaars dat vrouwen vaker negatief bejegend worden over hun zwangerschap of ouderschap dan mannen. Vrouwen ontvangen reacties als 'hoe ga je dat combineren' en 'dan zul je wel een tijd niet werken'. Zwangerschapsdiscriminatie is in de kunstwereld, net als in de rest van de arbeidsmarkt, een evident probleem.⁸⁶ Mannen daarentegen ontvangen geen commentaar, of worden gefeliciteerd en juist bevestigd in hun groei of volwassenwording als persoon, zo stellen meerdere aanwezigen uit eigen ervaring.

---

⁸⁵ Zie bijvoorbeeld Heithuis et al. 2021, Bruinen 2023 en Pronk 2022.

⁸⁶ Het College voor de Rechten van de mens heeft in 2020 onderzoek gedaan naar discriminatie van zwangere vrouwen en moeders met jonge kinderen op de arbeidsmarkt. Daaruit bleek dat 43 procent van de vrouwen die actief zijn op de arbeidsmarkt en in de afgelopen vier jaar een kind kregen, één of meer situaties heeft meegemaakt die wijzen op zwangerschapsdiscriminatie (Dijkhof et al. 2020).

---

5. REFLECTIES UIT HET WERKVELD

Dit alles kan tot gevolg hebben dat vrouwelijke kunstenaars vaak sterk twijfelen of zij kinderen willen krijgen in verband met hun carrière. Een van de aanwezige (gevestigde) vrouwelijke kunstenaars stelt dat zij bewust geen kinderen heeft gekregen omdat zij de carrière van vrouwelijke collega's die moeder werden zag verdwijnen – ze verloren aan momentum. Een andere vrouwelijke kunstenaar stelt dat zij zichzelf momenteel voor een moeilijke keuze ziet staan tussen de keuze voor haar carrière of voor een kind en dit ook herkent bij andere vrouwelijke kunstenaars in haar omgeving. 'Het opbouwen van een carrière en het nadenken over kinderen valt – biologisch gezien – in dezelfde levensfase voor vrouwen. Er zijn uitzonderingen van vrouwen die het wel lukt om een carrière op te bouwen én kinderen te krijgen, maar die zijn zeldzaam of te weinig gerepresenteerd. Ik voel tijdsdruk. Als beginnend en daarna gevestigde kunstenaar heb je aandacht en mogelijkheden, maar als je die boot mist is het te laat en kom je daar niet meer'. Een gedeeld gevoel onder de gesprekspartners is dat voor deze problematische invloed van ouderschap op de carrière van beeldend

kunstenaars momenteel wel meer aandacht is, maar dat er nog weinig structurele verandering plaatsvindt.

REPRESENTATIE

Canon en curriculum

De canon van de kunst en het kunst(geschiedenis) curriculum zijn in feite de dictaten van kwaliteit van kunst. Tijdens de gesprekken komt meermaals het onderwerp van canonvorming ter sprake en de manier waarop vrouwelijke kunstenaars in het curriculum dat onderwezen wordt op kunstacademies zwaar onder-gerepresenteerd zijn. De standaardboeken waaruit kunstgeschiedenis onderwezen wordt, van H.W. Janson tot E.H. Gombrich, bevatten tot voor kort geen enkele vrouwelijke kunstenaar, zo geven aanwezigen aan – in de gereviseerde edities van 2014 zijn wel meer vrouwen opgenomen maar alsnog maken zij slechts vijf procent uit van het totaal (Ex 2023). Genderongelijkheid in het curriculum op kunstopleidingen werd ook eerder besproken en aangetoond in het onderzoek van Women Inc. (Heithuis et al. 2021). Ook

'Het opbouwen van een carrière en het nadenken over kinderen valt – biologisch gezien – in dezelfde levensfase voor vrouwen'

in de canon worden vrouwen onder-gerepresenteerd – evenals makers van kleur, non-binaire makers en andere groepen gemarginaliseerde makers. De canon wordt gevormd door mensen in machtsposities, zo vertellen de aanwezigen. Daarom is het ook dermate belangrijk dat er een betere representatie komt van (onder andere) vrouwen in machtsposities als bijvoorbeeld curator, directeur of galeriehouder in de beeldendekunstsector. Een aanwezige stelt, iets gechargeerd: 'Er kunnen voornamelijk nog vrouwen bijkomen in de canon, want er zijn voornamelijk vrouwen in de beroepsgroep'.

Stereotiep beeld van vrouwelijke kunst

Er leeft een stereotiep beeld van 'vrouwenkunst' of 'moederkunst'. Kunst die

---

5. REFLECTIES UIT HET WERKVELD

---

door vrouwen wordt gemaakt zou soft zijn, of vrouwen kiezen vaak thema's die moeilijk verteerbaar zijn. Mannen daarentegen staat het meer vrij om een onderwerp te kiezen dat los staat van hun identiteit. Dit onbewuste vooroordeel (bias) werd eerder al geschetst in het onderzoek van Women Inc. en wordt wederom bevestigd in de focusgroepgesprekken die wij voerden. Op kunstacademies wordt vrouwen afgeraden om 'vrouwelijke' onderwerpen te kiezen – onderwerpen omtrent traditionele vrouwelijkheid zoals bloemen of vulva's worden spottend 'baarmoederkunst' of 'keukentafelkunst' genoemd (Heithuis et al. 2021) - en ook na de opleiding op de

Kunst van vrouwen wordt vaak verbonden aan de identiteit of het vrouw-zijn van de kunstenaar, in plaats van aan het onderwerp dat in het kunstwerk zelf centraal staat

arbeidsmarkt bestaan hier vooroordelen over. Vrouwelijke kunstenaars van kleur lichten toe dat er over hun werk vaak verdere vooronderstellingen worden gemaakt, zoals dat het over slavernij zou gaan of anderszins een reflectie zou zijn op hun identiteit. Een intersectionele benadering⁸⁷ (dat wil zeggen: waarbij verschillende aspecten van uitsluiting zich kruisen in één persoon) is daarom belangrijk. Voor kunstwerken van witte mannen geldt dat het veelal bekeken wordt omwille van de kunst zelf en wat die uitbeeldt, kunst van vrouwen daarentegen wordt vaak verbonden aan de identiteit of het vrouw-zijn van de kunstenaar, in plaats van te kijken naar het onderwerp van het kunstwerk zelf – zo beschrijven meerdere gesprekspartners.

Aandacht voor vrouwelijke kunstenaars en intersectionaliteit

Het verplichtstellen van het onderschrijven van de Code Diversiteit & Inclusie heeft, samen met maatschappelijke bewegingen als #MeToo en Black Lives Matter, bijgedragen

aan het adresseren van seksisme en discriminatie. Aan de focusgroepen hebben we gevraagd of zij deze toegenomen aandacht voor vrouwen in de beeldende kunst herkennen en hoe zij zich hiertoe verhouden. Vrijwel iedereen (h)erkent dit. Musea benadrukken een toegenomen aandacht voor vrouwelijke kunstenaars. Daarbij wordt meestal gestreefd naar een representatie van 50/50 man-vrouw. Dit doen musea onder andere door hun depots en publieksprogramma's te onderzoeken en te kijken naar welke vrouwelijke kunstenaars mogelijk tentoongesteld en aangevuld kunnen worden. Daar kan (intern) vervolgens ook weer discussie over ontstaan: laat een museum dit werk zien omdat de kunstenaar vrouw is, of om de kunst zelf? Daarbij worden ook de criteria van wat een museum laat zien bevraagd. Het agenderen van de onder-representatie van het werk van vrouwelijke kunstenaars houdt in die zin niet alleen een herwaardering van kunst van vrouwen in, maar ook een herwaardering van de criteria van kwaliteit – zo klinkt het in één focusgroep. In een andere focusgroep wordt

---

⁸⁷ Zie het kopje 'Definities en beperkingen' in de inleiding voor een verdere toelichting op intersectioneel denken.

---

5. REFLECTIES UIT HET WERKVELD

---

juist gesteld dat het gesprek over representatie van vrouwen zich nu dermate heeft gevestigd (in vergelijking met vijftien jaar geleden) dat het niet meer beargumenteerd hoeft te worden en dat er geen gesprek meer hoeft te worden gevoerd over de kwaliteit van vrouwelijke kunst. Het gesprek over wat kwaliteit is zou het volgens aanwezigen in deze focusgroep vrouwelijke kunstenaars moeilijk hebben gemaakt om op gelijkwaardige manier deel te nemen aan het beroepsveld – maar die discussie is volgens hen inmiddels verdwenen. Het is interessant dat deze verschillende constatering naar voren komen in twee verschillende focusgroepen, omdat het laat zien dat er binnen de beeldendekunstsector zelf ook nog geen consensus is en dat er nog steeds verschillende gesprekken worden gevoerd over wat kwaliteit is.

In de gesprekken die we voerden werd meermaals het belang van intersectionaliteit benadrukt. De instellingen vinden het belangrijk om bij het adresseren en tegengaan van seksisme altijd rekening te houden met meer assen van verschil en uitsluiting, zoals huidskleur, etniciteit, seksuele geaardheid, beperking en sociaaleconomische positie.

Momenteel merken aanwezigen dat musea zich vaak focussen op één aspect: ze zetten in op representatie van vrouwen óf op representatie van makers van kleur. De aanwezige musea en presentatie-instellingen zien voor zichzelf een verantwoordelijkheid als bemiddelaar tussen publiek en kunstenaar, om ‘de breedheid van het veld te laten zien en oogkleppen af te zetten’. Daarbij benoemt een aantal experts die al enkele decennia in het beeldende kunstenveld meedraaien dat er in de voorbije jaren wel een positieve verandering plaats heeft gevonden. Zo zien zij bijvoorbeeld dat er meer bewustzijn is over de representatie van vrouwen in besturen – maar dat die vaak wel nog overwegend wit zijn.

Ook de kunstenaars die we spraken herkennen deze beweging van aandacht voor vrouwelijke makers. Zij verhouden zich met name verschillend tot positieve discriminatie. Zo stellen sommige aanwezigen dat ‘als je als Zwarte vrouw nu geen subsidie toegekend krijgt of werk verkoopt, is je werk gewoon niet goed genoeg’. Daartegenover beamen een aantal witte mannen dat zij het gevoel hebben ‘1-0 achter te staan’ omdat er positief gediscrimineerd wordt, tegelijkertijd zeggen

zij die
Musea en presentatie-
instellingen hebben een
verantwoordelijkheid om ‘de
breedheid van het veld te
laten zien en oogkleppen af
te zetten’

ruimte graag te willen maken. Er leeft verder een gedeelde hoop dat dergelijke positieve discriminatie op den duur niet meer nodig zal zijn.

Gender van directeur of curator

Iets wat verder uit de gesprekken naar voren komt is dat de mate waarin wordt gewerkt aan representatie van vrouwen verband kan houden met het gender van gezaghebbende personen binnen de organisatie. Zo is een museum, presentatie-instelling of galerie met een vrouwelijke directeur of curator sneller geneigd om vrouwen tentoon te stellen. Dit geldt niet alleen voor de representatie van genders, maar ook voor bijvoorbeeld mensen van kleur of met een niet-Nederlandse achtergrond. Een van de aanwezigen stelt:

---

5. REFLECTIES UIT HET WERKVELD

‘Het is onze verantwoordelijkheid als bemiddelaars om te zorgen dat onze blik zo breed is dat alle genders, kleuren, leeftijden en media in ons blikveld zitten. Daar zit de kern van het hele probleem. Alle variatie moet in je blikveld zitten, pas dan kun je gaan kijken naar kwaliteit. We moeten kiezen welke stemmen we willen versterken.’

Seksisme en grensoverschrijdend gedrag

Grensoverschrijdend gedrag wordt met name in het focusgroepgesprek met de kunstenaars aangekaart als persistent probleem in de beeldendekunstsector. Vrouwelijke kunstenaars hebben bijvoorbeeld te maken met seksistische opmerkingen over hun kunst: zo worden zij geregeld bejegend om hun eigen uiterlijk. Er wordt ook

Er heerst een gevoel van ‘in cirkeltjes rennen maar niet echt vooruitkomen’, algemene stellingen worden steeds herhaald

geconstateerd dat als kunstenaars hun vrouwelijkheid laten zien naast hun kunst, dit commercieel goed werkt. Daarnaast horen we dat vrouwelijke kunstenaars niet altijd even zakelijk benaderd worden; een uitnodiging van een stakeholder om een drankje te drinken in een café om over werk te praten, is dubieus en verleent minder zakelijke autonomie dan wanneer er op kantoor wordt afgesproken – zo stelt een vrouwelijke kunstenaar.

Superster-effect en marktwerking

In internationaal onderzoek werd eerder geconstateerd dat er een superster-effect gaande is: een fenomeen waarbij een kleine groep van dezelfde succesvolle vrouwelijke kunstenaars voornamelijk gerepresenteerd en aangekocht wordt (Halperin et al. 2019). Aan de focusgroepen hebben we gevraagd of dit effect ook in Nederland aanwezig is. In de gesprekken die we voerden wordt dit effect erkend en vooral gezien als een marktgedreven fenomeen. Het kan risicovol zijn om een platform te geven aan een kunstenaar die nog minder bekend is, waardoor grote namen vaker worden geprogrammeerd of

aangekocht. Daarnaast speelt ook het netwerk-karakter van de beeldende kunstensector hierin een rol. Doordat stakeholders vaak aanwezig zijn op bepaalde belangrijke plekken (zoals openingen, events) wordt veelal uit een kleine poule kunstenaars gevist.

Behoeftes aan data en onderzoek

De focusgroepgesprekken maken duidelijk dat er een sterke behoefte is aan data om de problematiek omtrent genderongelijkheid in de beeldendekunstsector scherper in beeld te krijgen – daarbij is een intersectionele aanpak essentieel. Men vindt dat er nu vaak wordt gespeculeerd of voortgeborduurd op dezelfde conclusies. Er heerst een gevoel van ‘in cirkeltjes rennen maar niet echt vooruitkomen’, algemene stellingen worden steeds herhaald. Er is behoefte aan kwantitatief onderzoek, bijvoorbeeld naar verkopen bij galeries, aankopen door musea of zichtbaarheid in (vaste) collectie-opstellingen bij musea. Bij die laatste wordt ook het belang benadrukt om rekening te houden met de grootte van een kunstwerk en de context waarin die tentoongesteld wordt

---

5. REFLECTIES UIT HET WERKVELD

(want: drie grote werken van mannen op elk een eigen muur tegenover drie kleine werken van vrouwen in een hoekje zijn nog geen gelijkwaardige representatie). Daarnaast wordt het belang van kwalitatief onderzoek benadrukt, want er zijn veel externe factoren van invloed op de carrière waardoor de man-vrouwverschillen in bijvoorbeeld inkomen in enkel cijfers moeilijk te verklaren zijn. Dit is ook gebleken uit ons microdata-onderzoek.

CONCLUSIE

Tijdens de drie focusgroepgesprekken is een breed scala aan onderwerpen de revue gepasseerd. Menig deelnemer maakte achteraf dan ook de opmerking dat zij graag nog langer hadden willen doorpraten. Dat laat zien dat er behoefte is aan gesprek over en verandering omtrent dit onderwerp.

Een kleine samenvatting van de belangrijkste punten die werden besproken tijdens de focusgroepen:

Experts uit de beeldendekunstsector herkennen het loonverschil tussen mannen en vrouwen, evenals het verschil in de

aankoopprijs. Bij de instellingen is hier meer bewustzijn over dan bij de kunstenaars zelf. Vrouwelijke kunstenaars zouden minder sterke ondernemers zijn dan mannelijke kunstenaars, volgens een deel van de aanwezigen – een ander deel van de aanwezigen onderstreept juist de problematiek van het patriarchale systeem. Fair pay wordt via het kunstenaarshonorarium als richtlijn voor onderhandelen nog maar mondjesmaat toegepast onder de aanwezige instellingen. Een onderbreking van de carrière wordt ontmoedigd door de beroepspraktijk, met name als het een zwangerschap betreft. De beeldendekunstsector staat bekend als kind- en familie-onvriendelijk, waardoor veel jonge vrouwelijke kunstenaars zich voor een zware keuze zien staan tussen het starten van een gezin of het ontwikkelen van hun carrière. Verder heerst er een stereotiep beeld over ‘vrouwelijke’ kunst dat de representatie van vrouwen niet ten goede komt. Er is meer aandacht voor vrouwelijke kunstenaars en we zien dat instellingen en fondsen aan de weg timmeren voor een betere representatie van vrouwen, waarbij ze een intersectionele aanpak belangrijk vinden. Het gender en de

achtergrond van de directeur of curator van een museum, presentatie-instelling of galerie kan bepalend zijn voor de keuze welke kunstenaars worden gepresenteerd. Seksisme is een probleem waar vrouwelijke kunstenaars regelmatig mee te kampen hebben. En de beeldendekunstcanon en het curriculum op kunstacademies is nog verre van representatief en inclusief. Er heerst een sterke behoefte aan meer kwantitatief én kwalitatief onderzoek naar genderongelijkheid in de sector.

---

5. REFLECTIES UIT HET WERKVELD

LITERATUUR

- Dijkhof, J., M. Hendrix en N. Jäger (2020) [Zwanger en werk: dat baart zorgen](#). Utrecht: College voor de Rechten van de Mens.
- Ex, N. (2023) [‘See all this: pretty brilliant’](#). Op: www.seeallthis.nl.
- Halperin, J. en C. Burns (2019) [‘Female artists represent just 2 percent of the market. Here’s why – and how that can change’](#). Op: www.news.artnet.com, 19 september.
- Heithuis, S. et al. (2021) [Een nog onverteld verhaal: verkennend onderzoek naar gender\(on\)gelijkheid in de kunstwereld](#). Amsterdam: Stichting WOMEN Inc., ABN Amro.
- Pronk, I. (2022) [‘Kunst gemaakt door vrouwen brengt de helft minder op dan ‘mannenkunst’](#)’. Op: www.trouw.nl, 17 augustus.

GESPREKSPARTNERS FOCUSGROEPEN

Met veel dank aan de volgende deelnemers voor hun waardevolle bijdrage aan dit onderzoek:

Arnisa Zeqo
Bart Eijsink Smeets
Berthe Schoonman
Buster Stroucken
Danielle van Ark
Dina Danish
Douke IJsselstein
Emma Harjadi Herman
Erik Hermida
Fenneke Voorsluis
Henk Hofstra
Jeannette Slütter
Jens Huls
Josien Pieterse
Lakisha Apostel
Laurie Cluitmans
Leylâ Akinci
Lily van der Stokker
Maaïke Meindertsma
Marieke Severens
Marinda Verhoeven-Spek
Marlou Fernanda
Minne Kersten
Natasja Kensmil
Nienke van der Wal

Paula van den Bosch
Sabrina Kamstra
Sandrine van Noort
Sarah van Overeem-van der Tholen
Sarah van Sonsbeeck
Silvia B.
Tim Breukers
Yvonne de Jong

6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

---

6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

In dit onderzoek is gefocust op de positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars in Nederland. Daarbij zijn in het specifiek de arbeidsmarktpositie, het carrièreverloop en de representatie van vrouwelijke beeldend kunstenaars onder de loep genomen. De drijvende vraag achter dit onderzoek was: er wordt veel gezegd en geschreven over de achtergestelde positie van vrouwen in de kunstwereld, maar op welk onderzoek berusten die uitspraken zich en wat is de betrouwbaarheid ervan om uitspraken te doen over de situatie in heel Nederland? Kunnen we eerder verricht onderzoek kritisch afwegen, én nieuwe en meer betrouwbare gegevens presenteren? Is het daarnaast mogelijk om oorzaken aan te wijzen voor de achtergestelde positie van vrouwelijke kunstenaars? In dit hoofdstuk vatten we de belangrijkste conclusies samen en sluiten we af met een aantal aanbevelingen.

ARBEIDSMARKTPOSITIE

Er zijn tussen 2017-2022 gemiddeld meer vrouwelijke (54 procent) dan mannelijke (46 procent) beeldend kunstenaars werkzaam op de arbeidsmarkt, maar die verhoudingen liggen verder uit elkaar als we kijken naar de opleidingen autonome beeldende kunst: daar is van de alumni tussen 2002-2022 gemiddeld 64 procent vrouw en 36 procent man. In de afgelopen twintig jaar is het aantal vrouwelijke alumni langzaam maar gestaag gestegen met 11 procent ten opzichte van de mannelijke alumni en in 2022 is het aandeel vrouwelijke alumni 71 procent. Tijdens de focusgroepgesprekken die we hebben gevoerd werd vaak gesproken over het gegeven dat musea en andere instellingen streven naar een 50-50 representatie van mannen en vrouwen. Maar kijkend naar deze cijfers, zou er voor een reële afspiegeling eigenlijk moeten worden gestreefd naar een representatie 60-40 of uiteindelijk zelfs 70-30 (kijkend naar de meest recente cijfers over alumni) van respectievelijk vrouwelijke en

mannelijke autonome beeldend kunstenaars.⁸⁸

De meeste beeldend kunstenaars (82 procent) hebben één baan (de eerste werkkring), namelijk als beeldend kunstenaar. Van die groep haalt een alarmerende 40 procent géén inkomsten uit eigen onderneming als beeldend kunstenaar – vrouwen even vaak als mannen. Ter vergelijking: bij andere creatieve beroepen geldt voor slechts 6 procent van de zelfstandigen dat zij geen inkomsten uit eigen onderneming halen en bij niet-creatieve beroepen geldt dit voor 2 procent. Daarnaast heeft ruim 50 procent van de beeldend kunstenaars een persoonlijk primair inkomen van minder dan 2000 euro per jaar – vrouwen vaker dan mannen. Dit laat zien hoe slecht de positie van zelfstandig werkende beeldend kunstenaars op de arbeidsmarkt is.

We zien geen genderverschillen in de mate waarin beeldend kunstenaars als zelfstandige werken in de eerste werkkring: voor beide geldt dat 94 procent zelfstandig werkt. Kijken we naar kunstenaars die ook nog een tweede werkkring hebben, zien we

---

⁸⁸ Non-binaire personen worden in deze verhouding (nog) niet vertegenwoordigd, omdat het CBS nog meet vanuit een binaire sekse-indeling op basis van de geregistreerde sekse bij geboorte.

---

6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

---

dat gemiddeld 40 procent zelfstandig en 60 procent in loondienst werkt, waarbij mannen iets vaker dan vrouwen zelfstandig werken. Vrouwen werken dus als tweede baan iets vaker in dienstverband – het gaat hier echter om kleine verschillen.

Wel zien we een duidelijke genderongelijkheid in het aantal uren dat beeldend kunstenaars werken in hun eerste werkkring. Mannelijke beeldend kunstenaars werken gemiddeld 31 uur en vrouwelijke beeldend kunstenaars gemiddeld 26 uur per week in de eerste werkkring. Maar voegen we daar de tweede werkkring aan toe, dan zien we daar geen ongelijkheid: zowel mannen als vrouwen werken ongeveer 11 uur per week in de tweede werkkring (zij het zelfstandig of in loondienst).

Het ouderschap zorgt ervoor dat vrouwelijke kunstenaars vaker een tweede baan (werkkring) aannemen, met name als hun kinderen in de leeftijd van 0 tot 5 jaar zijn. Dit is echter gebaseerd op zeer lage n-tallen, zo laag dat er voor de mannelijke kunstenaars zelfs geen uitdraai gemaakt kan worden uit de cijfers.

Mannelijke kunstenaars verdienen in het persoonlijk inkomen (totale inkomen

inclusief uitkeringen) gemiddeld meer dan vrouwelijke kunstenaars: 20.000 euro tegenover 16.900 euro per jaar kijkend naar het persoonlijk inkomen. Dat is een inkomensverschil van 20 procent. Bij het persoonlijk primaire inkomen (enkel inkomen uit arbeid en eigen onderneming als beeldend kunstenaar) is dit inkomensverschil een stuk kleiner. Wel laten deze cijfers over het persoonlijk inkomen een aantal interessante fluctuaties zien. Vrouwelijke kunstenaars verdienen in de leeftijdscategorie 35-44 jaar juist iets meer dan mannelijke kunstenaars. Dit komt doordat zij in die levensfase ook vaker een tweede werkkring hebben dan mannen. Wanneer de kunstenaars de leeftijd van 65-plus bereiken verdienen zij gemiddeld evenveel, maar het mediane inkomen laat op die leeftijd juist een grote kloof zien tussen mannen en vrouwen. Het mediane inkomen van vrouwelijke kunstenaars in de leeftijd 65-plus is aanzienlijk lager dan het gemiddelde inkomen, wat duidt op een groot verschil binnen deze leeftijdscategorie tussen een kleine groep kunstenaars die veel verdient en een grote groep kunstenaars die weinig of nul inkomen heeft. Dit komt ook overeen met het superstar-effect dat we bespraken in het

hoofdstuk over representatie en tijdens de focusgroepgesprekken: er wordt voornamelijk geïnvesteerd in kunst van een kleine poule vrouwelijke kunstenaars die naamsbekendheid genieten en daarom een ‘veilige’ keuze zijn voor bijvoorbeeld musea en galeries.

Hoewel er een inkomensverschil tussen mannelijke en vrouwelijke kunstenaars wordt aangetoond, laat een vergelijking met overige creatieve beroepen zien dat dit verschil daar een stuk groter is. De inkomensongelijkheid tussen mannen en vrouwen is dus groter bij de overige creatieve beroepen samengenomen, dan in het beeldend kunstenaarsberoep. Echter laat deze vergelijking met overige creatieve beroepen ook zien dat het gemiddelde inkomen van beeldend kunstenaars aanzienlijk lager is dan het gemiddelde inkomen van andere creatieve beroepen samengenomen.

CARRIÈREVERLOOP

Bij de opleidingen autonome beeldende kunst is het overgrote deel van de alumni vrouw (gemiddeld 64 procent tussen 2002-

---

6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

2022). Veel vrouwen stromen het vak uit, want de cijfers over de arbeidsmarkt laten zien dat uiteindelijk nog maar 54 procent van de actieve beeldend kunstenaars vrouw is tussen 2017-2022. Vrouwen zijn in de afgelopen twintig jaar altijd in de meerderheid geweest op de beeldendekunstopleidingen, maar we zien over die periode wel een langzame stijging van 11 procent in hun aandeel. Vrouwelijke alumni worden sinds 2002 daarnaast gemiddeld steeds jonger (-4,6 jaar) – dit geldt ook voor mannelijke alumni, maar in minder sterke mate (-0,8 jaar). Cijfers over de arbeidsmarktpositie toonden dat de meeste beeldend kunstenaars als zelfstandige werkzaam zijn in de eerste werkkring (94 procent). Kijkend naar het carrièreverloop na de opleiding zien we dat mannen en vrouwen redelijk evenredig beginnen aan hun carrière, maar als snel wordt zichtbaar dat mannen vaker als zelfstandige werken dan vrouwen. Verder valt op dat vrouwelijke alumni 10 en 15 jaar na het afstuderen vaker dan mannen geen inkomen⁸⁹ hebben. De meerderheid van alle alumni stroomt de creatieve sector uit en

wordt uiteindelijk werkzaam in een andere sector. Daarbij zien we dat mannelijke alumni vaker werkzaam blijven in de creatieve sector dan vrouwelijke alumni. Over ouderschap en de invloed van het wel of niet krijgen van kinderen op de loopbaan vallen geen opvallende conclusies te trekken uit de registerdata van CBS.

REPRESENTATIE VAN VROUWELIJKE BEELDEND KUNSTENAARS

Onder ontvangers van subsidies Mondriaan Fonds

Van het Mondriaan Fonds ontvingen we cijfers van 2017-2022 over de regelingen waarbij uitsluitend beeldend kunstenaars zelfstandig subsidie aan kunnen vragen. Die cijfers laten een progressieve beweging zien waarbij de genderongelijkheid onder het percentage van de aanvragers dat per gender gehonoreerd wordt steeds kleiner wordt – zeker als we ze leggen naast de gemiddelde cijfers over aanvragen in de periode 1997-2007. Alle regelingen bij elkaar opgeteld, zien we toch dat mannelijke kunstenaars een

hogere percentage van het totaal gehonoreerde bedrag door het Fonds ontvangen – ook al wordt dit verschil door de jaren heen steeds kleiner. Dit verschil kan verklaard worden doordat mannen vaker subsidie aanvragen in de basisregeling dan vrouwen, en vrouwen vaker subsidie aanvragen in de startersregeling (waarbij het vaste subsidiebedrag twee keer zo laag is als in de basisregeling). De reden dat vrouwen later in hun carrière minder vaak subsidie aanvragen dan mannen wordt uit deze cijfers niet duidelijk, en kan aanleiding vormen voor vervolgonderzoek. Ook vragen vrouwen bij de projectsubsidie gemiddeld een iets lager bedrag aan dan mannen, waardoor zij uiteindelijk gemiddeld ook minder subsidie ontvangen. Resumerend laat het totaal aan deze regelingen zien dat mannelijke kunstenaars het grootste aandeel van het totaal gehonoreerde bedrag voor hun rekening nemen, terwijl vrouwen even vaak of zelfs vaker gehonoreerd worden dan mannen.

---

⁸⁹ Zij vallen in de categorie 'overig', wat een samenvoeging is van personen met een uitkering of pensioen, scholieren (met en zonder inkomen) en 'overig zonder inkomen'.

---

6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Onder winnaars van kunstprijzen

Van de zeven kunstprijzen die we hebben onderzocht over de periode 2017-2023 zijn de winnaars 43 procent man, 54 procent vrouw en 3 procent een kunstenaarscollectief. We zien hier dus geen ongelijkheid, want de man-vrouwverhoudingen komen overeen met de man-vrouwverhouding van werkzame beeldend kunstenaars op de arbeidsmarkt. Wel valt op dat er geen non-binaire kunstenaars vertegenwoordigd zijn onder de winnaars van kunstprijzen. Kijken we, waar relevant en van toepassing, naar de shortlists van diezelfde prijzen, dan zien we dat die in verhouding overeenkomen met de winnaars.⁹⁰ Hetzelfde geldt voor de jury van de kunstprijzen: gemiddeld is 40 procent man en 60 procent vrouw. Ook bij de jury ontbreekt echter representatie van non-binaire personen. Kijkend naar de verhouding van werkzame beeldend kunstenaars in Nederland van 60-40 vrouw-man zien we bij de kunstprijzen dus geen ongelijke man-vrouwverhouding, maar er

moet wel aandacht worden besteed aan de onder-representatie van non-binaire personen.

Onder (hoofd)docenten van beeldende kunstopleidingen

Vrouwelijke docenten zijn met 52 procent in de meerderheid op de negen opleidingen autonome beeldende kunst in Nederland. Kijken we naar hoofddocenten en personen in een leidinggevende functie binnen deze opleidingen, zijn vrouwen zelfs met 62 procent vertegenwoordigd. Wat opvalt is dat onder de docenten 4 procent non-binair is en daarmee een reële afspiegeling vormt van (een schatting van) het aantal non-binaire personen in Nederland⁹¹, maar dat er nog geen non-binaire personen een leidinggevende functie bekleden binnen deze opleidingen.

In musea

Bestaande onderzoeken naar de representatie van vrouwen in musea maken duidelijk dat er sprake is van genderongelijkheid. Hoewel deze onderzoeken niet allemaal even representatief zijn, worden ze vaak aangehaald om een beeld over de situatie in Nederland te schetsen.

Zo wordt het onderzoek van Mama Cash (2019) vaak aangehaald met de quote dat er slechts 13 procent vrouwen op zaal hangen in musea. Dit onderzoek is echter op een beperkte steekproef gebaseerd en is daarmee niet representatief om landelijke uitspraken te doen. Het moet daarom vooral als een aanmoediging worden beschouwd om deze ongelijkheid in representatie verder te onderzoeken en in kaart te brengen. Onderzoek van de Volkskrant (2019) kent een bredere steekproef en laat interessante cijfers zien. De representatie van vrouwen in musea ligt volgens dit onderzoek op 17 procent, iets hoger dan in het onderzoek van Mama Cash. Maar ook hier kent de

---

⁹⁰ Op de shortlists van vier kunstprijzen (de overige drie kunstprijzen hadden geen shortlist) waren kunstenaars 44 procent man en 55 procent vrouw, 1 procent non-binair en 1 procent kunstenaarscollectief bestaande uit mannen.

⁹¹ Zie Joemmanbaks 2023.

---

6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

---

onderzoeksmethode beperkingen. Er ontbreken bijvoorbeeld gemeenschappelijke richtlijnen voor het verzamelen van data door musea waardoor het maken van vergelijkingen moeilijk is.

Onderzoek van Metropolis M sinds 2017 laat zien dat bewustzijn over genderongelijkheid in de museumcollecties groeit en dat over de jaren in sommige gevallen een bescheiden trend waarneembaar is van meer aanwinsten van vrouwelijke makers. In hele collecties blijft de representatie van vrouwen echter bescheiden. Er is geen sprake van een algemene trend in alle onderzochte musea, de toename in het percentage aangekocht werk van vrouwen geldt slechts voor een aantal musea. Ook dit onderzoek kent beperkingen, zo is de deelname van musea door de jaren heen inconsistent, maar ook ontbreken er richtlijnen voor het meten van vastgestelde (gender)categorieën. Dit bemoeilijkt vergelijkingen over de jaren heen.

Verkennend onderzoek van Women Inc. (2021) naar gendergelijkheid in de kunstsector vormt een belangrijk start- en

ijkpunt voor het onderzoek dat de Boekmanstichting heeft uitgevoerd. Het onderzoek presenteert een duidelijk overzicht op de stand van zaken. We zijn echter ook kritisch op het onderzoek: internationale data en onder andere bovengenoemde onderzoeken van Mama Cash en de Volkskrant worden als representatief voor de situatie in Nederland gepresenteerd en gebruikt om, overwegend zonder kanttekeningen, een beeld van de situatie in Nederland te schetsen. Dat beeld ligt misschien wel dicht bij de realiteit, maar leunt niet op gedegen onderzoek.

In galleries en op beurzen

Over de genderverhouding onder kunstenaars die door Nederlandse galleries worden gerepresenteerd is nagenoeg niets bekend. Wel weten we aan de hand van cijfers van de NGA dat vrouwen onder-gerepresenteerd zijn als galeriehouder⁹² – zeker als je dit legt naast de mate waarin vrouwen over-gerepresenteerd zijn als studenten en docenten op

beeldendekunstopleidingen en als beeldend kunstenaars op de arbeidsmarkt. Ook over de representatie van mannelijke, vrouwelijke en non-binaire kunstenaars in het Nederlandse beurslandschap weten we weinig. Dankzij de jaarlijkse toekenningen van het Mondriaan Fonds aan galleries voor buitenlandse presentaties kunnen we iets meer zeggen over de verdeling onder Nederlandse kunstenaars van wie werk op internationale kunstbeurzen wordt getoond. Namelijk, dat tussen 2016 en 2022 galleries vaker bijdragen ontvingen om het werk van mannelijke beeldend kunstenaars op internationale beurzen te tonen, maar dat het vrouwelijke aandeel wel is gestegen in de afgelopen jaren.

Ook in de selectie die het Mondriaan Fonds sinds 1995 maakt voor de Biënnale van Venetië zijn vrouwelijke kunstenaars en curatoren onder-gerepresenteerd. Uit de focusgroepgesprekken die voor dit onderzoek zijn gevoerd kwam naar voren dat er veel behoefte is aan gericht onderzoek naar de representatie van vrouwelijke kunstenaars in (verkoop bij) galleries.

---

⁹² Van de galeriehouders is 27 procent vrouw, 41 procent man, 25 procent heeft zowel een mannelijke als vrouwelijke eigenaar, 3 procent meerdere vrouwelijke eigenaren en 3 procent meerdere mannelijke eigenaren.

---

6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

REFLECTIES UIT HET WERKVELD

Tijdens de drie focusgroepgesprekken is een breed scala aan onderwerpen de revue gepasseerd. Menig deelnemer maakte achteraf dan ook de opmerking dat zij graag nog langer hadden willen doorpraten. Dat laat zien dat er behoefte is aan gesprek over en verandering omtrent dit onderwerp.

Een kleine samenvatting van de belangrijkste punten die besproken werden tijdens de focusgroepen: Experts uit de beeldendekunstsector herkennen het loonverschil tussen mannen en vrouwen, evenals het verschil in de aankoopprijs. Bij de instellingen is hier meer bewustzijn over dan bij de kunstenaars zelf. Vrouwelijke kunstenaars zouden minder sterke ondernemers zijn dan mannelijke kunstenaars, volgens een deel van de aanwezigen – een ander deel van de aanwezigen onderstreept juist de problematiek van het bestaan van een patriarchaal systeem. Fair pay wordt via het kunstenaarshonorarium nog maar mondjesmaat toegepast onder de aanwezige instellingen. Een onderbreking van de

carrière wordt ontmoedigd door de beroepspraktijk, met name als het een zwangerschap betreft. De beeldendekunstsector staat bekend als kind- en familie-onvriendelijk, waardoor veel jonge vrouwelijke kunstenaars zich voor een zware keuze zien staan tussen het starten van een gezin of het ontwikkelen van hun carrière. Verder heerst er een stereotiep beeld over ‘vrouwelijke’ kunst dat de representatie van vrouwen niet ten goede komt. Er is meer aandacht voor vrouwelijke kunstenaars en we zien dat instellingen en fondsen momenteel aan de weg timmeren voor een betere representatie van vrouwen, waarbij ze een intersectionele aanpak belangrijk vinden. Het gender en de achtergrond van de directeur of curator van een museum, presentatie-instelling of galerie kan bepalend zijn voor de keuze welke kunstenaars worden gepresenteerd. Seksisme is een probleem waar vrouwelijke kunstenaars regelmatig mee te kampen hebben. En de beeldendekunstcanon en het curriculum op kunstacademies is nog verre van representatief en inclusief. Er heerst een

sterke behoefte aan meer kwantitatief én kwalitatief onderzoek naar genderongelijkheid in de sector.

Oorzaken van de achtergestelde positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars

In dit onderzoek hebben we een aantal conclusies getrokken over de positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars. Sommige hebben een nuancerende werking – zoals dat de inkomensongelijkheid bij het beeldend kunstenaarsberoep kleiner is dan bij overige creatieve beroepen – maar er wordt ook evident vastgesteld dat vrouwen een benadeelde positie hebben ten opzichte van hun mannelijke collega’s. Welke oorzaken of vermoedens daarover kunnen we – met voorzichtigheid – hiervoor aanwijzen vanuit dit onderzoek?

Allereerst is er de historische bias. Kijkend naar de kunstgeschiedenis is de beeldende kunst een mannenbolwerk. Vrouwen maakten wel kunst maar kregen geen toegang tot kunstopleidingen en werden de kunstgeschiedenis uitgeschreven.⁹³ Ook

---

93 Zie bijvoorbeeld Uchelen 2021 en Cluitmans 2023 voor context.

---

6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

---

wordt de canon van de beeldende kunst gedomineerd door witte mannen. Ten tweede is er een tekort aan representatie van vrouwelijke beeldend kunstenaars in musea. Dit is historisch gezien zo, vrouwen werden wel afgebeeld maar hun werk hing niet in musea. Denk aan de leus van de Guerrilla Girls uit 1989: ‘Do women have to be naked to get into the Met. Museum? Less than 5% of the artists in the Modern Art sections are women, but 85% of the nudes are female’. Ten derde zien we dat tekort aan representatie vervolgens gereflecteerd in machtsposities bij musea en galeries – cijfers over de man-vrouwverhouding van galeriehouders in dit onderzoek onderschrijven dit, evenals de focusgroepgesprekken waarin wordt benadrukt dat representatie sterk afhankelijk is van de identiteit en achtergrond van de directeur of leider. Tot slot zorgt het patriarchaal systeem, en voorgaande punten, voor genderspecifieke stereotypen en onbewuste vooroordelen over het werk van vrouwelijke kunstenaars. Hun werk wordt vaak bestempeld als zacht, te vrouwelijk, of ‘baarmoederkunst’.

AANBEVELINGEN

Breng carrièreverloop en impact ouderschap verder in beeld

Hoewel de cijfers van het CBS ons nieuwe inzichten hebben opgeleverd door ze op microdataniveau verder te bestuderen, zijn er nog steeds inzichten die ontbreken en waar wel duidelijk behoefte aan is – zo werd ook duidelijk in de focusgroepgesprekken. Er blijven vragen bestaan over bijvoorbeeld de impact van het ouderschap op de carrière en arbeidsmarktpositie voor zowel vrouwen als mannen. Inzicht in de context die het inkomensverschil tussen mannen en vrouwen zou kunnen verklaren ontbreekt. Het verdient daarom aanbeveling om middels een vragenlijstonderzoek verder in kaart te brengen welke externe factoren van invloed zijn op de carrière van een beeldend kunstenaar. Wat is bijvoorbeeld hun gezinssituatie en welke impact heeft die op hun werk als beeldend kunstenaar?

Onderzoek de oorzaak van het inkomensverschil

De vergelijking van persoonlijk inkomen (totale inkomen inclusief uitkeringen) en het persoonlijk primaire inkomen (enkel inkomen uit eigen arbeid en onderneming) liet zien dat mannelijke beeldend kunstenaars meer inkomsten genereren via uitkeringen uit inkomensverzekeringen en sociale voorzieningen dan vrouwen. Omdat het loonverschil tussen mannelijke en vrouwelijke beeldend kunstenaars dat we in dit onderzoek aantonen met name plaatsvindt in dat persoonlijk inkomen, verdient het aanbeveling om verder te onderzoeken hoe het komt dat mannen vaker uitkeringen ontvangen dan vrouwen in deze beroepsgroep.

Onderzoek de oorzaak van de hoge uitstroom van vrouwelijke beeldend kunstenaars

Een opvallende, maar voor experts uit het werkveld niet verrassende uitkomst van het onderzoek is dat er veel meer vrouwelijke alumni van autonome beeldendekunstopleidingen zijn dan dat er uiteindelijk werkzaam zijn in het werkveld. Hoewel ons onderzoek mogelijke

---

6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

---

aanwijzingen aankaart voor de hoge uitstroom van vrouwen (zoals het grote verschil in inkomen, dat vrouwen minder sterk op ondernemerschap gericht zouden zijn, of meer in het algemeen seksisme in de sector) wordt hiervoor geen duidelijke oorzaak aangetoond. Een andere factor die meespeelt is het feit dat de cijfers over de arbeidsmarkt gaan over mensen die aangeven beeldend kunstenaar van beroep te zijn: zij hoeven echter niet per se een opleiding beeldende kunst te hebben gevolgd, maar kunnen ook een andere achtergrond hebben. Ook hier geldt een aanbeveling voor vervolgonderzoek naar de oorzaak waarom meer vrouwelijke dan mannelijke alumni van beeldendekunstopleidingen uiteindelijk geen beeldend kunstenaar van beroep worden.

Verzamel structureel cijfers over representatie in musea op grote schaal

Cijfers over de representatie van vrouwelijke kunstenaars in musea ontbreken nog op grote schaal. Er zijn wel eerder onderzoeken en steekproeven verricht op initiatief van kleinere instellingen of individuele journalisten en deze laten een sterke

genderongelijkheid zien. Hoewel dit waardevol is, zijn deze onderzoeken niet representatief genoeg om brede, landelijke uitspraken te kunnen doen. Het verdient daarom aanbeveling om het meten en monitoren van de representatie van vrouwelijke beeldend kunstenaars in musea te institutionaliseren via een koepelorganisatie. Hier zien we een rol weggelegd voor de Museumvereniging, die jaarlijks cijfers verzamelt bij al haar leden maar nog geen uitvraag doet naar de representatie van beeldend kunstenaars in de collectie, (tijdelijke) tentoonstellingen en aanwinsten. Daarbij zou niet alleen naar gender gekeken moeten worden, maar bijvoorbeeld ook naar de plek waar een kunstwerk hangt in het museum, en naar wie er gerepresenteerd wordt in het kunstwerk zelf. Daarnaast zijn er verschillende aspecten ter sprake gekomen in de focusgroepgesprekken die verder onderzocht zouden moeten worden binnen musea: de invloed van de Code Diversiteit & Inclusie op de mate waarin wel- en niet-gesubsidieerde instellingen werken aan representatie; het effect van de genderidentiteit van een museumdirecteur op nieuwe aankopen of

tentoonstellingen; in hoeverre er sprake is van een superster-effect; of er verschillen zijn in de mate van representatie van vrouwelijke beeldend kunstenaars tussen Randstedelijke en regionale musea; en wat de rol is van financiers van musea, die als geldschietters eisen kunnen stellen en zich (volgens de focusgroepgesprekken) conservatief kunnen opstellen en bijvoorbeeld willen inzetten op de aankoop van grote namen. Bij het doen van dergelijke onderzoeken is een intersectionele benadering van belang. De verantwoordelijkheid om niet meer binair te meten en ook andere assen van identiteit in beeld te brengen ligt ook bij de musea zelf.

Verzamel cijfers over representatie in galeries op grote schaal

Uit de focusgroepgesprekken die voor dit onderzoek zijn gevoerd kwam verder naar voren dat er veel behoefte is aan gericht onderzoek naar de representatie van vrouwelijke kunstenaars in (verkoop bij) galeries. Gezien de NGA de markt voor beeldende kunst momenteel al uitgebreid peilt zien wij een rol voor de NGA in het verzamelen van gegevens vanuit een

---

6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

---

intersectionele benadering over onder andere gender van de door galeries gerepresenteerde kunstenaars. Eveneens zou de Vereniging van Nederlandse Kunstbeurzen een belangrijke rol kunnen spelen in het verzamelen van gegevens over de representatie van mannelijke, vrouwelijke en non-binaire kunstenaars op Nederlandse beurzen.

Breng mbo-alumni in beeld

Het is waarschijnlijk dat veel beeldend kunstenaars het beroep instromen nadat zij een hbo-opleiding hebben afgerond aan een kunstacademie. Maar er zijn ook mbo-opleidingen die beeldend kunstenaars voortbrengen. Het dashboard van de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) laat aan de hand van een aantal kerncijfers zien dat vrouwelijke studenten in de meerderheid zijn, maar dat procentueel minder van hen afstuderen dan de mannelijke studenten aan de opleidingen ‘creatief vakmanschap’. Om een vollediger beeld te krijgen van de positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars in Nederland, is het belangrijk om ook deze alumni scherper in beeld te brengen.

Hanteer een intersectionele benadering

Kansenongelijkheid in de kunsten kent veel dimensies. In dit onderzoek hebben wij gefocust op vrouwen, en daarbij gekeken naar met name leeftijd, opleiding, inkomen en manier van werken. Om beter inzicht te krijgen in ongelijkheid en vast te stellen waar uitsluiting plaatsvindt, is het belangrijk om meer structureel vanuit een intersectionele benadering te gaan denken en meten. Dit geldt zowel voor grootschalig kwantitatief onderzoek als voor meer toegespitst kwalitatief onderzoek.

SLOTWOORD

Dit onderzoek laat aan de hand van nieuwe cijfers zien dat claims over de achtergestelde positie van vrouwelijke beeldend kunstenaars op de arbeidsmarkt genuanceerd kunnen worden, met name ten opzichte van overige creatieve beroepen. Bij het carrièreverloop zien we dat vrouwen vaker de sector uitstromen. Vooral op het gebied van representatie zien we dat vrouwelijke beeldend kunstenaars een achtergestelde

positie hebben tegenover mannelijke beeldend kunstenaars – het is echter noodzakelijk om dit, op het niveau van museum, galerie, beurs en presentatie-instelling, scherper in beeld te brengen vanuit een intersectionele benadering.

LITERATUUR

- Uchelen, A. van (2021) ‘[Weinig vrouwelijke kunstenaars in musea: ‘We keken naar kunst met één oog dicht’](#)’. Op: [www.nos.nl](#), 18 april.
- Cluitmans, L. (2023) ‘[Data in context](#)’. Op: [www.centraalmuseum.nl](#), 23 februari.

BIJLAGE

BIJLAGE

BIJLAGE 1: PERSOONLIJK INKOMEN, GEMIDDELTE EN MEDIAAN NAAR LEEFTIJDSCATEGORIE EN SEKSE.

Persoonlijk inkomen: gemiddeld			
	Man	Vrouw	Totaal
< 35	€ 16.600	€ 13.200	€ 14.900
35 - 44	€ 20.800	€ 21.500	€ 21.200
45 - 54	€ 24.400	€ 18.600	€ 20.800
55 - 64	€ 13.200	€ 10.300	€ 11.500
>= 65	€ 24.200	€ 24.100	€ 24.200
Totaal	€ 20.200	€ 16.900	€ 18.500

Persoonlijk inkomen (1 werkkring): gemiddeld			
	Man	Vrouw	Totaal
< 35	€ 15.600	€ 13.600	€ 14.500
35 - 44	€ 19.500	€ 20.600	€ 20.000
45 - 54	€ 21.800	€ 18.600	€ 19.800
55 - 64	€ 11.800	€ 9.300	€ 10.300
>= 65	€ 24.000	€ 24.300	€ 24.100
Totaal	€ 19.300	€ 16.600	€ 17.900

Persoonlijk inkomen: mediaan			
	Man	Vrouw	Totaal
< 35	€ 14.700	€ 15.300	€ 14.700
35 - 44	€ 15.900	€ 17.800	€ 17.100
45 - 54	€ 18.900	€ 12.800	€ 14.400
55 - 64	€ 12.200	€ 8.600	€ 8.900
>= 65	€ 23.600	€ 15.500	€ 19.800
Totaal	€ 16.800	€ 13.200	€ 14.800

Persoonlijk inkomen (1 werkkring): mediaan			
	Man	Vrouw	Totaal
< 35	€ 11.100	€ 16.200	€ 13.500
35 - 44	€ 14.800	€ 17.800	€ 16.000
45 - 54	€ 17.300	€ 11.800	€ 12.200
55 - 64	€ 4.800	€ 8.500	€ 7.500
>= 65	€ 22.400	€ 15.000	€ 18.900
Totaal	€ 15.800	€ 12.500	€ 14.000

Bron: CBS (EBB)

BIJLAGE

BIJLAGE 2: PERSOONLIJK PRIMAIRE INKOMEN, GEMIDDELDE EN MEDIAAN NAAR LEEFTIJDSCATEGORIE EN SEKSE.

Persoonlijk primaire inkomen: gemiddeld				Persoonlijk primaire inkomen: mediaan			
	Man	Vrouw	Totaal		Man	Vrouw	Totaal
< 35	€ 11.400	€ 8.700	€ 10.100	< 35	€ 3.300	€ 5.600	€ 5.200
35 - 44	€ 18.000	€ 20.300	€ 19.100	35 - 44	€ 9.800	€ 16.300	€ 12.300
45 - 54	€ 23.100	€ 17.400	€ 19.500	45 - 54	€ 17.700	€ 12.100	€ 13.800
55 - 64	€ 8.800	€ 4.800	€ 6.500	55 - 64	€ 4.100	€ 0	€ 0
>= 65	€ 4.600	€ 5.200	€ 4.900	>= 65	€ 100	€ 0	€ 0
Totaal	€ 12.200	€ 11.200	€ 11.700	Totaal	€ 4.900	€ 4.100	€ 4.600
Persoonlijk primaire inkomen (1 werkkring): gemiddeld				Persoonlijk primaire inkomen (1 werkkring): mediaan			
	Man	Vrouw	Totaal		Man	Vrouw	Totaal
< 35	€ 11.800	€ 7.800	€ 9.700	< 35	€ 1.700	€ 1.700	€ 1.700
35 - 44	€ 15.600	€ 18.000	€ 16.600	35 - 44	€ 8.100	€ 10.500	€ 9.100
45 - 54	€ 19.500	€ 17.00	€ 17.900	45 - 54	€ 14.900	€ 8.900	€ 9.400
55 - 64	€ 7.700	€ 3.700	€ 5.300	55 - 64	€ 0	€ 0	€ 0
>= 65	€ 3.700	€ 5.300	€ 4.300	>= 65	€ 50	€ 0	€ 0
Totaal	€ 10.200	€ 9.600	€ 9.900	Totaal	€ 2.100	€ 1.300	€ 1.700

Bron: CBS (EBB)

COLOFON

© Amsterdam, 28 maart 2024

Onderzoek en tekst: Maxime van Haeren (Boekmanstichting)
Hannah Sweering (zelfstandig onderzoeker)

In samenwerking met: Hans Mariën (HTH Research)

Met dank aan: Stichting Niemeijer Fonds
Jan Jaap Knol (Boekmanstichting)
Felicia van Andel (Boekmanstichting)
Henk Vinken (HTH Research)
Rogier Brom
Mariska van den Hove
Alle gesprekspartners (zie p. 87)

Eindredactie: Paul Postema

OVER DE BOEKMANSTICHTING

www.boekman.nl

De Boekmanstichting is het onafhankelijke kenniscentrum voor kunst, cultuur en beleid in Nederland. Zij verzamelt, analyseert en verspreidt data en informatie over de cultuursector en stimuleert en faciliteert het gefundeerde cultuurdebat.

OVER HET NIEMEIJER FONDS

www.stichtingniemeijerfonds.nl

Het Niemeijer Fonds richt zich voornamelijk op kunstenaars veelal in het begin van hun carrière. Sinds 2012 is het Niemeijer Fonds gestart met de Theodora Niemeijer Prijs, een prijs speciaal voor vrouwelijke beeldende kunstenaars omdat zij nog steeds ondervertegenwoordigd zijn in de kunstwereld.

Stichting Niemeijer Fonds

Boekmanstichting
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid

BOEKMANSTICHTING
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
www.boekman.nl

Stichting Niemeijer Fonds

Boekmanstichting
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid